

Ceribînek Li Ser

HEVOKSAZIYA KURMANCÎ

SERWET ORNEK

Çapa 3^{mîn}

Ceribînek Li Ser

HEVOKSAZIYA KURMANCÎ

Serwet Ornek

J&J – 0750

Ceribînek Li Ser HEVOKSAZIYA KURMANCÎ
Serwet Ornek

Pergalsazî
Azad Zal

Naveroksazî û Zimansazî
Azad Zal & Serwet Ornek

Rûpelsazî û Bergsazî
J&J

Çapa Yekemîn
Gelawêj 2017
Çapa Duyemîn
Rezber 2018
Çapa Sêyemîn
Gulan 2022

Çapxane

AZDE AJANS Basım Yayın Dağıtım Tasarım Sanayi Ve Ticaret Limited Şirketi Kızılay Mah. Menekşe 2 Cad. No: 25/11 Çankaya | ANKARA Tel: +90 545 376 21 22 Sertifika No: AZDE AJANS | 40800

ISBN: 978-605-9302-73-9

© **Copyright** Ajans J&J 2022 | **Sertifika No:** Ajans J&J – 44569

© Mafê wê parastî ye.

© Ev berhem bi markaya Weşanên J&Jyê li ser navê Ajans J&Jyê hatiye amadekirin û hatiye çapkirin. Ji bilî danasîné bêyî destûr bi tu awayî nayê kopikirin û nayê belavkirin.

AJANS J&J

Adres: Kooperatifler Mh. Rizvan Ağa Cd. Öz Emek St.
A Blok No: 33/1 Yenişehir | DİYARBAKIR

Email: ajansjj@gmail.com

Tel: +90 412 228 36 06

Mobile: +90 533 436 58 54

Web: www.ajansjj.com | www.jjajans.com

Ceribînek Li Ser

HEVOKSAZIYA KURMANCÎ

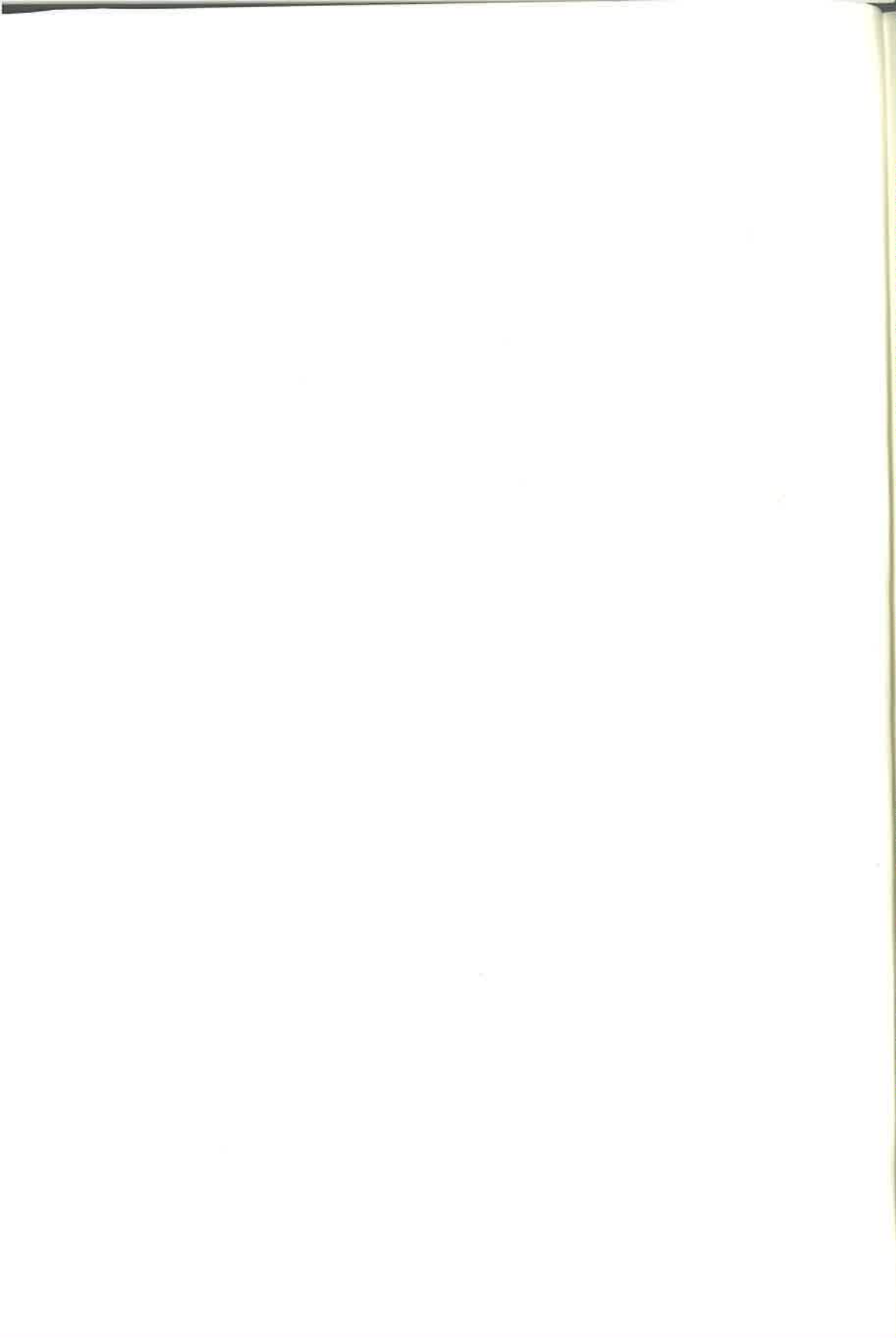
Serwet Ornek

Serwet Ornek; di sala 1966an da li gundê Çêrmê yê Kanîreşa Çewlîgê ji dayîk bûye. Di navbera 1984 û 1988an da li zanîngeha Firatê, di beşa Ziman û Wêjeya Tirkî da perwerda lîsansê kuta kir. Di sala 2014an da li zanîngeha Artukluyê, di beşa Ziman û Çanda Kurdî da mastira xwe kuta kir. Ji 1988an vir va mamostetîya lîseyê dike. Ew bi Aynur Xanimê ra zewicandî ye û bavê Xezalê û Rûmet e û li Amedê dijî.

Berhemdarî:

- * Ceribandinek li ser Hevoksaziya Kurmancî (Lêkolîn), Weşanên J&J, 2017 – Amed
- * Ceribandinek li ser Hevoksaziya Kurmancî Çapa Duyem (Lêkolîn), Weşanên J&J, 2018 – Amed
- * Netewe û Neteweperwerî (Lêkolîn), Weşanên J&J, 2022 – Amed
- * Ceribandinek li ser Hevoksaziya Kurmancî Çapa Sêyem (Lêkolîn), Weşanên J&J, 2022 – Amed

Ji bo dayika min a kedkar û dilbiêş...

NAVEROK

PÊŞGOTIN	9
DESTPÊK	13
KOMEPEYV HEVOK Û HEVOKSAZÎ (Phrases, Sentence, Syntax)	17
A . KOMEPEYV (Phrases).....	17
Taybetmendiyeñ Komepeyvan	17
1 . Ravekên Navdêrî (Noun Phrase).....	18
2. Raveka Hevalnavî (Adjective Phrase)	20
3. Koma Weklêkeran (Verbals/Gerunds).....	22
a. Lêkernav (Verbal Noun/Gerund)	24
b. Bikernav (Participles).....	26
c . Weklêkera Hokerî (Gerundium)	27
4. Cotepeyv (Reduplications)	28
5. Koma Daçekî (Prepositions)	29
6. Koma Gihanekî (Conjunctions).....	30
7. Koma Baneşanî (Exclamation)	31
8. Koma Hejmarî (Number Denominations)	32
9. Koma Lêkerên Alîkar (Auxiliary Verb).....	33
a. Peywira Lêkernavî:	33
b. Peywira Lêkerên Alîkar:	34
10. Koma Biwêjan (Idioms)	34
B. HEVOK (Sentence)	37
1. Hêmanên Hevokê Ên Bingehîn (Main elements of a sentence)	37
Pêveber (Predicate)	37
Taybetiyên Pêveberê	37
Kirde (Subject)	40
a. Kirdeya Rastîn (True Subject).....	40
b. Kirdeya Bireserî (So-called Subject).....	41
c. Kirdeya Veşartî (Null subject).....	42
d. Kirdeya Hevpar (Common Subject)	43
e. Kirdeya Tarîfkirî (Expositional Subject)	44
2. Hêmanên Hevokê Ên Alîkar (Auxiliary Elements in Sentence).....	45
a. Bireser (Object)	45
Taybetiyên Bireserê:.....	46
i- Biresera Hevpar (Common Object).....	46
b. Têrkera Nerasterast (Indirect Complement)	48
c. Têrkera Hokerî (Adverbial Complement)	49

C. HEVOKSAZÎ (Syntax)	51
Cureyên Hevokê (Types Of Sentence).....	51
1. Li gorî Cureyên Pêveberê Hevok (Sentanceaccording to Predicate Type).....	53
a. Hevokên Lêkerî (Verbal Clause)	53
b. Hevokên Navdêrî (Noum Clause).....	54
2. Li Gorî Cihê Pêveberê Hevok (Sentences According To-location of the Predicate)	55
a. Hevokên Birist (Regular Sentences)	55
b. Hevokên Bêrist (Irregular Sentences)	56
c. Hevokên Netemambûyî (Elliptical Sentences)	57
3. Li Gorî Wateyê Hevok (Semantically Classified Sentence)	57
a. Hevokên Erênî (Positive Sentences).....	57
b. Hevokên Neyînî (Negative Sentences).....	58
c. Hevokên Pirsyarî (Interrogative Sentences)	60
d. Hevokên Daxwaziyê (Wish Clauses)	61
i- Hevokên Fermanî (Imparative Sentences)	61
ii- Hevokên Divêtî (Necessitative Clauses)	62
iii- Hevokên Xwestekî (Wish Clauses).....	63
iv- Hevokên Mercî (Conditional Clauses)	63
e. Hevokên Baneşanî (Exclamatory centences)	64
4. Li Gorî Avasaziyê Hevok (Sentences According to Their Structure)65	
a. Hevokên Xwerû (Simple sentence)	65
b. Hevokên Hevedudanî (Complex/compound sentences)	66
c. Hevokên Rêzîn (Coordinate Clauses)	70
i- Hevokên rêzîn ên hêman hevpar (Dependent Coordinate Clauses)	71
ii- Hevokên rêzîn ên serbixwe (Independent Coordinate Clauses).....	73
Hevokên Hevedudanî	75
Hevokên Rêzîn	75
LI GORÎ MIJARÊ HIN TEHLÎLÊN HEVOKAN	77
FERHENGOKA TÊGEHAN	147
ÇAVKANÎ	153

PÊŞGOTIN

Ji ber ku ev xebat di mijara hevok û hevoksaziya Kurmancî de xebatek nû ye û li ser vê mijarê di paşeroja dîroka Kurmancî de berhemên kûr û berfireh nehatine nivîsîn, bi taybetî di serenava berhemê de peyva cêrîbînê hat bikaranîn. Ji Celadet Bedirxan bigire heta îro, di berhemên li ser rêzimana Kurmancî hatine nivîsîn de di cureyên peyvan de û her wiha di gelek mijarên rêzimanî de konsensusek çêbûye. Lê dema mijar hatiye hevok û hevoksaziyê an berhem qediyaye an jî li ser vê mijarê çend hevok hatine gotin û mijar qut bûye. Di berhemên ku li ser rêzimana Kurmancî hatine nivîsîn de, bi nêrîneke berfirehtir û bi awayekî giştî li ser gramera Kurmancî hatiye rawestandî; lê di vê xebatê de, di ronahiya rêzimana Kurmancî de, bi nêrîneke monografîk li ser komepeyv, hevok û hevoksaziya Kurmancî hatiye rawestandî. Ango ev berhem, berhemeke rêzimanî ya berfireh nîn e; ji ber ku bi tenê di mijara hevok û hevoksaziyê de bi kûrahî li ser hatiye rawestandî, ev berhem bûye berhemeke monografîk.

Ji ber ku ev xebat di vê mijarê de xebateke nû ye, hin têgeh û termên nû di pirtûkê de hatine bikaranîn. Di warê têgeh û terman de pirtûkên li ser rêzimana Kurmancî hatine nivîsîn, hatin xwendin û term û têgehên ku li ser konsensusek çêbûye hatin tercîhkirin. Lê hin term û têgeh wek pêşniyar hatin bikaranîn. Ji bo zelalkirina mijarê û vegotîneke zanyarî û bi armanca zimannas ji vê xebatê sûdê werbigirin Îngîlîziya hin term, têgeh û serenavan di nava kevanekê de hat dayîn.

Di vê xebatê de li ser cureyên peyvan nehatiye rawestandî. Wek ku me anî ziman armanc jî ne ew e. Armanc ew e ku, komepeyv çewa tên çêkirin û di hevok û hevoksaziyê de çawa tên bikaranîn.

Îdeaya vê xebatê ew e ku di hevok û hevoksaziyê de teqez komepeyv nayên parçekirin û bi tevahî dibin hêmanên hevokê ên curbicur. Di xebatên li ser rêzimana Kurmancî de hin komepeyv (wek ravekên navdêrî û ravekên hevalnavî) hatine şîrovekirin û konsensusek li ser vana çêbûye. Lê hin komepeyv nehatine şîrovekirin û peywirên wan ên di hevokê de nehatine diyarkirin. Ji ber ku di mijara weklêkeran de xebatên berfirehtir nîn in bi zanîna min ev mijar di vê xebatê de cihêkî taybet û girîng digire. Komepeyvên Kurmancî di vê xebatê de wekî deh binbeş hatine senifandin. Û di mînanan de peywirên wan ên curbicur hatine diyarkirin.

Di serenava hevokê de hêmanên hevokê yên bingehîn û ên alîkar hatin diyarkirin û binbeşên vê mijarê bi awayekî hûrgilî hatin vekolandin û di vê çarçovê de çi hatiye îddiakirin bi alîkariya mînanan hatiye şênberkirin.

Di serenava hevoksazî û cureyên hevokê de, rê û rêbazên rêzimaniya kevneşopî hatin bikaranîn. Mijara hevoksazî û cureyên hevokê di bin çar binbeşan de hatiye şîrovekirin:

- Li gorî cureyê pêveberê,
- Li gorî cihê pêveberê,
- Li gorî wateyê ,
- Li gorî hevoksaziyê.

Di vê mijarê de jî çi hatiye gotin dişa bi alîkariya mînanan hatiye şênberkirin.

Di vê xebatê de beşa duyem ji sed mînanan pêk tê. Armanca vê beşê ew e ku di naveroka vê xebatê de çi hatiye vegotin û çi hatiye îddiakirin wana li ser hevokên wek mînak hatine diyarkirin de tatbîqkirin e. Ji bo mînakên hatine hilbijartin gelek pirtûk hatin xwendin û pîvana hilbijartina hevokan jî hestên kurdewarî û gotinên balkêş ên edebî ne. Mînak ji kîjan berhemê hatiye wergirtin di warê rastnivîsê de reseniya wan nehat guhertin. Ango di berhemman de çawa hatiye nivîsîn, ew hat tercîhkirin. Him di dawiya mînanan de him jî di beşa çavkaniyê de hevok ji kîjan berhemê hatine wergirtin hat diyarkirin.

Wek ku me anî ziman, mijara hevok û hevoksaziyê di rêzimana Kurmancî de mijareke nû ye. Mixabin di rêzimana Kurmancî de hin mijarên di tariyê de mane hene û yek ji wan jî hevok û hevok-sazî ye.

Dema min dest bi vê xebatê kir, tiştê herî neyînî di vî warî de tunebûna çavkaniyên Kurmancî bûn. Lê di arşîva min de hin pirtûkên li ser hevoksaziya Tirkî hatine nivîsîn hebûn û min bi gelemperî ji wan sût wergirt. Dibe ku ev rewş bi serê xwe bibe sedema hin xeletiyên. Ez dikarim ji dil bibêjim ku bi qasî ku di quweta min de bû, ez li ser mijarê hûr bûm û min gelek ked da vê xebatê. Lê ji ber ku ev xebat di vê mijarê de cêribînek e, mimkun e ku kêmasî û xeletiyên wê hebin. Wek ku hûn jî dizanin zanistî bi nêrînên cuda û bi rexneyan pêş ve diçe. Agahdariya vê ramanê wêrekiyeke bêbempa da min. Lê ev nayê wê maneyê ku ev xebat, xebatek bêqusûr e. Ez hêvîdar im ku ev xebat bi awayekî zanyarî bibe sedema gengeşiyên û di encamê de ev mijara rêzimanî a Kurmancî di pêşerojê de zelal bibe û bibe sedema xebatên hêja. Bi kurtasî ez dikarim bibêjim ku ev xebat, di warê nivîsîna rêzimana Kurmancî de nuxuriyê min e; lê nuxuriyekî virnî ye û tiştên virnî jî bi domana demê re geş û balkêş dibin.

Serwet ORNEK

Tîrmeh 2017 Amed

DESTPÊK

Wek ku di serenava vê xebatê de hatiye diyarkirin, ev xebat, di warê komepeyvan, hêmanên hevokê û hevoksaziyê de ceribînek e. Ji ber ku di vî warî de xebatên berfireh nîn in, peyva “ceribîne” hat bikaranîn. Armanca vê xebatê, bi nêrîneke cuda; vekolandina komepeyvan, hêmanên hevokê û hevoksaziyê ye. Bi taybetî mijara weklêkeran di vê xebatê de cihekî cuda û girîng digire.

“Hevok û hevoksazî beşeke girîng a zimanzanîyê ye. Ev beşa zimanzanîyê avakirina hevokan, rêzkirina peyvan û komepeyvan vedikole û wan bi awayekî zanistî şîrove dike.” (Tan, 2011, r. 303) Ji ber ku analîza ziman, ji aliyê zimanzanan ve bi awayekî giştî bi çareserkirina pirsgirêkên hevoksaziyê ve tê girêdan, xebatên li ser hevoksaziyê her dem li bal zimanzanan girîng bû, îro jî girîng e.

Lêkolerên bi vê mijarê ve mijul bûne û dibin li pey bersivên van pirsan in: Di çêkirina hevokê de peywira qertafan û yên komepeyvan çi ne? Hêmanên hevokê çawa pêk tên û di pergala hevokê de li gor kîjan qaîdeyan tên rêzkirin û çawa tên bikaranîn? Ji ber ku zelalkirina vê mijarê di bersiva van pirsan de ye, lazim e ku zimanzan bi awayekî berfireh li ser van pirsan rawestî û van pirsan bibersivînin.

Hevoksazî, di nav xebatên zimanzanîyê de ciheke gelek girîng digire û ji ber vê sedemê bi nêrînen cuda tên analîzkirin. Di warê hevok û hevoksaziyê de, bi giştî di nav zimanzanan de sê nêrînen cuda hene. *Nêrîna yekem, nêrîna kevneşopî ye, ya duyem nêrîna binyatî (structural/yapısâl) û nêrîna sêyem jî nêrîna hilberînî (productional/üretimsel) ye.* (Atabay, Özel, Çam, 1981, r. 11-12)

Nêrîna kevneşopî li gorî taybetmendiyên zimanan, hin rê û rêbazan ava dike û di çarçoveya van rê û rêbazan de, zimanan analîz dike. Hetanî serê sedsala 20an bi giştî rê û rêbazên kevneşopî hatine bikaranîn.

Bingeha nêrîna binyatî ji aliyê zimanzanên Swêdî Ferdinand de Saussure (Doğan, 1987, r. 11-12) ve di serê sedsala 20an de hatiyê danîn. Li gorî nêrîna binyatî (structuralism/yapısalcılık) ziman tenê komala dangan, peyvên û hevokan nîn e. Ziman pergaleke berfirehtir e. Nêrîna binyatî li pey bersiva van pirsan dikeve: *Di çêkirina hevokê de komepeyv û hêmanên hevokê çawa pêk tên; rêzkirinên wan çawa ne; bandora rêzkirina hêmanan li ser wateyê û kirpandinê çi ye; tekiliyên hêmanan çi ne û li gorî kîjan qalib û qaydeyên destnîşankirî pêk tên?* (Aldemir, 1980, r. 129-130)

Nêrîna sêyem jî nêrîna hilberînî (productional/üretimsel) ye. Pêşengê nêrîna hilberînî zimanzanê Amerîkî Chomsky ye. (Aksan, 1987, r. 11-12). Chomsky di sala 1957an de, di pirtûka xwe ya bi navê “*Syntactik Structures*” de ji nêrîna Saussure (binyatî) îlhamê digire û vê nêrînê berfirehtir dike. *Li gor Chomsky, ziman bi du teşeyan tê vekolandin. Yek jî wan li gor qaydeyên ziman rastîya zîhnî ya razber (soyut ve zihinsel gerçeklik) e. Teşeya duyem jî bi şixulandina têgehên razber bi destxistina encamên şênber e. Bi marîfeta qayîdeyên hilberînî têgeh û ramanên razber, bi dangan şênber dibin û hevokan derdixin hole. Li gor Chomsky, di rastîya zîhnî ya razber de avakirina hevokan û cureyên hevokan bêsînor e. Lê dema têgeh tên şênberkirin ev derfet jî holê radibe û bisînor dibe.* (Aldemir, 1980, r. 142-143)

Der barê hevok û hevoksaziyê de sê rê û rêbazên cuda bi kurtasî hatin danasîn. Lê di vê xebatê de mijar, bi rê û rêbazên kevneşopî dê bîr vekolandin.

Dema ku çend bêje, li gorî pergaleke rêzimanî li pey hev rêz dibin û wateyêke didin, ji vê koma bêjeyan re hevok tê gotin. “*Dîtinêk, ramanek û rûdanek an jî çend rûdan û raman bi hevokê re tên nimandin.*” (Tan, 2011, r. 303)

Di hevokê de hêmana herî piçûk a ziman deng e. Dema deng bên cem hev, kêteyên bêwate çêdibin; kête tên cem hev, hêmanên biwate peyv, peyda dibin. Peyv, her çend têgehên biwate bin jî bi tena serê xwe xwestek, hest û ramanên mirov nayînin ziman. “*Di-yar e ku mirov, bi bêjeyan neaxive, bi rêzikên peyvan ên li gorî rê û rêbazên rêzimanî hatine holê diaxive û tê fêmkirin.*” (Gencan, Tahir Nejat, 1979, r. 75)

Belê, hevok ji peyvan û komepeyvan pêk tê. Peyv û komepeyv jî li gorî pergaleke têne rêzkirin. Di Kurmancî de têkîliya komepeyvan û pêveberê bi marîfeta daçekan tê sazkirin. Hevok bi tenê pergala dangan, kêteyan, peyvan û komepeyvan nîn e; kompleksêke piralî ye. Ji aliyê wateyê ve jî yekîtiyeke di xwe de vedihewîne. Ango di heman demê de her çi qas hevokên yekbêjeyî hebin jî ji bo darazeke piralî û ji aliyê wateyê ve kûr û xemilandî pêdivî bi peyvên cuda û komepeyvên cuda heye.

Di çavkaniyên ku li ser rêzimana kurmancî hatine nivîsandin de, di warê cureyên peyvan de konsensusek derketiye holê. Lê di warê komepeyvan de û hevoksaziyê de konsensusek hîn nîne. Wek ku lêkoler Îbrahîm Seydo AYDOGAN di xebata xwe ya bi navê Guman- 1 ê de aniye ziman: “*Di rêzimanên Kurdî-Kurmancî de çi gav ku mijar hatiye ser hevokan ku bi tevneke kompleks ve hatibin sazkirin, zimannasan, bi çend numûneyan xwe ji mijarê xilas kirine û nexwestine têkilî wan bibin. Di rêzimana Celadet Bedirxan û Roger Lescot de dema mijar tê ser hevoksaziya kurmancî (hevokên kompleks) ew jî bi heman şêweyî tevdigerin û dibêjin hevokên kurdî yên kopleks, ew qasî tevlihevin ku hema mirov qet bahsa wan neke baştir e.*” (Aydogan, 2013, r.120)

Wer tê zanîn ku zelalkirina hin pirsgirêkên ziman, girêdayiyê zelalkirina hevok û hevoksaziyê ye. Hevok û hevoksazî taybetmendiyên ziman di xwe de vedihewînin. Ji ber vê yekê, hevoksaziyên zimanan ji hev cuda ne. Ji ber girîngiya mijarê xebatên di vî warî de duh jî hêja bûn, îro jî hêja ne. Zimanzan, di pêkhatina hevokan de peywira cureyên peyvan û komepeyvan vedikole û wan şîrove dike. Di encama van vekolînan de derketiye holê ku her cure peyv û

komepeyv dibin hêmanên hevokê. Ji bo zelalkirina hin problemên ziman, ez dixwazim wek ceribîneke li ser komepeyvvan û peywirên wan ên di hevokê de mijûl bibim.

KOMEPEYV HEVOK Û HEVOKSAZÎ (Phrases, Sentence, Syntax)

A . KOMEPEYV (Phrases)

Komepeyv, ji bo armanca pêşwazîkirina hebûn, têgeh, lebat û rewşeke nû tên avakirin. Di vê avakirinê de armanca sereke bidestxistina têgehên nû ye. Cudahiya di navbera peyvan û komepeyvvan de ev e ku peyv yek e; komepeyv herî kêm hewceyî du peyvan e. Lê komepeyvên ji du peyvan zêdetir jî hene.

Taybetmendiyan Komepeyvvan

Di ziman de hin têngîn, hin liv û rewş, bi tena serê xwe bi peyvekê nayên pêşwazîkirin. Ji bo derbirîna têgeh, liv û rewşên nû, pêdivî bi komepeyvvan heye. Wer tê zanîn ku hinek têgeh tenê bi peyvekê nikarin bîn pêşwazîkirin; lê bi alîkariya komepeyvvan tên ziman. Mirov, wek mînak dikare bibêje ku têgehên: “*nexweş ketin, telefon kirin, seyê şivên, mirovê stûxwar û dara gûzê*” esasen li hemberî têgehekê tên bikaranîn; lê ne ji bêjeyekê pêk tînin, ji komepeyvvan pêk tînin. Komepeyv wateya têgehan, rewşan û livan berfirehtir dike û bi vî awayî derfetên vegotinê xweşiktir û dewlementir dike. Di hevoka *keçikê kulîlk dirêjî hevala xwe kir*, de darazek heye; lê ne darazeke kûr û dewlemend e. Ji bo wateyê edebî, berfireh û dewlemend, pêdivî bi têgehên nû heye. Ev derfet jî tenê bi peyv û komepeyvvan tê bidestxistin. Mirov dikare hevoka li jor a ku wek mînak hatiye dayîn, ji aliyê wateyê ve hîn bêtir dewlemend û berfirehtir bike: *Keçika çavreş, bedew û bejinzirav, kulîlkên bêhnxweş û rengo rengo dirêjî hevala xwe ya bejinbilind, kofîxwar û biskxelek kir*.

Komepeyv her çiqas cuda bên nivîsandin jî di rêzimaniyê de wek bêjeyên kompleks tên qebûlkin. Mirov dikare bibêje ku komepeyv, peyvên hevedudanî yên ku cuda tên nivîsandin in. Komepeyv di hevokêde tu car nayên parçekirin. Dema bên parçekirin, him dibe sedema xeletiya hêmanên hevokê him jî dibe sedema xerakirina wateya hevokê. Yanê komepeyv bi serê xwe dibin hêmanên hevokê yên curbicur:

Dilketiya hevalê min, keçikeke çavreş û bedew e.

Pêveber

Keçika çavreş û bedew dil û hinavên min peritand.

Kirde

Rûmet, ji keçika çavreş û bedew re nameyak şand.

Têrkera nerasterast

Rûmet, keçika çavreş û bedew rakir govendê.

Bireser

1 . Ravekên Navdêrî (Noun Phrase)

Dema ku du peyvên ji malbata navdêran bi têkiliya raveberî û ravekeriyê bên bal hev, komepeyvek çêdibe. Ji vê komepeyvê re jî ravekên navdêrî tê gotin. Peyvên ravekê ava dikin êdî beramberî têgehekê ne û nayên parçekirin. Ravek wek alavek hûnandî di hevokê de cih digire û dibe hêmanên curbicur ên hevokê. Wek di danasîna ravekê de jî hat ziman, ravek ji du hêmanan pêk tê: **raveber û raveker**. Raveker ji aliyê mêjerê, zayendê, rewşê û çawaniyê ve raveberê tamam dike. Yanê di ravekê de tiştêkî bi tiştêkî din tê ravekirin. “*Raveber veqetandekan digre, raveker jî qertafên diyariyê digre.*” (Baran, 2012, r. 73)

Mirov dikare di ronahiya van agahîyên li jor de, taybetiyên ravekên navdêrî bi vî awayî rêz bike:

a. Ravekên navdêrî, li gorî yekhejmarî û pirhejmariyê; li gorî zayenda nêr û mêtiyê tên dabeşkirin. (Aktuğ, 2013, r.212, 213)

Di ravekê de ji bo yekhejmariya zayenda mê qertafa “a” yê tê bikaranîn.

- ✓ *Ava şîn*
- ✓ *Gula çîyan*
- ✓ *Xezala min*

Ji bo yekhejmariya zayenda nêr qertafa “ê” yê tê bikaranîn.

- ✓ *Memê Alan*
- ✓ *Evdalê Zeynikê*
- ✓ *Bakurê welat*

Di ravekê de ji bo pirhejmariya herdu zayêndan qertafa “ên” tê bikaranîn.

- ✓ *fêkîyên payîzê*
- ✓ *kulîlkên biharê*
- ✓ *deriyên hesin*

b. Hin çaran daçek di pêşiya ravekê de tên bikaranîn.

- ✓ *Ez ji bajarekî Serhedê me.*

c. Hin çaran daçek him di pêşiya ravekê de him jî di paşiya ravekê de tên bikaranîn. (Aktuğ, r.216)

- ✓ *Xortê delal, di hewşa malê de runiştîye.*

d. Carînan jî hevalnavek dikeve navbera raveberê û ravekerê û di vê rewşê de hevalnav, raveberê tarîf dike.

- ✓ *Kulîlkên sor ên biharê çilmisîn.*
- ✓ *Axpîna mezin a li bin gund çand.*

e. Di ravekên navdêrî de carinan raveberek ji bo zêdetir ravekerêkî tê bikaranîn.

- ✓ *deriyê malê, hewşê û dibistanê ....*

f. Di ravekên navdêrî de cihê raveberê û ravekerê nayê guhertin.

- ✓ *hewşa malê → nabe, malê hewşa*

g. Ravekên navdêrî ji cînavkan jî pêk tê.

✓ *meta min*

✓ *hevalê wê*

✓ *delaliyê kê*

h. Ravekên navdêrî bi alîkariya daçekan wek navdêran tê bikaranîn û bi tevahî dibe hêmanên hevokê ên curbicur.

Mînak:

Kaniya zinêr → Kaniya zinêr, wareke kevnar e.
R. Navdêrî /Biker

✓ Dengê mirinê → Di şeveke tarî de dengê mirinê, gav bi gav nêz dibe.
Navdêrî /Biker

✓ Kakilê gûzê → Zarokan bi coşeke mezin kakilê gûzê dixwar.
R. Navdêrî Bireser

✓ Kaniya ramûsan → Cih û warê evîndaran kaniya ramûsan e.
R. Navdêrî /Pêveber

2. Raveka Hevalnavî (Adjective Phrase)

Bi giştî di hevoksaziya kurmancî de, hevalnav li pêy navdêran tîn bikaranîn. Lê hevalnavên şanîdanê, di pêşiya navdêran de tîn bikaranîn. Hevalnav, navdêran ji aliyê çawaniyê, mêjerê, nîşaniyê, diyariyê û pirsyariyê ve temam dikin. “*Hevalnav, ji aliyê awayê xwe ve tu ciyawaziyeke wan ji nav nîne, sedemê bingehîn ê ji hev ciyêbûna wan tenê wate ye. “...” Hevalnav, dema di gel navekî tîn bikaranîn qertafên zayend û mêjerê derdikevin holê. Rola sentaksiya hevalnavan bi awayekî giştî rola ravek û pêveberê ye.*” (Qanatê Kurdo, 2013, r. 91)

Mirov bi awayekî giştî dikare bibêje ku, li ku derê hevalnav hebin, di heman demê de li wê derê, raveka hevalnavî jî heye. Yanê di vê komepeyvê de raveker hevalnav e, raveber navdêr e. Di raveka hevalnavî de jî cihê raveker û raveberê nayê guhertin. Di ronahiya

van agahiyan de mirov dikare taybetiyên raveka hevalnavî wisa rêz bike:

a. Hevalnav bi giştî li pê navdêran tên bikaranîn.

✓ Mêrê Avis

✓ Bajarê Mirinê

b. Hevalnavên şanîdanê di pêşiya navdêran de tên bikaranîn.

✓ ev dibistan

✓ ew avahî

c. Hevalnavên hejmarî him li pêş him jî li paş navdêran tên bikaranîn.

✓ çar bira

✓ pênc xuşk

✓ hevoka yekem

✓ pola sêyem

d. Di raveka hevalnavî de ji bo zayenda mê û yekhejmar qertafa “-a”yê tê bikaranîn.

✓ sêva tal

✓ gula bibehn

e. Di raveka hevalnavî de nêr û yekhejmar bi qertafa “-ê” tê bikaranîn.

✓ Mêrê Avis

✓ lawikê çavşîn

f. Di raveka hevalnavî de ji bo zayenda nêr, mê û pirhêjmar qertafa “-ên” tê bikaranîn.

✓ jinên belengaz

✓ sêvên tirş

g. Di raveka hevalnavî de hin caran navdêrek, bi çend heb hevalnavan re tê diyarkirin.

✓ çiyayên bilind, asê û biberf

h. Di raveka hevalnavî de hin caran hevalnavek çend heb navdêran bi hev re diyar dike.

✓ pirtûk û fîlmên bi bandor

✓ bajar û navçeyên paqij

i. Di ravekên hevalnavî ên bi hevalnavên çawaniyê ve hatine çêkirin de cihê raveker û raveberê nayê guhertin.

✓ keçika bedew → nabe, bedew keçika

✓ xortê çeleng → nabe, çeleng xortê

j. Raveka hevalnavî jî wek raveka navdêrî di hevokê de bi alîkariya daçekan, wek navdêran tê bikaranîn, di vê rewşê de nayê parçekirin û bi tevahî dibe hêmanên hevokê ên curbicur.

Mînak:

✓ Kuçeyên teng → Di van kuçeyên teng de kî jiyaye û kî nejiyaye.
Raveka Hevalnavî /Têrker

✓ Rêwiyê kal → Rêwiyê kal, gopalek di dest de hêdî hêdî dimeşiya.
R. Hevalnavî Biker

✓ Zarokên nexweş → Di nav mihaciran de yê herî balkêş,

zarokên nexweş bûn.

R.Hevalnavî/Pêveber

✓ Barê giran → Me barê giran, daye ser milan.

R.Hevalnavî/Bireser

3. Koma Weklêkeran (Verbals/Gerunds)

Di zimanan de hin peyv hene di xwe de dem, liv û tevgerê di-hewînin; lê di hevokê de wek navdêr, hevalnav û hokeran tînin bikaranîn. Her sê cure weklêker jî di rêzimanîyê de, du peywiran tînin cih. Weklêker di eslê xwe de lêker e; lewre dem, liv û tevger tê de

heye. Lê di hevokê de peywira lêkerê bi cih nayne. Peywira bêjeyên malbat navdêrî tîne cih.

Sê cure weklêker jî bi giştî ji rayekên lêkeran tên dariştin û bidestxistin. Lê di hin mînan de, bi taybetî di lêkerên hokerî de, komepeyva weklêkerî nayê dariştin. Weklêker, bi peyvên ku bi eslê xwe malbat navdêrî re (daçek, gihanek, hoker, lêkerên alîkar, cînavk hwd.) dikelije û komplekseke nîvdarazî derdikeve holê. Weklêker, bi çî rê û rêbazê pêk bîn bila bîn, di hevokê de komepeyvên nîvdarazî di xwe de dihevin. Ev komepeyvên nîvdarazî tu carî nayên parçekirin û bi tevahî dibin hêmaneke alîkar ji bo hevoka bingeîn. Bi kurtasî mirov dikare taybetiyên weklêkeran wiha rêz bike:

a. Weklêker, hin caran wek rader tên bikaranîn hin caran jî li gorî deman û rewayê tên kişandin. (Celadet, 1997, r. 307)

✓ *Dîtina te şahiya çavên min e.*

✓ *Dema baran dibare ez te bi bîr tînim.*

b. Dema li gorî deman û rewayê werin kişandin, bi gîhanekan û daçekan ve tên bikaranîn. (Celadet, 1997, r. 307)

✓ *Bi bihîstina dengê te re, ez ji xew hişyar bûm.*

c. Li gorî wate û sazkirina hevokê lazime ku dem û rewayên lêkeran û weklêkeran ahengdar bin. (Celadet, 1997, r. 314)

✓ *Gava ez ji xewê rabûm, min dît ku baran dibare.*

d. Bi tevahî li gorî neyîniyê jî tên bikaranîn.

✓ *merivê xwenda → merivê nexwenda*

✓ *kevçiyê şuştî → kevçiyê neşuştî*

e. Ji aliyê avaniyê ve jî tên vekolandin. (Yıldırım, 2012, r. 164)

✓ *çarşiya şewitî → avaniya lebatî*

✓ *pirtûkên nivîsandî → avaniya tebatî*

f. Bi giştî ne wek peyv, wek komepeyv peywirdar in.

✓ *Ku gotina welat dibihîst, hêsir ji çavan diherikî.*

✓ *Xwe şewitandina dil, felsefe ye.*

g. Her sê cureyên weklêkeran ji aliyê teşe, liv û tevgerê ve dişibin lêkeran; lê ji aliyê peywirê ve ne lêker in, weklêker in. Komepeyvên lêkernavî, bikernavî û hokerî ava dikin.

- ✓ Gava ez te dibînim, kul û xemên min namînin.
Koma weklêkera hokerî
- ✓ Kişandina cixareyê, qedexe ye.
Koma lêkernavî
- ✓ Keçika ku te jê hez dikir, êdî bi dergistî ye.
Koma bikernavî

h. Bi giştî ji rayekên lêkeran û ji lêkerên alîkar tên çêkirin.

- ✓ ketî
- ✓ şuştî
- ✓ mirî

i. Lêker, di hevokê de daraza bingehîn ava dike; lê weklêker darazokên alîkar ava dikin. (Yıldırım, 2012, r. 164)

- ✓ Hêkên qelandî, pir bi tam bûn.
Daraza alîkar   Daraza bingehîn

î. Komepeyvên weklêkerî li gorî rê û rêbazên hevoksaziyê dibin hemanên hevokê ên curbicur.

j. Weklêker di bin sê serenavan de tîne vekolandin: lêkernav, bikernav û weklêkera hokerî.

a. Lêkernav (Verbal Noun/Gerund)

Ji weklêkera ku ji aliyê teşeyê, liv û tevgerê ve dişibe lêkeran, lê di hevokê de wek navdêran tê bikaranîn re lêkernav tê gotin. Lêkernav, wek di pênaseyê de jî hat tarîfkirin “ne lêker e, navên lêkeran e.” (Yıldırım, 2012, r. 164) Bi kurtasî mirov dikare bibêje lêkernav ew cure bêje ye ku di hevokê de “him peywira lêkerê him jî ya navdêrê bi cih tîne.” (Yıldırım, 2012, r. 165) “Di ziman de çi qas lêker hebin ew qas jî navên lêkeran hene.” (Gencan, 1979, r. 379)

Di vê mijarê de nivîskarê Rêzimana Kurdî Qanatê Kurdo jî ramanên xwe bi vî awayî tîne ziman: “Navên raderê di hevokê de erkên sentaksî yên curbicur digirin ser xwe û qertafên rêzimanî yên taybet jî di wan rewşan de diçe ser wan.” (Qanatê Kurdo, 2013, r. 175)

Lêkernav, dema ne wek komepeyv wek peyveke bê bikaranîn dibe navdêra mayînde. Navdêra mayînde, bi awayeke neyînî nayê bikaranîn. Wer tê zanîn ku ji bo lêkernavê pêdivî bi komepeyvê heye.

Mînak:

- ✓ Tu kesî xwarin ne ecibandiye.
Navdêra mayînde

Di mînaka jorîn de, di peyva binî xêzkirî de, ne wateya lêkernavê ne jî peywira lêkernavê heye. Ji ber ku komepeyvek ava nebûye, peywira “xwarin”ê navdêra mayînde ye.

- ✓ Xwarina goştê sor, ji bo tenduristiyê ne baş e.
Koma lêkernavî

Di vê mînakê de koma binî xêzkirî ji ber ku komepeyveke û mirov dikare bi awayeke neyînî jî bi kar bîne, komepeyva lêkernavî ye.

Wek encam bi kurtasî taybetiyên lêkernavan ev in:

- ✓ Lêkernav bi giştî lêkerên di teşeya raderî de ne. Dema ku radera lêkerê bê avêtin, rayeka lêkerê derdikeve holê.
- ✓ Lêkernav di formên neyînî de jî tîne bikaranîn. Dema formên neyînî tune bin, dibe navdêra mayînde.
- ✓ Ji ber ku liv û tevgerê di xwe de dihewîne, darazeke alîkar jî çêdike.
- ✓ Lêkernav jî wek komepeyvên din bi marîfeta daçekan, bi rewşên cuda û peywirên cuda bes bi pêveberê ve tîne girêdan.
- ✓ Lêkernav jî nayên pêçekirin, bi tevahî dibin hêmaneke hevokê.
- ✓ Mimkun e ku komepeyvek cuda di nav koma lêkernavan de derbas bibe.

Mînak:

- ✓ Ez *bi hatina te* pir kêfxweş bûm.
Têrkera hokerî
- ✓ *Karê çapkirina pirtûkê* karekî zahmet e.
Kirde
- ✓ Tiştê herî balkêş, *xwendina zarokan bû*.
Pêveber
- ✓ Min *ji gotina te* tiştekek fam nekir.
Têrkera nerasterast

b. Bikernav (Participles)

Ji bêjeyên liv û tevgerê di xwe de dihevinin û di hevokê de peywirên hevalnavan bi cih tînin re, bikernav tê gotin. Ev komepeyv jî darazeke alîkar pêk tîne û bi tevahî dibe hêmaneke hevokê. Bikernav jî ji rayekên lêkeran tînin dariştin û formên wan ên neyînî hene. Di vê mijarê de mamoste Kadri Yıldırım agahiyên berfireh dide û tîgîna “*bikernav*”ê bi kar tîne. Vê tîgîna jî wisa dide danasîn: “*Bikera ji bo demeke bisînor liv û tevgerê di xwe de dihevin re bikernav tê gotin*”. (Yıldırım, 2012, r. 166)

Bikernav li gorî avaniya lebatî û tebatî jî tê vekolandin. Bi giştî di bikernavan de wateya dema borî ya bisînor hebe jî di hin mînakên de wateya dema domdar a bêsînor jî heye.

Bikernav bi giştî wisa tînin dariştin: Rayeka lêkerê ya dema borî û paşgira “-î”yê bi hev re tê bikaranîn.

Mînak:

✓ <i>ketî</i>	<i>veşartî</i>	<i>çuyî</i>	<i>qelandî</i>
✓ <i>bihîstî</i>	<i>buyî</i>	<i>şûştî</i>	<i>bijartî</i>

Di hin mînakên de navdêrek û lêkerêk tê bal hev û di peyvira bikernava navdêrî (*nominalizations adjectives verb / adlaşmiş sıfat-fiil*) de tê bikaranîn.

Mînak:

- ✓ *tîravêj dilber nanpêj*
- ✓ *firaqalês balkêş xwînxwar*

Di vê mijarê de Qanatê Kurdo ramanên xwe bi vî awayî tîne ziman: “Navên biker û navên kirî ku ji lêkerên darişî hatine dariştin, di hevokê de di-bin ravekar û dikevin dawiya navên raveberê.” (Qanatê Kurdo, 2013, r. 177) Û bi vî awayî raveka hevalnavî pêk tê. Di heman demê de navdêran diyar dikin û diwesifînin. “Navên biker û navên kirî ji aliyê rola sentaksî ve di hevokê de bi awayên mîna xwe ve girêdayî ne. (Qanatê Kurdo, 2013, r. 177)

Mînak:

- ✓ jina nanpêj
- ✓ gora kolayî
- ✓ cilên şûştî
- ✓ welatê serketî

Koma bikernavî jî nayê parçekirin, bi alîkariya daçekan bi rewş, watê û peywîrên cuda bi pêveberê ve tînin girêdan.

Mînak:

- ✓ Xezal, ji goştê qelandî zaf hez dike.
Bireser
- ✓ Hevalên çûyî ne ji me bûn.
Biker
- ✓ Nebextewarî, ji jîyanê xêr nedîtî ye.
Pêveber

c . Weklêkera Hokerî (Gerundium)

Lêkerên ku di xwe de wateyeke demî ya bisînor vedihewînin û lêkerên alîkar, dema di hevokê de bi gihanekan, daçekan û hokeran ve bêne bikaranîn, weklêkera hokerî tê bidestxistin. Di vê rewşê de êdî hoker ne bi serê xwe ye, komepeyv e. Di nav vê komepeyvê de her dem lêkerek heye. Ev komepeyva pêkhatî pêvebera hevoka

bingehîn ji aliyê demê, rewşê, mercê, çendiyê, sedemê û armancê ve diyar dike.

Weklêkera hokerî, ji ber ku di xwe de liv û tevgerê jî vedihewîne, wek darazeke alîkar tê bikaranîn. Ev darazok êdî ji aliyê wateyê û rêzimanîyê ve komepeyv e û nayê parçekirin. Bi tevahî dibe hêmaneke hevoka bingehîn. Ev hêmana nîvdarazî jî bi giştî dibe têrkera hokerî ya daraza bingehîn. Weklêkera hokerî bi teşeya neyînî jî tê bikaranîn.

Mînak:

- ✓ *Dema ku tê bîra min* ez hê jî xwêdan didim.
Weklêkera hokerî ya demê
- ✓ *Ji ber ku te alîkarî neda min* ez bi ser neketim.
Weklêkera hokerî ya sedemî
- ✓ *Ji bo dîtina we*, em ji rêyeke dûr û dirêj hatin.
Weklêkera hokerî ya armancî
- ✓ *Eger ku hûn bixebitin*, hûn ê bi ser kevin.
Weklêkera hokerî ya mercî
- ✓ *Heta ku ji min bê*, ez ê jê re bibim alîkar.
Weklêkera hokerî ya çendî
- ✓ *Wek miriyên ji gorên xwe rabin*, li kuçeyên navçeyê belav bûn.
Weklêkera hokerî ya rewşî

4. Cotepeyv (Reduplications)

Dema ku du bêje bi têkiliya wateyên cuda bên gel hev cotepeyv pêk tên. Di Kurmancî de cotepeyv bi gihaneka “û”yê, bi daçeka “bî”yê û bi dengdêra “e”yê tê çêkirin. Armanca cotepeyvyan bi alîkariya du peyvyan bidestxistina têgeheke nû ye. Wek ku me di pênaseya têgehê de jî anî ziman, bêje bi têkiliya wateyên cuda tên gel hev. “*Hinek ji wan hemwate, hin diywate hin jî nêzwate ne.*” (Tan, r. 80, 318-319) Carinan heman peyv rasterast tê dubarekirin, carinan jî bi alîkariya dengdêrekî an jî daçekêkî tên çêkirin:

Mînak:

<u>Ên hemwate</u> teyr û tilûr zar û ziman rind û qenc	<u>Ên dijwate</u> kar û zerar reş û spî şîn û şahî	<u>Ên nêzwate</u> çol û çiya bisk û kèzî heval û hogir	<u>Ên dubarekirî</u> kûr kûr hûrik hûrik hêdî hêdî
---	---	---	---

Ên bi daçeka "bi"yê

ref **bi** ref

cot **bi** cot

Ên bi dengdêra "e"yê

rasterast

giregir

Ev peyvên nû yên çêkirî ji ber ku di rêzimanîyê de wek komepeyvan tên danasîn û bikaranîn, tu carî nayên parçekirin. Bi tevahî dibin hêmaneke hevokê. Cotepeyv him bi tena serê xwe him jî bi alîkariya daçekan, bi pêveberê ve tên girêdan û di hevokê de dibe pêveber, kirde, bireser û têrker.

Mînak:

- ✓ Mirovên belengaz bê zar û ziman in.
Pêveber
- ✓ Di danustendinê de kar û zerar birayê hev in.
Kirde
- ✓ Keçika bejinzirav bisk û kèzî şeh kirine.
Bireser
- ✓ Ji êvar de baraneke birehm hûrik hûrik dibare.
Têrkera hokerî

5. Koma Daçekî (Prepositions)

Daçek, ji aliyê bingehê ve ji malbata navdêran tê hesabandin. Lê wek navdêran bi serê xwe wateyekê pêşwazî nakin. Dema di hevokan de bi bêjeyên din re tên bikaranîn, kêm zêde wateyek derdikeve holê. Ji ber vê taybetmendiya mirov dikare bibêje daçek, bêjeyên ne bi wate ne, bêjeyên peywirdar in.

Daçek "Di hevokêde wate û tîkiliyên di navbera tîgînan de ji aliyê wekheviyê, pevrebûnê, berpêbûnê, wasiteyê, lêbûnê, jêderketinê, muqayesekirinê, perçînkirinê, sedemê, armancê û bi tenê diyar

dikin.” (Aktuğ, 2013, r.452) Daçek bi giştî di hevokê de bi navdêr û cînavkan re tên bikaranîn û ji bo diyarkirina rewş, cih û demê bi pêveberê ve tên girêdan.

Di Kurmancî de bi giştî ji aliyê bingehê ve du cure daçek hene: pêşdaçek û paşdaçek. Lê carinan pêşdaçek û paşdaçek bi hev re tên bikaranîn û koma daçekî ava dibe. Ev kome daçekên nû him ji aliyê sazkirina hevokê ve wateyeke cuda û teqrîbî pêşwazî dikin him jî bi giştî ji aliyê rêzimanîyê ve bi bêjeyên din re dikelijin û komepeyva daçekî pêk tînin. Komepeyva daçekî, êdî nayê parçekirin û bi tevahî wek hêmaneke hevokê bi pêveberê ve tê girêdan.

Mînak:

- ✓ Ev mesele jî li gor pîvanên îlmî tê çareserkin.
- Koma daçekî / Têrkera hokerî
- ✓ Tu mîna stêrkên ezmanan diçirisî.
- Koma daçekî / Têrkera hokerî
- ✓ Mêrxasekî bi qasî dêwekî, ji çiyê daket.
- Koma daçekî / Kirde

6. Koma Gihanekî (Conjunctions)

Gihanek jî wek daçekan ji aliyê bingehê ve ji malbata navdêran tê hesibandin. Gihanek jî bi serê xwe wateyekê pêşwazî nakin, bi giştî bêjeyên peywirdar in. Di hevokê de her cure têgeh, peyv û darazan bi hev ve girê didin. Yanê peywira wan a bingehîn bi giştî girêdan e. Dema gihanek di peywira xwe ya bingehîn de bête bikaranîn dibe ku wateyeke nû jî bide hevokê. Di rewşeke bi vî awayî de wateyeke teqrîbî di xwe de vedihewîne û wek daçekan tê bikaranîn. Gihanek dema tenê bi peywira girêdanê werin bikaranîn, ji hevokê bête derxistin, wateya hevokê xirab nabe; lê wek daçekan bête bikaranîn mirov nikare wan ji hevokê biavêje.

Ji aliyê avasazîyê ve sê cure gihanek hene:

- ✓ Gihanekên xwerû: *û, lê, jî,...*

✓ Gihanekên dubarekirî: *ne...ne, an...an, hem...hem, ha...ha...*

✓ Gihanekên hevedudanî: *lê belê, lê mixabin...*

Gihanek, ji aliyê peywirê ve dibin du beş. Hin gihanek peyvan bi hev ve girê didin hin gihanek jî hevokan bi hev ve girê didin. Dema peyvan û komepeyvan bi hev ve girê bidin, dibin koma gihanekî û wek hêmaneke hevokê tên bikaranîn. Dema hevokan bi hev ve girê bidin tu car nabin hêmanên hevokê. Di vê rewşê de hêmanekî ji derî hevokê tê hesibandin.

Mînak:

✓ Ji bo azmûnan pir xebitî; *lê* bi ser neket.

Di vê mînakê de gihaneka “**lê**” ji ber ku du hevok (pêveber) bi hev ve girê dane, ne hêmaneke hevokê ye.

Dema ku gihanek wek daçek him bi peyvên pêş xwe ve him jî bi peyvên paş xwe ve bikeliye, koma gihanekî ava dibe. Ji ber ku êdî komepeyvek heye, ev komepeyv nayê pêrçekirin û bi tevahî dibe hêmaneke hevokê.

Mînak:

✓ Ji zimanê te, *hingiv û to*, dirije.
Komepeyva gihanekî / Biker

✓ *Axîn û waxîna wan*, diçû ezmanê heftan.
Komepeyva gihanek / Biker

✓ Xwendekarên biserketî, *Rûmet û Xezal bûn*.
Komepeyva gihanekî / Pêveber

7. Koma Baneşanî (Exclamation)

Baneşan jî peyvên peywirdar ên ji malbata navdêran in. Peyvên ku wateya kêfxweşiyê, kelecaniyê, banglêkirinê, tirsê û hwd. di xwe de vedihewînin re baneşan tê gotin. Hin peyv di binyada xwe de baneşan in. Peyvên baneşanî jî di hevokê de peywirdar in û bi serê

xwe wateyekî di xwe de nahewînin. Ev cure peyv bi awayekî xwezayî tênê bilêvkirin û hevokan ji aliyê hestên curbicur ve temam dikin.

Hin peyvên bi serê xwe watedar jî bi alîkariya qertafan û bi kirpandinê wek baneşan tênê bikaranîn. Li gorî kirpandinê hin caran peyv hin caran jî peyvên daraz çêker dibin baneşan. Koma baneşanî jî wek komepeyvên din nayê parçekirin û bi tevahî dibin hêmanên hevokê yên curbicur.

Mînak:

- ✓ Hevalno! Roj, roja bêxîretiyê nîn e.
Bi alîkariya qertafê baneşanî

- ✓ Wîş, day beterê Xwedê ev çi hal e!
Baneşana xwezayî

- ✓ Haho! De werin li vê ecêba giran binêrin.
Baneşana xwezayî

- ✓ Gelên birûmet, hûn bi xêr hatin!
Koma baneşanî

8. Koma Hejmarî (Number Denominations)

Her wekî ji navê wan jî tê fêmkirin, koma hejmarî ji navê hejmaran pêk tê. Ji ber ku ev mijar di senifandina zimanan de pîvaneke bingehîn e, taybetiyên hejmaran girîng in. Di Kurmancî de senifandina hejmaran ji yekê heta nozdehan, hejmarên mezin li paş in, ji bîstî şûn ve hejmarên piçûk li paş in. Hejmar di nav xwe de dibin çar binbeş:

- ✓ Hejmarên bingehîn
- ✓ Hejmarên dabeşkirinê
- ✓ Hejmarên parvekirinê
- ✓ Hejmarên rêzkirinê

Hejmar, di hevokê de him bi serê xwe tênê bikaranîn him koma

hejmarî ava dikin him jî ravekên hevalnavî ava dikin. Koma hejmarî di hevokê de peywîrên navdêran û hevalnavan tînin cih û bi rewşên cuda û peywîrên cuda dibin hêmaneke hevokê.

Mînak:

Di navçeya wan de sê sed û bîst û pênc xane hebûn.
Koma hejmarî / Kirde

Dema dayika min çû rehetê, ez bîst û çar salî bûm.
Komhejmar / Pêveber

Rûmet, li ber deriyê çaremîn ji nişkê ve sekinî.
Koma hejmarî / Têrkera Cih

Siyabend, bîst û sê salan li benda Xecê ma.
Koma hejmarî / Têrkera demê

9. Koma Lêkerên Alîkar (Auxiliary Verb)

Di navdêran de liv û tevger tune û bi tena serê xwe nikarin bibin pêveber. Peyvên ji malbata navdêran encax bi marîfeta lêkerên alîkar, wateya liv û tevgerê qezenc dikin û li gorî deman û kesan tînin kişandin. Bi vî awayî komepeyvek xwedî bi liv û tevger çêdibe. Koma lêkerên alîkar bi du peywîran derdikeve pêşiya me: Peywîra yekem, wek koma lêkernavî ye, ya duyem jî peywîra lêkerên alîkar e. Dema di hevokê de wek rader lêkernav bê bikaranîn bi hev re tê nivîsîn. Lê dema li gorî dem û kesan bê kişandin, dibe pêvebera hevokê û cuda tê nivîsîn.

“Di Kurmancî de lêkerên alîkar ên sereke “kirin” û “bûn”e. Lê lêkerên ‘anîn, birin, hiştin, mayîn, girtin, danîn, ketin, şikestin, karîn’ jî wek lêkerên alîkar tînin bikaranîn.” (Yıldırım, 2012, r. 92, 93, 94) Ev koma lêkerên alîkar, bi giştî bi van teşeyan tînin çêkirin:

- ✓ Navdêr + lêker = bawerkirin
  - ✓ Hevalnav + lêker = zelalkirin
  - ✓ Lêker + lêker = hatin şandin
- Rader/Lêkernav

Wek ku me li jor jî anî ziman, du peywîrê lêkerên alîkar hene:

a. Peywira Lêkernavî:

Di vê peywirê de ji ber ku darazeke alîkar derdikeve holê, ev komepeyv jî nayê parçekirin û bi tevahî dibe hemanekî hevokê.

Mînak:

- ✓ *Serhildana Dêrsimê*, têk çûye.
Koma lêkernavî / Biker
- ✓ Min *xebardana te*, pir eciband.
Koma Lêkernavî / Bireser
- ✓ *Di dirêjkirina axaftinê de* tu kes avê li destê te nake.
Koma lêkernavî / Têrkera nerasterast

b. Peywira Lêkerên Alîkar:

Di vê peywirê de komepeyv li gorî dem û kesan tê kişandin û dibe pêvebera bingehîn.

Mînak:

- ✓ Ev peyam ji we re jî *hatin şandin*.
Koma lêkerên alîkar / Pêveber
- ✓ Ez dixwazim vê mijarê *zêlal bikim*.
Koma lêkerên alîkar / Pêveber

10. Koma Biwêjan (Idioms)

Di koma biwêjan de du an jî zêdetir peyv têne bal hev û wateyek, têgeheke nû çêdikin. Biwêj rasterast girêdayiyê çanda ziman in û çanda ziman jî girêdayiyê çanda civakê ye. Çanda ziman û civakê di parzûnê dîrokê de tê dawerivandin, dikemile û dibe biwêj. Biwêj bîr û baweriya gel e. Rehê wateya biwêjan di kûrahiya çand û dîrokê de ye. Ji ber van taybetiyan, biwêjên her zimanî resen in. Ji ber ku biwêj gotinên kalibî û resen in wergerandina wan a bi zimanekî din zahmet e.

Ji aliyê teşeyê ve biwêj peyvên kelijandî ne û wek qalibekî tîne bikaranîn. Dema cihê peyvên wan bîn guhertin, heta peyvek bi peyveke hemwate ve jî bê guhertin, komepeyv xirab dibe û nepeniya wateya qalibî ji holê radibe.

Taybetmendiya teşeyî ya duyem di koma biwêjî de bikaranîna daçekan û lêkerên alîkar e.

Ji aliyê taybetmendiya tîgehî ve jî biwêj balkêş in. Di her biwêjê de wateyeke kurt û kûr heye. Yanê biwêj komepeyvên tîrwa-te ne. Lê di biwêjan de şîret û ders nîn e. Her biwêjek pêşwaziya rewşekê ye. Wateya hin biwêjan wateyeke bingehîn e. Lê biwêjen bi vî rengî gelekî kêmtir in.

Di hin biwêjan de wateya bingehîn û mecazî di nav hev de ye.

Minak:

- ✓ *Av ji dev çûyîn*
- ✓ *Bar xwar bûyîn*
- ✓ *Av li destan kirin/nekirin*
- ✓ *Av û av çûyîn*
- ✓ *Bavê bêkesan*
- ✓ *Bi ava heft çeman şuştin*

Hin biwêj jî bi tevahî ji wateya xwe ya bingehîn dûr dikevin û bi wateyeke mecazî tîne bikaranîn.

Mînak:

- ✓ *Agir bi kezebê ketin*
- ✓ *Ba lê anîn / neanîn*
- ✓ *Bi sere poz axaftin*
- ✓ *Ji ber xwe derxistin*

Koma biwêjan jî di hevokê de wek komepeyvên din dibe her cure hêman.

Mînak:

✓ Lehengên bi nav û deng, navika xwe bi destê xwe dibirin.

Koma biwêjî / Pêveber

Xwedê, nanê bêminet bike nesîbê we.

Koma biwêjî / Bireser

Gerandîna qiseyê, tiştêkî pir xirab e.

Koma biwêjî / Biker

Tu û hevalên xwe, berê eynî cawî ne.

Koma biwêjî / Pêveber

B. HEVOK (Sentence)

Ji peyv û komepeyvên ku hest, raman, rewş û bûyerekê li gorî pergalekî û bi awayekî hûnandî radigihînin û vedibêjin re hevok tê gotin. Vegotina hestan û ramanan bi hevokan tê ziman. Her ziman xwediyê hevoksaziyêke taybet e. Lê hêmanên hevokê bi tevahî di hemû zimanan de -hin cudayî hebin jî- kêma zêde yek in. Di hemû zimanan de hêmanên bingehîn û hêmanên alîkar hene.

1. Hêmanên Hevokê Ên Bingehîn (Main elements of a sentence)

Pêveber (Predicate)

Pêveber di hevokê de bûyer, qewimîn, tevger û karê ku tê kirin diyar dike. Ji ber ku kar û barê hevokê bi tevahî li ser pêveberê de pêk tê, hêmana herî girîng û bingehîn pêveber e. Ango barkêşê hevokê pêveber e. Dema pêveber nebe peyv û komepeyv bi awayekî sentaksi rêz dibin; lê hevok pêk nayê. Yanê hevok bê pêveber nayê saz kirin. Hêmanên din ên hevokê wateya pêveberê ji aliyê cuda cuda ve temam dikin. Ji bo dîtina hêmanên din, hin pirs ji pêveberê tên kirin. Kilîta bidestxistina hêmanên din di destê pêveberê de ye. “Her cure peyv û komepeyv di hevokê de dibe pêveber.” (Yıldırım, 2012, r. 303)

Taybetiyên Pêveberê

a. Di zimanan de bi giştî bi du awayî tê bidestxistin:

- ✓ Bi lêkerên li gorî dem û kesan hatine kişandin. (Hevokên lêkerî)
- ✓ Bi lêkerên alîkar. (Hevokên navdêrî)

Mînak:

- ✓ Min wek mêr, pismam û her tiştê xwe *maçî bike*. (C. A. Bedirxan)
Pêvebera lêkerî
- ✓ Ez di dinyayê de li pêy hez û şabûniyê *geryame*. (K. A. Bedirxan)
Pêvebera lêkerî

✓ Hûn di gulîstana mala me de gûl û biskojin bûn. (C. A. Bedirxan)
Pêvebera navdêrî

✓ Heyîn û neyîn di destê me de ne. (K. A. Bedirxan)
Pêvebera navdêrî

b. Pêveber bi giştî di dawiya hevokê de ye. Lê di gotinên pêşiyên de, di helbestan de û di hin hevokên kurmancî ên resen de cîhê pêveberê tê guhertin.

Mînak:

✓ Niha jî ez te bi çavên dilê xwe dibînim. (K. A. Bedirxan)
Pêveber

✓ Her êvar bayekî xweş û honik bi wan kulîlkan re dileyîze. (K. A. Bedirxan)
Pêveber

✓ Berê havînê bavê kadînê. (G. Pêşiyên)
Pêveber

✓ Çêjikê gûran ji merivan re nabin bira. (G. Pêşiyên)
Pêveber

✓ Deşt û zozan mane bê av, tev çiya û çol. (Cegerxwîn)
Pêveber

c. Di hevokê de kirde, bireser, têrker û hoker dibe ku ji yekî zêdetir be; lê pêveber nabe. Di rêzika peyv û komepeyvên de çend pêveber hebin, di heman demê de ew qas hevok hene û ji van hevokan re hevoka rêzîna tê gotin.

Mînak:

✓ Bahara pêşîn e, mêrg û solîn bi behn û reng in, ba serxweş e, kanî
Pêveber Pêveber Pêveber

sar û bi kêf û guşguş in. (K. A. Bedirxan)
Pêveber

✓ Wan neyaran kirne wêran tev de kuştin xan û beg. (Cegerxwîn)
Pêveber Pêveber

✓ Hewa bi behna te bêhndar dibe, çiçek bi rengê te rengdar dibin.
(K. A. Bedirxan) Pêveber Pêveber

- ✓ Lêvên te sor in û wek agirî germ in. (K. A. Bedirxan)
Pêveber Pêveber

d. Pêveber ji komepêyvan jî pêk tê. Dema pêveber ji komepeyveke pêk bê nayê perçekirin û bi tevahî dibe pêvebera hevokê.

Mînak:

- ✓ Dengê te, dengê azadiyê bû. (K. A. Bedirxan)
Pêveber/Raveka Hevalnavî
- ✓ Ev gula geş, gulleke bi nav û deng e. (K. A. Bedirxan)
Pêveber/Raveka Hevalnavî

e. Di hevokên hevedudanî û ên rêzîn de carinan pêveberên hevpar tên bikaranîn.

Mînak:

- ✓ Agir zêran, xizanî mêran diceribîne. (G. Pêşîyan)
Pêveber
- ✓ Dost qenciye, dijmin xirabiyê ji bîr nake. (G. Pêşîyan)
Pêveber
- ✓ Ga dimire çerm, mêr dimire nav dimîne. (G. Pêşîyan)
Pêveber
- ✓ Gere meriv hespê xwe, çeka xwe, welatê xwe nede dest xelkê. (G. Pêşîyan)
Pêveber
- ✓ Law li xala; keç li xaltiya derin. (G. Pêşîyan)
Pêveber

f. Carinan pêveber bi zanîn nayê gotin. Ji ber ku li gorî wateya hevokê diyar e, ne hewce ye were gotin. Ji van hevokan re hevokên netemambûyî tê gotin.

Mînak:

- ✓ Her teyr bi refê xwe re... (G. Pêşîyan)
- ✓ Baz bi bazan re, qaz bi qazan re, her kes bi heval û hogirên xwe re...
(G. Pêşîyan)
- ✓ Çavê li deriyan, xwelî li... (G. Pêşîyan)

✓ Ne mêranî bê aqil ne jî aqil bê mêranî... (G. Pêşîyan)

✓ Xwedê merivan ji qeweta çogan û ronahiya çavan... (G. Pêşîyan)

g. Hevok bi peyvekî jî tê avakirin. Yanê pêveber bi serê xwe jî dibe hevok.

Mînak:

✓ Bixebitin.

✓ Bixwînin.

✓ Hîn bibin.

✓ Ranezin.

Kirde [*kî, kê, çi*] (Subject)

Di hevokê de hêmana bingehîn a duyemîn kirde ye. Kar, tevger, rewş û bûyîna pêveber di xwe de vedihewîne bi saya serê kirdeyê diyar dibe. Ji kesên an jî tiştên ku di hevokê de kar, tevger, rewş û bûyîna pêk tînin re kirde tê gotin. Wek mînak di hevoka “Xezal dixebite” de yê ku dixebite kî ye? Xezal e. Ji ber ku di hevokê de Xezal karê xebatê dike, kirde ye.

Di hevokê de, ji bo dîtina kirdeyê, pirsên “*kî, kê, û çi*” yê ji pêveberê tê kirin. “*Her cure peyv û komepeyv di hevokê de dibe kirde.*” (Yıldırım, 2012, r. 302.) Mirov dikare kirdeyê bi giştî di van binbeşan de vekolîne:

a. Kirdeya Rastîn (True Subject)

Di hevokên pêveberên wan ji lêkerên lebatî û ji navdêran hatine avakirin de kirde wek peyv û komepeyv bi awayekî eşkere di hevokê de cih digire. Ji vî cure kirdeyê re kirdeya rastîn tê gotin. “*Di hevokê de yê ku kirin û bûyîna dîke kifş be, di wê hevokê de kirdeya rastî hatiye bikaranîn, çi kirde hatibe nivîsandin çi nehatibe nivîsandin.*” (Aktuğ, r.470)

Mînak:

- ✓ Xezal, îsal zanîngehê diqedîne.
- ✓ Doh bi derengî ez çûbûm çapxaneyê.
- ✓ Diya zavê, ji kêfan difiriya.
- ✓ Keriyê berxan, diçû zozanan.
- ✓ Artêşê, biryarek nû stand.

b. Kirdeya Bireserî (So-called Subject)

Ji ber ku di hevokê de hêmanên bingehîn pêveber û kirde ye, ev her du hêman tune bin, hevok jî nîn e. Di hevokên pêveberê wan bi lêkerên tebatî hatine avakirin de kirde rasterast ne diyar e. Ji bo ku mercên hevokê werin cih, lazim e ku kirde jî hebe. Ji ber vê taybetmendiyê di hevokên pêveberê wan bi lêkerên tebatî hatine çêkirin de bireser kar û barê bikerê hildigire ser xwe û hevokê saz dike. Ango di hevokên bi lêkerên tebatî hatine çêkirin de, bireser cihê kirdeyê digire û ji kirdeya bi vî rengî avabûyî re jî “kirdeya bireserî” tê gotin. *Avaniya tebatî* bi alîkariya lêkera “*hatin*”ê tê çêkirin.

Mînak:

- ✓ Diz, do êvarê hatin girtin.
Kirdeya bireserî Pêvebera tebatî
- * Di vê hevokê de ên hatine girtin diyar e; ên karê girtinê bi cih aniye ne diyar e.
- ✓ Biryara aştiyê par hat dayin.
Kirdeya bireserî Pêvebera tebatî
- * Biryara çi hatiye dayîn, diyar e; kî biryar daye ne diyar e.
- ✓ Di rojên taybet de xwarinên taybet tên xwarin.
Kirdeya bireserî Pêvebera tebatî
- * Tiştên tên xwarin diyar e; kî dixwe ne diyar e.

Hişyarî:

Her çi qas pêveber tebatî bê çêkirin jî hin caran di hevokê de bersiva pirsên “*ji hêla kê ve*” û “*ji aliyê kê ve*” ji pêveberê tê standin. Di vê rewşê de kirdeya hevokê ne bi awayekî rasterast be jî tê diyarkirin. Mirov dikare ji vê kirdeyê re bibêje kirdeya nixumandî.

Mînak:

- ✓ Karên xirab, *ji aliyê mirovên xirab ve, têt kirin.* (Ji aliyê kê ve?)
Kirdeya nixumandî Pêvebera tebatî
- ✓ Pirtûkxane, *ji hêla Moxolan ve, hatin şewitandin.* (Ji hêla kê ve?)
Kirdeya nixumandî Pêvebera tebatî

Hişyarî:

Di lêkerên li gorî bireserê avaniya wan negerguhêz de ji ber ku bire-ser nîn e, bersiva pirsên “*kî, kê û çi*”yê rasterast kirde ye.

Mînak

- ✓ *Keçika ezeb*, bi dengê bilind *dikeniya.* (Kî dikeniya?)
Kirde Lêkera negerguhez
- ✓ *Ez dimirim* ji derdê dilan. (Kî dimire?)
Kirde Lêkera negerguhez

c. Kirdeya Veşartî (Null subject)

Dema kirde wek peyvek û komepeyvek di hevokê de cih negire û bi alîkariya qertafê kesane bê diyarkirin di vê rewşê de kirdeya veşartî tê bikaranîn. Kirdeya veşartî ji kirdeya rastîn tê hesabandin.

Mînak:

- ✓ Di dinyayê de li pey hez û şabûniyê *geryame.* (Kî? = Ez)
Pêveber
- ✓ Tu carî dev ji xwendinê *bernedin.* (Kî? = Hân)
Pêveber

d. Kirdeya Hevpar (Common Subject)

Di hevokên rêzîn û hevedudanî de carinan kirde wek hêmanekî hevpar tê bikaranîn. Yanê kirde bi kêmasî bi du pêveberan ve tê girêdan.

Mînak:

✓ Mamoste, xwendekar rakir û jê pirsek pirsî.
Kirdeya hevpar   Pêveber   Pêveber

* Kî rakir? (Mamoste)

* Kî pirsî? (Mamoste)

✓ Ew pir xebitîb û di ezmûnê de bi ser ket.
Pêveber   Pêveber

* Kî xebitî? (Ew)

* Kî bi ser ket? (Ew)

Hişyarî:

Di hevokên hevedudanî û yên rêzîn de dibe ku rewşa tewang û ergatîviyê derkeve holê. Ji bo ku di vî warî de çewtiyek çênebe, pêdivî bi diyarkirina kirdeya hevoka duyem heye.

Mînak:

✓ Em çûn seyranê, me gelek kêf û şahî kir.

✓ Ez zû ji malê derketim û min xûrînî jî nekir.

✓ Dema ew ji kargehê derdiket, wê /wî berê xwe dida malê.

Hişyarî:

Ji ber ku di her sê kesên pirhejmar de qertafên kesane heman qertaf in, ev rewş dibe sedema tevliheviya vegotinê. Ji bo ku tevliheviyeke wisa çênebe hewceye ku mirov ji van cînavkan (em, hûn, ew) yekî bi kar bîne û vê nediyariyê ji holê rake.

Mînak:

Diyarkirî:

- ✓ Em çi dixwazin?
- ✓ Hûn berfeşîrê dixwin?
- ✓ Ew çi dixwînin?

Nediyarkirî:

- Çi dixwazin?
- Berfeşîrê dixwin?
- Çi dixwînin?

e. Kirdeya Tarîfkirî (*Expositional Subject*)

Ev cure kirde di hevokê de bi giştî li pê kirdeya rastî di navbera du bêhnokan de wek hêmanekî tarîfkirî tê bikaranîn. Ev rewş ne bi tenê ji bo kirdeyê ye. Di heman demê de ji bo hêmanên din jî mimkun e.

Mînak:

- ✓ Berpirsyarê zanîngehê, *merivê qenc*, doh axaftineke baş kir.
Kirdeya rastîn   Kirdeya tarîfkirî
- ✓ Çiyayê Agiriyê, *wargeha şêran*, dîsa bi mij û dûman e.
Kirdeya rastîn   Kirdeya tarîfkirî

2. Hêmanên Hevokê Ên Alîkar (Auxiliary Elements in Sentence)

a. Bireser (Object)

Di hevokê de hêmana ku di bin bandora kar, tevger û rewşa pêveberê de dimîne re bireser tê gotin. Ango karê ku di hevokê de tê kirin li ser bireserê diqewime. Di hevokên ji lêkerên gerguhez pêk hatî de kes û tiştê rasterast di bin bandora kirdeyê de dimîne bireser e. Wek mînak di hevoka “*Paleyan zevî av da.*” de tiştê di bin bandora karê “avdanê” de zevî ye û zevî bireser e.

Di Kurmancî de bireser, di dema niha û bê de tê diyarkirin; lê di dema borî de nayê diyarkirin. Di hevokê de ji bo dîtina bireserê pirsên wek “*kî, kê û çî*”yê ji pêveberê tînin kirin. Ji ber ku pirsên kirdeyê jî heman pirsin, dibe ku tevlihevî çêbe. Ji bo ku xeletî çênebe pêşî kirde, dû re bireser tê dîtin. Her cure peyv û komepeyv di hevokê de dibe bireser.

Mînak:

✓ Stêrkan ronahiyên xwe yê xemgîn weke xewnên bilez yê destê

Bireser

sibehê diavêtin ber wî. (Jan Dost, Sê Gav û Sê Darik)

✓ Çiya bi derdên çiya dizanin. (Jan Dost, Sê Gav û Sê Darik)

Bireser

✓ Ma çima kevirên çiyayên te guldanka me şikandin. (Jan Dost, Sê Gav û Sê Darik)

Bireser

✓ Enqereyê roj bi roj cihê xwe li ber tevnê xweş dikir. (Jan Dost, Sê Gav û Sê Darik)

Bireser

✓ Şêx, ew xêz bi çavên dilê xwe xwendin. (Jan Dost, Sê Gav û Sê Darik)

Bireser

✓ Eger tu tî bûyî avê di xeyalê xwe de sirgûn bike. (Jan Dost, Sê Gav û Sê Darik)

Bireser

Hişyarî:

Di hevokên lêkerî yên negerguhêz û navdêrî de bireser tune ye.

Mînak:

✓ Şêrê betilî, bi rojan raza. (Jan Dost, Sê Gav û Sê Darik)
Kirde Lêkera negerguhêz

✓ Jiyana bê te gulistana bê gul, daristana bê bilbil e. (Jan Dost, Sê Gav û Sê Darik)
Kirde Hevoka navdêrî

Taybetiyên Bireserê:

a. Di hevokên hevedudanî û rêzîn de bireser carinan hevpar tê bikaranîn. Ango bireserek bi du pêveberan ve tê girêdan.

Mînak:

✓ Min xencera xwe kir pêşiya xwe û lê nihêrt. (M.C., Bedirxan, Gazinda Xencera min)
Biresera hevpar

i- Biresera Hevpar (Common Object)

* Çi kir pêşiya xwe, li çi nihêrt? (Xencera xwe)

✓ Rûmet, destê xwe şuşt û bi pêşgîrê zuha kir.
Biresera hevpar

* Rûmet çi şuşt û çi zuha kir? (Destê xwe)

✓ Xwendekar pirtûkek ji min xwest, di demeke kin de pirtûk

Biresera hevpar

xwend û li min vegerand.

* Xwendekar çi xwend, çi li min vegerand? (Pirtûk)

b. Pêveber di rewşa ergatîvî de ji aliyê hejmarê ve li gorî bireserê tê kişandin. Dema ku lêkerên gerguhez di dema borî de bî bikaranîn yekhejmarî û pirhejmariya bireserê di pêveberê de tê diyarkirin. Di vê rewşê de, ku bireser yekhejmar be lêker qertafa pirhejmariyê nagre; pirhejmar be digire.

Mînak:

- ✓ Xwendekaran *kovara bi nav û deng* xwend.
Biresera yekhejmar
- ✓ Xwendekaran *kovarên bi nav û deng* xwendin.
Biresera pirhejmar

c. Hin caran bireser jî wek kirdeyê tê tarîfkirin. Biresera tarîfkirî jî di navbera du bêhnokan de tê bikaranîn û biresera bingehîn tarif dike.

Mînak:

- ✓ Lêkolerên bîyanî jî li ser Hawarê, *kewara çanda Kurdî*, dixebitin.
Biresera tarîfkirî

d. Di hevokên hevedudanî yên têkel de, hevokê di nav hevoka bingehîn de wek hêmanek derbas dibe. Di vê rewşê de hevoka navîn bi tevahî dibe biresera hevoka bingehîn. Ev hevoka navîn bi giştî di navbera du bêhnokan de an jî di navbera dunikan de wek jê wergirtin tê nivîsandin.

Mînak:

- ✓ Xencerê got: "*Ez ne çarlingê giyaxur; lê şêrê goşt xur im.*"(C. A. Bedirxan)
Hevoka navîn / Bireser
- ✓ Mîr Celadet, ji dotmama xwe re, *ez ê ji te re ji zivistana xwe ya*
Hevoka navîn / Bireser
- ✓ *sar, baharekî germ çêkim*, dibêje
Hevoka navîn / Bireser

Hişyarî:

Carinan hevokê di nav hevokê bingehîn de dibore; lê nabe hêmana hevoka bingehîn. Di vê rewşê de hevoka navîn hevokê serbixwe yê û wek derhevokê tê bikaranîn û nabe tu hêman.

Mînak:

- ✓ C. Bedirxan, *Xwedê bi rehma xwe şad bike*, bingeha zimanê me daniye.
Hevoka navîn e; lê ne bireser e.

b. Têrkera Nerasterast (Indirect Complement)

Hêmana di hevokê de wateya pêveberê ji aliyê cih, berpêbûnê, lêmayînê, jêderketinê ve diyar dike re, têrkera nerasterast tê gotin. Peyv û komepeyvên bi peyvira têrkera nerasterast di hevokê de cih digirin, bi alîkariya daçekan tên bidestxistin. Têrkera nerasterast, “hevokê ji gelek aliyên ve dixemilîne.” (Taş, 2013, r.225) Ji ber ku têrkera nerasterast hevokan bi wateyeke piralîlî temam dike, pêkan e ku di hevokê de zêdetir têrker bên bikaranîn. Ev rewş nabe sedema xeletiyê. Ji bo dîtina têrkera nerasterast ev pirsên han “*li çi, li kê, ji çi, li ku, ji ku, di ku de, di çi de, ji kê, ji kê re...*” ji pêveberê tên kirin.

Mînak:

- ✓ Ez di çavên te de kaniya jînê dibînim. (Osman Sebrî)
Têrkera nerasterast
- ✓ Îşev dengê cinawirên dirinde ji çiya û baniyan tê. (M. Dicle)
Têrkera nerasterast
- ✓ Esker li ser piştê hespan dibin mirovên ji qeşayê. (M. Dicle)
êrkera nerasterast
- ✓ Nîvê şevê min di qiraxê perdeyê re li derve nêrî. (M. Dicle)
Têrkera nerasterast   Têrkera nerasterast
- ✓ Demeke dirêj e diya te û bavê te bi min re xeyîdîne.
Têrkera nerasterast
- ✓ Qelfeyek gur li ser girê ziyaretê dizûriyan, çavên wan
Têrkera nerasterast
- di tariyê de diçûrisin. (M. Dicle)
Têrkera nerasterast
- ✓ Min qevda pore wê di çenga xwe de dişidand. (M. Dicle)
Têrkera nerasterast
- ✓ Dengê seyda ji ciyek pir dûr dihat bihistin.
Têrkera nerasterast
- ✓ Paleyê westiyayî êvarê dereng çûn malê.
Têrkera nerasterast

✓ Xencera min a jengar ji kalana xwe bi zorê, wek dengêkî nexweş
Têrkera hokerî

✓ derdiket. (C.A.Bedirxan)

✓ Piştî ku tu çûyî, hineya li destê min hêdî hêdî zer bû. (M. Dicle)
Têrkera hokerî Têrkera hokerî

Hişyarî:

Li gor hin zimanzanan, hêmanên bi wateya armancî, wasiteyî û bihevreyî di xwe de dihevinin û bi van wateyan bi pêveberê ve tên girêdan têrkera daçekî (complement prepositional) ye.

✓ Ji bo ku wekî xelat bide diya xwe guldesteyek stand.
Têrkera daçekî ya armancî

✓ Azad, bi balafirê diçe Hewlêrê.
Têrkera daçekî a bi maneya wasiteyî

✓ Jan û Jiyan bi hev re çûn dibistanê.
Têrkera daçekî a bihevreyî

C. HEVOKSAZÎ (Syntax)

Cureyên Hevokê (Types Of Sentence)

Di her peyvê de wateyek heye. Lê tu peyvên ji malbata navdêrî bi tena serê xwe hest û ramanên cuda wek darazekê naynin ziman. Ji bo lihevkerinê, peyv bi serê xwe pêdiviyên mirov bi cih naynin. Ji bo bicihanîna lihevkerinê lazim e ku peyv û komepeyv li gorî pergalekê bên rêzkerin. Hevok, pergaleke wisa ye ku, bi hêmanên bi hev re tekîldar tê çêkerin. Di her zimanî de pergala rêzkerina peyvan û hêmanan resen e. Ji bo vegotina hest û raman bê kêmasî bên ziman, lazim e ku peyv û komepeyv li gorî rê û rêbazên rêzimanî bên rêzkerin. Ji van qaîdeyên sazkerinê re hevokszazî tê gotin û mijara bingehîn a hevoksaziyê jî hevok e.

Di xebatên li ser hevok û hevoksaziyê de hin taybetmendiyên binyatî ji aliyê lêkoleran ve bi awayekî giştî hatiye şîrovekirin. Di pirtûka bi navê “*Dilbilim ve Dilbilgisi Konuşmaları*” de, di beşa “*Dil Genelceleri*” de pîvanên hevoksaziyê wiha hatiye diyarkirin:

✓ *Di hevokê de rêza kirde, bireser û pêveberê çawa ye?*

✓ *Di hevokê de daçek li pêş navdêran an li paş navdêran tên bikaranîn.*

* [An jî him li pêş him li paş bikaranîna daçekê.-S.O.]

✓ *Di hevokê de hevalnav li pêş navdêran an li paş navdêran tên bikaranîn?* (Müşerref Dede, r. 42, 43)

Zimanzanên di vî warî de xebitîne, li gorî bersiva her sê pirsên li jor hat diyarkirin de, bi giştî di sê rêzên hevoksaziyê de bi hev dikin. Lê di kurmancî de, hêmanên hevokê, bi giştî li gorî teşeya yekem û duyem tên rêzkerin.

- ✓ Li gorî cureyên pêveberê
- ✓ Li gorî cihê pêveberê
- ✓ Li gorî wateyê
- ✓ Li gorî avasaziyê

1. Li gorî Cureyên Pêveberê Hevok (Sentanceaccording to Predicate Type)

Pêveber ew hêman e ku di xwe de liv û tevgerê vedihewîne û barê hevokê bi tevahî digire ser milê xwe. Di zimanan de pêveber bi du teşeyan tê çêkirin. Teşeya yekem bi lêkerên li gorî deman û kesan hatine kişandinê ye. A duyem jî bi lêkerên alîkar tê çêkirin. Dema pêveber ji lêkerekî li gorî deman û kesan hatiye kişandin pêk bê, ji vê hevokê re hevoka lêkerî tê gotin. Dema ku peyvek ji malbata navdêran bi alîkariya lêkerên alîkar û qertaflêkeran bibe pêveber ji vê hevokê re jî hevoka navdêrî tê gotin. Hevokên navdêrî bi giştî bi lêkera alîkar “*bûn*”ê tînin avakirin.

a. Hevokên Lêkerî (Verbal Clause)

Ji hevokên ku pêveberên wan bi lêkerekî hatiye çêkirin re hevokên lêkerî tê gotin. Her cure liv, tevger, kar û bûyin bi hevokên lêkerî de tînin pêşwazîkirin. Di hevokên lêkerî de hêmana ku li paş pêveberê de cih digire, hêmana kirpandî ye.

Mînak:

- ✓ Min bi rojan tiştêk nexwar. (M. Dicle)
Pêvebera lêkerî
- ✓ Em yek caran bi xeberên weha xweş jî dihêsîn. (M. Dicle)
Pêvebera lêkerî
- ✓ Dengê topekê pir ji nêz ve hat. (M. Dicle)
Pêvebera lêkerî
- ✓ Piştî çend mehan hê nû derketim derve.
Pêvebera lêkerî

- ✓ Nalîna ziravik a keçikê, bi zorê dihat bihîstin. (M. Dicle)
Pêvebera lêkerî
- ✓ Çîroka Eyloyê Pîr, rûmeta evîndariyê bi dilsozî vedibêje.
Pêvebera lêkerî
- ✓ Berhemên gelêrî, bi saya serê dengbêjan xwe parastine.
Pêvebera lêkerî
- ✓ Gul, bi kenîna te dibişkivin. (K. A. Bedirxan)
Pêvebera lêkerî
- ✓ Dilê min, serxweşiya maça te û mestiya bêhna te dixwaze. (K. A. Bedirxan)
Pêvebera lêkerî
- ✓ Ez di dinyayê de, li pey hez û şabûniyê geriyame. (K. A. Bedirxan)
Pêvebera lêkerî

b. Hevokên Navdêrî (Noum Clause)

Hevokên ku pêveberên wan ji pêyvên navdêrî û komepeyvên navdêrî bi giştî jî bi alîkariya lêkera “bûn”ê hatine çêkirin re hevokên navdêrî tê gotin. Ji malbata peyvên navdêrî her cure peyv bi alîkariya lêkera bûnê dibe pêveber. (Kadri Yıldırım, r. 319) Di hevokên navdêrî de hêmana kirpandî pêveber bi xwe ye.

Mînak

- ✓ Nav her du lêvên te, hêlîna bilbilê ye. (M. Dicle)
Pêvebera navdêrî / Raveka navdêrî
- ✓ Tifinga destê Kejo, wek marê kor e.
Pêvebera navdêrî / Koma daçekî
- ✓ Dara derê mala bavê min, bejna min e.
Pêvebera navdêrî / Raveka navdêrî
- ✓ Her du çiqlên pê ve, bext û miradê min û te ne. (M. Dicle)
Pêvebera navdêrî / Raveka navdêrî
- ✓ Her du, ne hevalên hev ên zarokatiyê bûn. (M. Dicle)
Pêvebera navdêrî / Raveka navdêrî
- ✓ Miheme hê bîst û pênc salî bû.
Pêvebera navdêrî / Koma hijmarî

- ✓ Dewlemendî xewneke xweş e.
Pêvebera navdêrî / raveka hevalnavî
- ✓ Bi min jehra destê yarê şerab e. (Jan Dost)
Pêvebera navdêrî
- ✓ Çira tirsok û dilsistan, timî bêşewq û bê tîn e. (Jan Dost)
Pêvebera navdêrî / Koma gihanekî
- ✓ Di nav kulîlkên sor û zer de kulîlka spehîtir tu yî. (K. A. Bedirxan)
Pêvebera navdêrî
- ✓ Hêlîna heyîna min di siha mijangên te de ye. (K.A.Bedirxan)
Pêvebera navdêrî / Raveka navdêrî
- ✓ Zêndana dilê min çavên te yên reş in. (K. A. Bedirxan)
Pêvebera navdêrî / Raveka navdêrî

2. Li Gorî Cihê Pêveberê Hevok (Sentences According To-location of the Predicate)

a. Hevokên Birist (Regular Sentences)

Dema ku pêveber di dawiya hevokê de be, ji vê hevokê re hevoka birist tê gotin. Ji ber ku pêveber hêmana herî girîng e û daraza bingehîn di xwe de dihewîne, bi giştî di dawiya hevokê de tê bikaranîn û hêmanên alîkar li paşiya pêveberê tîrên rêzkirin.

Mînak:

- ✓ Mahabadî di xewnên xwe de dîkên serjêkirî dibînin. (Jan Dost)
Pêveber
- ✓ Weke her maleke Diyarbekirê mala bavê Remo jî çend keçên Ermeniyên hewandibûn. (Jan Dost)
Pêveber
- ✓ Bi rê de her du li dêrekê sekinîn. (Jan Dost)
Pêveber
- ✓ Mahabad jî weke keçeke tazî, xwe bide ber sulaveke di nava mijê de ye. (Jan Dost)
Pêveber

- ✓ Bihar di bin lingê te de diherike. (Jan Dost)
Pêveber
- ✓ Roniyeke birîndar ji stêrkên xilmaş diniqite. (Jan Dost)
Pêveber
- ✓ Li Dêrsimê termê wî, di nava tûrekî hinê de dîtin. (Jan Dost)
Pêveber
- ✓ Tiliyên şevê yên reş roniya hîvê didoşin. (Jan Dost)
Pêveber
- ✓ Ev werîs ê kenê Mahabadiyan rawestîne. (Jan Dost)
Pêveber
- ✓ Hêdî hêdî cilik ji bin lingê Hîvayê dihate kişandin. (Jan Dost)
Pêveber

b. Hevokên Bêrist (Irregular Sentences)

Ji hevokên pêveberên wan ne di dawiyê de re hevokên bêrist tê gotin. Numûneyên bêrist bi giştî di helbestan de û di gotinên edebî û qalibî de derdikevin holê. Lê di Kurmancî de hin mînakên derî vê agahiyê û resen jî hene.

Mînak:

- ✓ Ev salana herin û venegerin kurê min.
Pêveber
- ✓ Êdî pênuşa min dikeve xewê di hembêza tiliyên min de. (Jan Dost)
Pêveber
- ✓ Tu wan birînan li dû xwe dikişkişînî mina laşên berateyan. (Jan Dost)
Pêveber
- ✓ Min Sala didît her berêvar, dema ku ji dibistanê vedigeriya malê. (M.Dicle)
Pêveber

Hişyarî:

Di Kurmancî de hin hevok bi awayekî resen bêrist in.

- ✓ Hilma wî ya germ ku di pozê xwe re dida û distand, digihîşt heta şatika min. (M.Dicle)
Pêveber

- ✓ Çîroka hemû evîndaran, *dişibiya* ya Sala. (M. Dicle)
Pêveber
- ✓ Tirs weke tayekî *ketiye* dilê hemû jinên Asûsê. (M. Dicle)
Pêveber
- ✓ Xwedê, bextê dê *neke* cihêzê qîzê. (G. Pêşîyan)
Pêveber

c. *Hevokên Netemambûyî (Elliptical Sentences)*

Ji hevokên pêveberê wan nehatine gotin û nivîsîn re, hevokên netemambuyî tê gotin. Di hevokên netemambûyî de armanç tesvî-ra tiştan e. Di van hevokan de “*Ji xwendevan û guhdaran tê xwestin ku bi hêza aşopên xwe hevokê tamam bikin.*” (Yıldırım, Kadri, 1:325) Hevokên netemambûyî bi sêxalan tên xalkirin.

Minak:

- ✓ Li navçeyeke dûr jiyan, wek xewneke dirêj û...
- ✓ Di berêvareke havînê de, beriya bîst û pênc salan...
- ✓ Ez wek pelên darên payîzê di destê bayê de... (K. A. Bedirxan)
- ✓ Ken ji dilê geş; baran ji ewrê reş... (G. Pêşîyan)

3. Li Gorî Wateyê Hevok (Semantically Classified Sentence)

a. *Hevokên Erênî (Positive Sentences)*

Dema ku pêvebera hevokê kar, tevger û bûyînê di xwe de bi-hewîne û di hevokê de pêk bê ev hevokana ji aliyê wateyê ve he-vokên erênî ne. Di hevokên erênî de bi giştî qertefa neyîniyê û gihanekên wate neyînî derbas nabin. Li gorî sazkirin û teşeyê ve hevokên erênî di bin du binbeşan de tên vekolîn:

Hevokên li gorî wateyê û teşeyê ve erênî

Ev hevokana him ji aliyê wateyê ve him jî ji aliyê teşeyê ve erênî ne û di van hevokan de hêmanên neyînî derbas nabin.

Mînak:

- ✓ Dinya, bênavber li dora rojê de dizîvire.
- ✓ Hawar, kovareke edebî û zanîstiyê ye.
- ✓ Pîrika min, serpêhatiyên xwe ji min re rêz dikir.
- ✓ Dibêjin nîvê rastiyê li cem dînan e. *(Jan Dost)*
- ✓ Peşkên hibrê weke hêsrên jineke çavbikil bûn. *(Jan Dost)*
- ✓ Ev hêsrên dilekî suhtî û aware ye. *(Jan Dost)*

Hevokên li gorî wateyê ve erênî; li gorî teşeyê ve neyînî:

Ev hevokana, bi pêveberên neyînî tên çêkirin û di van hevokan de hêmanên neyînî (qertaf, gihanek) derbas dibin; lê ji aliyê wateyê ve erênî ne. Carinan jî bi du hêmanên neyînî, wateyek erênî derdikeve meydanê.

Mînak:

- ✓ Kesî ji we re negotiye peyvîrên xwe neynin cih.
- ✓ Ne ku bi hatina we ez kêfxweş nebûm.
- ✓ Kes nabêje ez vî karî nakim.
- ✓ Birayên delal, ma min ji we re negotibû?

b. Hevokên Neyînî (Negative Sentences)

Ji hevokên ku kar, tevger û bûyîna pêveberê di xwe de venewîne re hevokên neyînî tê gotin. Ev cure hevok, nîşan didin ku “*karên ku lêker radigehîne nehatîye kirin an jî nayê kirin.*” (Tan, 1.312) Di vê cure hevokê de bi giştî qertafa neyîniyê, daçek û gîha-

nekên wate neyînî derbas dibin. Ev hevok jî wek hevokên erênî li gorî teşeyê dibin du bin beş:

Hevokên li gorî teşe û wateyê ve neyînî:

Ev hevokana him ji aliyê teşeyê him jî ji aliyê wateyê ve neyînî ne. Di van hevokan de hêmanên neyîniyê tên bikaranîn.

Mînak:

- ✓ Kewser, ne ev roj ne jî rojên li du neketiye ferqa wî ya şermok. (M. Dicle)
- ✓ Ji bilî gula sor a destê wî de, tu tişt bala min nekişand. (M. Dicle)
- ✓ Kewsera te hên jî nehatiye Sala. (M. Dicle)
- ✓ Dil nedikir ku bi vî rengî xizmeta min bike. (C. A. Bedirxan)
- ✓ Ne li min dipirsî ne jî li min dinihêrî. (C. A. Bedirxan)
- ✓ Ne min birçî bihêle û wan qirş û pelên hişk meke devê min. (C. A. Bedirxan)
- ✓ Xelk nema dê bikarin bêjin ku zimanên kurdan nîne. (C. A. Bedirxan)
- ✓ Lê nabit, tu tişt, ne ziman ne xwendin ne nivîsandina te bêyî min naçe serî. (C. A. Bedirxan)

Hişyarî:

Dema ku hevok bi gihaneka “ne.....ne” yê were sazkin, lazime ku pêveber bi teşeya erênî were çêkirin. Di van hevokan de pêveber neyînî were çêkirin çewtiya vegotinê derdikeve holê.

Mînak:

- ✓ Ne xewa te tê ne jî jimartina stêrkên te diqede. (M. Dicle)
- ✓ Ne xewa te tê ne jî jimartina stêrkên te naqede. (Şaş e.)

Hevokên ku li gorî teşeyê ve erênî; ji aliyê wateyê ve neyînî

Di vê cure hevokê de bi giştî, qertafa neyînîyê, daçek û giha- nekên wate neyînî derbas nabin, ango ji aliyê teşeyê ve erênî ne. Lê ev hevokana ji aliyê wateyê ve neyînî ne. Bi giştî di van hevokan de wateya neyînî bi riya pirsê derdikeve holê. Ji ber ku bersiva pirsan di van hevokan de heye û neyînîye, ne hewce ye mirov bersivê bide van hevokên nerasterast pirsyarî.

Mînak:

- ✓ Li vî cihê bejî û xirab jiyan dibe? (nabe.)
- ✓ Gulî kurê, ma mirov wisa diaxive? (naxive)
- ✓ Ma mirov bi ya wî/wê bextreşê dike? (nake)
- ✓ Gelo dinya tenê li dora we dizivire? (nazivire)

c. Hevokên Pirsyarî (Interrogative Sentences)

Ji hevokên ku wateya pirsê di xwe de dihundirîne re hevokên pirsyarî tê gotin. Di van hevokan de hêmanên pirsyariyê tên bika- ranîn. Ev cure hevok bi giştî bi riya kirpandinê, bi cînavkên pirsyariyê, bi hoker û hevalnavên pirsyariyê tên çêkirin. Lê carinan jî bi daçekên wek “*gelo, ma, qey...*” jî tên çêkirin. (Yıldırım Kadri, r.307,308,309,310)

Hin hevok, rasterast hewceyî bersivekê ne, mirov dikare van hevokan wek hevokên rasterast pirsyarî pênase bike. Lê ji ber ku hin hevokên pirsyarî, bersîva pirsê di xwe de di hewînînin û ne hew- ceyê bersivekî ye, mirov dikare van hevokan jî wek hevokên nerast- terast pirsyarî terîf bike. Di hevokên nerasterast pirsyarî de wateya neyînî û tesdîqkirinê derdikeve pêş.

Hevokên rasterast pirsyarî

Mînak:

- ✓ Gelo çi dibêje Seblax ji vê şeva lal re? (*Jan Dost*)
- ✓ Kê tu dayî ber barana werisan? (*Jan Dost*)
- ✓ Kê di çavên te de qerenfîl û darçîn çandine? (*Jan Dost*)
- ✓ Xortê delal tu ji ku derê yî?
- ✓ Çima deng nakî ey keça keleş /Dilêm şa nakî bi gotineke xweş?
(*Jan Dost*)

Hevokên nerasterast pirsyarî

Mînak:

- ✓ Xencera delal, te xêr e, mebît ku tu ji min xeyidî bî, ma min çi bi te kir ku tu ji min bixeyîdî? (*C. A. Bedirxan*)
- ✓ Dotmama delal, ma ne heyfe xwîna zikê te bi xencera min bête rêtin?(*C. A. Bedirxan*)
- ✓ Di vî halê min ê xirab de, tu çawa alîkariyê ji min dixwazî?
- ✓ Ma mirov hestên xwe bi vî rengî tîne ziman?

d. Hevokên Daxwaziyê (Wish Clauses)

Ji hevokên pêveberên wan bi rewaya daxwaziyê ve hatine çêkirin û ji hevokên bi alîkariya peyvên wek “*bila, divê, heke, eger, ger û eger ku*” hatine saz kirin re hevokên daxwazî tê gotin. Ango hevokên wateya “*fermanî, bilanî, divêtî, xwestekî û mercî*” di xwe de di hewînin wek hevokên daxwazî tîne senifandin. (Yıldırım Kadri, 1:137,138,139,140,141,142,143,144) Wek ku ji pênaseyê jî tê fêmkirin, mirov dikare hevokên daxwazî li gorî wateyê bike çar beş:

i- Hevokên Fermanî (Imparative Sentences)

Hevokên pêveberên wan bi rewaya fermanî hatine avakirin û tê de bêjeya “*bila*” derbasbûyî hevokên fermanî ne. Bi giştî, ferman ji kesên duyem ên yek hejmar û pir hêjmar tê kirin. Lê peyva “*bila*” di Kurmancî de peyvirek taybet bi cih tîne ku ev jî ji bo kesê sêyem

fermankirin e. Di vê çarçoveyê de peyva “bila” di hevokên fermaîn de ji bo kesê sêyem, wateya destûrdayîna karekî, daxwazekî û hin wateyên curbicur jî pêk tîne.

Mînak:

- ✓ Ho koçera min! Min bi maça devê xwe, maç bike.
(K. A. Bedirxan)
- ✓ Şimikên dilê xwe dayne û bi dilxweşi derbasî nav stiriyeîn vê romanê bibe. (Jan Dost)
- ✓ Bixwe mîna mêran, rabe mîna şêran. (G. Pêşiyân)
- ✓ Avaya kelê bigihînin serî / Dergevanê mêr deynin ber derî.
(Jan Dost)
- ✓ Digot: “Pêşkevin Kurdên Biredost / Bila nekeve dest dijmin yek bost.” (Jan Dost)
- ✓ Bila dilê mirov bi dil be, tûrê parse li nava mil be... (Gelerî)
- ✓ Ji wan re bibêje bila peywirên xwe bînin cih. (M. Dicle)
- ✓ Bila hişê te li mal nemîne.
- ✓ Dev jê berde, yê ku jinên wan hene bila bitirsin. (M. Dicle)
- ✓ Ji ber ku xwarziyê min westiyayê rê ye, bila êdî razê. (M. Dicle)
- ✓ Ka em bihêlin bila ew di gorên xwe de rihet rakevin. (M. Dicle)

Nîşe:

Wek ku ji mînakên jorîn de jî diyar e peyva “bila” bi wateyên cuda di hevokê de hatiye bikaranîn. Ji ber vê sedemê ev peyv dişibe daçekê.

ii- Hevokên Divêtî (Necessitative Clauses)

Mînak:

- ✓ Digot. “Divê em êrîş bikin wî / Zarokên kelhê bihêlin sêwî
(Jan Dost)

- ✓ Lê diviyabû li ber her tiştî rawestin û bixebitin, da ku wesiyeta Bengî Axa li erdê nehêlin. (C. A. Bedirxan)
- ✓ Ji bona standina wî heqî, ji me re birayên xwenda divêt.
(C. A. Bedirxan)
- ✓ Hesên Xan rabû got: Ev e ferman / Divê xwedî kin van Celaliyan.
(Jan Dost)
- ✓ Lê ya muhim ew e ku divê hişê te li serê tê be. (M. Dicle)
- ✓ Ew di ku de biçûya divê ez jî wek bendê hewanê li dû bikişyama.
(M. Dicle)
- ✓ Divê em heta êvarê bê rawestan, di berfa ku li hin cihan dida nave de bimeşiyana. (M. Dicle)

iii- Hevokên Xwestekî (Wish Clauses)

Di van hevokan de, ji aliyê wateyê ve xwestekeke heye. Mirov hestên xwe yê xwestekî yê erênî û neyinî bi rêya rewaya daxwaziyê tîne ziman. Rewaya daxwazî bi giştî, bi alîkariya peyvên wek “xwezî, xweziya û xwezika” di dema borî û di dema niha de pêk tê.

Mînak:

- ✓ Xwezîka ez jî bi te re bûma / Bila bê nan û bê pere bûma.
(Jan Dost)
- ✓ Xwezî yar biketana her du desta / Bi nermî min du lêvên wê bigesta. (Jan Dost)
- ✓ Xweziya tu bermaliya mala min bûyayî.
- ✓ Xwezî îşev li ser erdê xwe rastî Serxên bihata. (C. A. Bedirxan)
- ✓ Xwezî peyayên min beriya yê hevalê min bihatana û min rûyê xwe ji cîranê xwe re spî bikira. (C. A. Bedirxan)
- ✓ Xweziya ez wek pelên darên payîzê li ber bayê biwama.

iv- Hevokên Mercî (Conditional Clauses)

Ji hevokên ku pêkhatina darazên wan ên bingehîn girêdayiyê mercekî re hevokên mercî tê gotin. Hevokên mercî bi giştî ji darazên

Mînak:

- ✓ Haho, ya ku hatiye serê me, neyê serê gurê çiyân!
- ✓ Bêmiradê, çi qas li ser xwe ye!
- ✓ Wî, li min rûreşê, ev ji ku derket!
- ✓ Malik wêrano, tu çima wisa diaxivî!
- ✓ Heywax felekê, te çima li me wiha kir!
- ✓ Belqitiyo, rabe bicehenime!
- ✓ De here lo, weke te jî nabe!

4. Li Gorî Avasaziyê Hevok (Sentences According to Their Structure)

Hevok ji aliyê avasaziyê ve jî taybetiyên cuda di xwe de dihewînin. Di hin hevokan de tenê darazek heye. Ji van hevokên yekdarazî re hevokên xwerû tê gotin.

Di hin hevokan de, pêkhatina darazên bingehîn, girêdayîyê hin darazên alîkar ên wate û peywîr cuda ne. Ji van hevokan re jî hevokên hevedudanî tê gotin.

Hin hevok jî herî kêr, ji du darazên bingehîn pêk tên, ji van hevokan re jî hevokên rêzîn tê gotin. Bi kurtasî hevokên hevedudanî di nav xwe de him ji aliyê wateyê ve him jî ji aliyê girêdana darazên alîkar ve taybetiyên cuda nîşan didin. Hevokên rêzîn jî ji aliyê pergala hêmanan ve û ji aliyên hêmanên hevpar û ne hevpar ve taybetiyên cuda nîşan didin. Em ê van taybetiyan di sernavên jêrîn de vekolînin.

a. Hevokên Xwerû (Simple sentence)

Ji hevokên yekdarazî re hevokên xweru tê gotin. Di Kurmancî de peyv û komepeyvên darazan di xwe de dihewînin, lêker, weklêker û lêkerên alîkar in. Hevokên xwerû tenê bi pêveberekê tên

avakirin û di van hevokan de darazên alîkar nayên bikaranîn. Yanê di van hevokan de tenê hestek, ramanek, bûyerek û xwestekek tê vegotîn. Wek encam mirov dikare bêje ku hevokên xwerû ne hevokên herî kurt in, hevokên yekdarazî ne.

Mînak:

- ✓ Di nav jinên zirav û şîrîn û bi bejn û bal de, ya çelengtir tu yî.
(K. A. Bedirxan)
- ✓ Dev û lêvên te, kaniya ramûsana ye. (K. A. Bedirxan)
- ✓ Ez wek pelên dara payîzê, di destê bayê de bûbûm lêyîstok.
(K. A. Bedirxan)
- ✓ Sûra êvarê, lêva xwe hêdî hêdî digihîne tirba te. (K. A. Bedirxan)
- ✓ Di bêdengiya vê demê de, bi tenê dengê te tê. (K. A. Bedirxan)
- ✓ Rêç û şopa pihên te, di deşt û çiyayên Kurdistanê de tên dîtin.
(K. A. Bedirxan)
- ✓ Niha jî ez te bi çavên dilê xwe dibînim. (K. A. Bedirxan)
- ✓ Li ser ala te bawerî, camêrî, rastî û bext nivîsandibûn.
(K. A. Bedirxan)
- ✓ Her êvar, bayekî xweş û honîk bi wan gulelikan re dileyîze.
(K.A.Bedirxan)
- ✓ Dengbêj, pir bi dengê qebe û giran, li dengbêjê cîwan ê zirav û melûl vedigerand. (K. A. Bedirxan)

b. Hevokên Hevedudanî (Complex/compound sentences)

Hevokên ji darazek bingehîn û ji darazên alîkar hatine avakirin re hevokên hevedudanî tê gotin. Di hevokên hevedudanî de daraza bingehîn bi pêveberan tên avakirin û darazên alîkar jî bi giştî bi weklêkeran (lêkernav, bikernav û weklêkera hokerî) tên çêkirin. Lê hin caran darazên alîkar bi lêkerên alîkar; bi lêkerên bi rawaya daxwazî û mercî hatine kişandin jî tên bidestxistin. Darazên alîkar, bi kîjan rê û rêbazî hatine avakirin bila bîn, di her rewşê de darazên

bingehîn ji aliyê wateyên cuda ve temam dikin. Darazên alîkar bi tena serê xwe nabin hevok. Ji bo sînorkirin û zelalkirina darazên bingehîn tên bikaranîn.

Di hevokên bi daraza bingehîn û alîkar ve hatine avakirin de darazên alîkar ji aliyê wateyê ve dibin sê binbeş:

Ên bi weklêkeran hatinê çêkirin

Di van hevokên hevedudanî de darazên alîkar bi komepeyvên weklêkerî tên bidestxistin û darazên bingehîn ji aliyê wateyên curbicur ve temam dikin û bi tevahî dibin hêmaneke hevokê.

Mînak:

- ✓ Min Sala yekem car, *roja ku bavê min bi destê min girt û ez birim*
Daraza alîkar

dibistanê dît. (M. Dicle)
Daraza bingehîn

- ✓ *Ji bo fêrbûna ziman çand û tore û dîroka Kurdan, bûye kaniyek*
Daraza alîkar   Daraza bingehîn

û naçike. (K. A. Bedirxan)
Daraza bingehî

- ✓ *Bisk û guliyên te yên çinçinkirî.* *bêhna misk û emberê belav*
Daraza alîkar   Daraza bingehîn

- ✓ *dikin.* (K. A. Bedirxan)
Daraza bingehîn

- ✓ *Gava ku fermana Kurdan rabû.* *em hê ji nû zewicibûn.*
Daraza alîkar   Daraza bingehîn
(K. A. Bedirxan)

- ✓ *Piştî ku tu çûyî.* *ez nexweş ketim.* (M. Dicle)
Daraza alîkar   Daraza bingehîn

- ✓ *Dengê keçika ku ji ser sergo tê.* *nahêle ez rakevim.* (M. Dicle)
Daraza alîkar   Daraza bingehîn

✓ Ger divêtin hûn ji narê bin necat / Bi eşq û şewqek hûn bibêjin
Daraza alîkar a merc   Daraza bingehîn
esselat. (M. Bateyî)

✓ Eger Xwedê îşev li hemû gunehê min ên pîs xweş bibe û li ser vî
Daraza alîkar a mercî

✓ piyalê min têxe orta dojhê de heqê wî heye. (Şêrzad Hesên)
Daraza bingehîn

Ên bi darazên alîkar û wateya sedemî û armancî

Di van hevokên hevedudanî de jî du daraz hene. Hest û ramana di daraza bingehîn de tê ziman. Daraza alîkar ji aliyê sedemî û armancî ve daraza bingehîn temam dike. Ji ber ku peyvira darazên alîkar ji aliyê wateyên cuda ve temamkirina darazên bingehîn e, ev cure daraz bi tena serê xwe nayên bikaranîn. Yanê di van hevokan de darazên alîkar an wateya sedemî an jî wateya armancî di xwe de dihevine û li gorî van wateyan encama daraza bingehîn diyar dike.

Di Kurmancî de ji bo ku wateya sedemî bê bidestxistin bi giştî daçekên “*ji ber, ji ber ku, çima ku*” û ji bo wateya armancî jî daçekên wek “*da ku, ji bo ku, ji bo, ji bona, bona*” tên bikaranîn.

Hişyarî:

Ji ber ku tevna van hevokan him ji aliyê teşeyê ve him ji aliyê wateyê ve dişibin hev û din ev rewş, dibe sedema tevliheviya wateyê. Di vê rewşê de pêdivî bi hin pirsan heye. Ji bo hevokên hevedudanî ên sedemî lazime ku mirov pirsên wek: “*çima, ji bo çi,*” û ji bo hevokên hevedudanî ên armancî jî pirsên weke “*ji bo çi armancê, ji bo çi mebestê*” ji pêvebera hevoka bingehîn bike.

Mînak:

✓ Şivan bona sazkirina piyalê. her gav ji me bi lez û beztir bû. (Şêrzad Hesên)
Daraza alîkar a armancî   Daraza bingehîn

✓ Ji Doxtorê Xan re bêje Memoyê qesab hatiye da ku diranê xwe
Daraza bingehîn   Daraza alîkar a armancî
hilkeşe. (Şêrzad Hesên)

Her tim kêfa min ji mehînên bêzîn re dihat, da ku îspat bikim

Daraza bingehîn

Daraza alîkar a armancî a armancî

siwarekî baş im. (Ş.Hesen)

✓ Ez ê xwînêj, ji bo dermankirina wan amade bûm. (Şêrzad Hesen)

Daraza alîkar a armancî

Daraza bingehîn

✓ Hê ji zarokatiyê ve min ji wan nefret dikir ji ber ku bavê min

Daraza bingehîn

cotkarekî rût û tazî bû. (Ş. Hesen)

Daraza alîkar a sedemî

✓ Ji ber ku hêz tê de nemabû û bê hêz tifkir, tifa wî negihîşt erdê. (Firat Cevherî)

Daraza alîkar a sedemî

Darazên bingehîn

✓ Ji ber ku Uso zude ev kar dikir, bi rewşê dizanibû. (Firat Cevherî)

Daraza alîkar a sedemî

Daraza bingehîn

✓ Ji ber ku bejna wî tewyabû, bejna wê pir kurt xuya dikir. (Firat Cevherî)

Daraza alîkar a sedemî

Daraza bingehîn

✓ Ji ber ku ew li Stenbolê mabû, Tirkiya wî pir xweş û baş bû.

Daraza alîkar a sedemî

Daraza bigehîn

Hişyarî:

Hin hevokên hevedudanî ji du darazên bingehîn tên avakirin. Ji ber ku di van hevokan de hevokê di nav hevokê de derbas dibe, ji vê hevokê re hevokên hevedudanî ên têkel tê gotin. Di hevokên têkel de, hevoka ku di nav hevokê de derbas dibe, di hevoksaziyê de wek hêmanekî hevokê tê ecibandin û bi tevahî dibe biresera hevokê.

Mînak:

✓ Ji hevala xwe re got: "Ez maşûqê bejn û bala te me."

Hevoka navîn / Bireser

✓ Ji hevala xwe re, Ez maşûqê bejn û bala te me, got.

Hevoka navîn / Bireser

c. Hevokên Rêzîn (Coordinate Clauses)

Ji ber ku ziman bi her awayî girêdayiyê jiyana civakî ye û zindî ye, li gorî şert û mercên civakî xwe ji nû ve diafirîne. Bi vî awayî pêdiviyên mirov ên ragihandina hest û ramanên curbicur pêşwazî dike. Ji bo zimanekî pêşketî û edebî pêdivî bi hevokên kompleks heye. “*Hevokên kompleks ew hevok in ku gelek bûyer tê de hene. Gava ku mirov dibêje ‘bûyer’ mirov bahsa ‘lêkeran’ dike. Lewre lêker ew peyv û alavên zimanî ne ku bûyer û rewşan rave dikin û bêyî wan mirov nikare hevokan ava bike. Hingê, di hevokê hêsan de bûyerek bi tenê heye, yanê lêkerek bi tenê xuya dibe; lê belê di hevokê kompleks de hejmara bûyeran ji yekê zêdetir e.*” (Aydoğan, r. 128) Wek di mijara hêmanên hevokan de jî hat diyarkirin avakirina hevokan û vegotina hin hest, raman û bûyeran ji sedî sed hewceyê pêveberê ye. Li gorî hejmara pêveberan hin binbeşên avaniyên hevokên rêzîn hene.

Hevokên rêzîn herî kêr ji du darazên bingehîn (*bi du pêveberan*) tên sazkirin. Wek ku di pênaseyê de jî hat diyarkirin, hevokên rêzîn herî kêr hewceyî du pêveberan e. Lê di hin hevokên rêzîn de ji du pêveberan zêdetir pêveber jî li dû hev tên rêzkirin.

Di bin sernavê hevokên rêzîn de hin hevok bi alîkariya giha- nek, bêhnok, daçek û xalebhnokê bi hev re tên girêdan. Dema ku di van hevokên bi hev re girêdayî de hêmanên hevpar hebin ji van hevokan re hevokên rêzîn ên hêman hevpar tê gotin. Dema ku tu hêmanek ne hevpar be, ji vê hevokê re jî hevokên rêzîn ên serbixwe tê gotin. Li gorî pênaseya jorîn mirov dikare hevokên rêzîn di bin du binbeşan de vekolîne.

i- Hevokên rêzîn ên hêman hevpar (Dependent Coordinate Clauses)

Di vê cure hevokê de, herî kêr du darazên bingehîn (*du pêveber*) hene û teqez pêdivî bi hêmaneke hevpar heye. (*Wek kirde, bireser, hoker û têrkera hevpar*)

Mînak:

✓ Pir zeîf im û koleyê lezet û xweşiyê me. (Şêrzad Hesên)
Pêveber Pêveber

* Biker hevpar e. (Ez)

✓ Pîrê, hewşa xwe avreşandî kir û hûrik hûrik paqij kir. (M. Dicle)
Pêveber Pêveber

* Him kirde him jî bireser hevpar e. (Pîrê û hewşa Pîrê)

✓ Li ser kevirekî rûnişt melhefa xwe ya pêçandî vekir.
Pêveber Pêveber

sekinî heta ku bêhn hate berê. (M. Dicle)
Pêveber

* Kirde hevpar e. (Ew, wî/wê)

✓ Ne ciyê xwe ji erdê hilanî ne jî hewş paqij kir. (M. Dicle)
Pêveber Pêveber

* Biker hevpar e. (wî/wê)

✓ Arif beriya rojê radibû ji xewê, li bilbilên quntara Çiyayê Dîkan
Pêveber

✓ dixwendin guhdarî dikir her sibeh miqam derdixistin ji xwe re.
Pêveber Pêveber

* Kirde hevpar e. (Arif)

✓ Nara kerr bû, kûr bû wek kevirê bin bahrê. (M. Dicle)
Pêveber Pêveber

* Kirde hevpar e. (Nara)

✓ Sê şev xwe ragirt. emrê sê salan jê çû. (M. Dicle)
Pêveber Pêveber

* Kirde hevpar e. (wî/wê)

✓ Navê Narayê wekî kêreke bizingar ji devê Kejo derket di dilê Arîf
Pêveber

de çik bû. (M. Dicle)
Pêveber

* Kirde hevpar (Navê Narayê)

✓ Tu li çiyakî tenê dixuyî li ciyên din jî hêkan dikî. (M. Dicle)
Pêveber Pêveber

* Kirde hevpar e. (Tu)

✓ Pêşî dîn bûye Hesên dû re jî kor bûye. (M. Dicle)
Pêveber Pêveber

* Kirde hevpar e. (Hesên)

Hişyarî:

Bi taybetî di hevokên rêzîn ên hevpar de dema hêmana hevpar kirde be û ji cînavkên kesane pêk were, di vê rewşê de kirde li gorî lêkerên gerguhêz, negerguhêz û li gorî bikaranîna deman di-tewe û di warê tewanga cînavkên kesane de tevlihevî çêdibe. Di vê teşe hevokê de gruba cînavkên kesane cuda be jî kes heman kes e.

Mînak:

✓ Li ser kursiyekî runiştîye destê xwe daye ber rûyê xwe.
Pêveber/ew Pêveber/wî-wê

* Kirde (ew)

* Kirde (wî/wê)

Di hevoka jorîn de du pêveber hene û kirde hevpar e û ji cînavkên kesane pêk hatiye. Di pêvebera duyem de cînavkên kesî tewyaye lê kes heman kes e.

ii- Hevokên rêzîn ên serbixwe (Independent Coordinate Clauses)

Di van hevokan de jî herî kêrîm pêdivî bi du pêveberan heye. Yanê hevokên rêzîn ên serbixwe herî kêrîm ji du darazên bingehîn tîn avakirin. Lê di van hevokên rêzîn de tu hêmanên hevpar nîn in. Her hevok di nav xwe de ji aliyê hêmanan ve azade ye; lê ji aliyê wateyê ve bi hev re girêdayîne. Di hevokên rêzîn de darazên alîkar

hene û teqez wek hêmaneke hevokê bi pêveberekê ve tèn girêdan.

Mînak:

- ✓ Çend navmaliyan berf diavêtin, nanpêjan testên nan dianîn,
Kirde Pêveber Kirde Pêveber
- ✓ dinya sekinî wê demê, kulîlkên berfê man li hewa, behna nanê
Kirde Pêveber Kirde Pêveber
- ✓ germ xwe tev neda. (M. Dicle)
Kirde Pêveber
- ✓ Wê li tilimpeyê dixist; bûka piçûk bi pêşgîrekî sipî digirt. (M. Dicle)
Kirde Pêveber Kirde Pêveber
- ✓ Çavên xwe vekir (wê/wî) roj hatibû heta nava hundir. (M. Dicle)
Pêveber Kirdeya veşartî Kirde Pêveber
- ✓ Şev çû, fîncanên qahwê vala bûn, qelûn sar bûn. (M. Dicle)
Kirde Pêveber Kirde Pêveber Kirde Pêveber
- ✓ Arîf derî vekir, çaviya mala wî bi bêhna karxezalê tije bû. (M. Dicle)
Kirde Pêveber Kirde Pêveber
- ✓ Pê re jî pesnên karxezal dihatîn bîra wî, çemekî ji êgir diherikî di
Kirde Pêveber Kirde Pêveber
hundirê wî de. (M. Dicle)
- ✓ Nara, li ber pacê dima; Arîf, vedigeriya civatan. (M. Dicle)
Kirde Pêveber Kirde Pêveber
- ✓ Em xaniyê me bidin, tu jî li cem me bimîne. (M. Dicle)
Kirde Pêveber Kirde Pêveber

Hişyarî:

Hin zimanzan hevokên rêzîn jî di bin serenava hevokên hevedudanî de vedikolin. Lê wek ku di mijara hevedudanî de hat vegotin, di hevokên hevedudanî de darazeke bingehîn û darazên alîkar; lê di hevokên rêzîn de herî kêma du darazên bingehîn hene. Ji ber vê sedemê tevnên van hevokan ji hev cuda ne. Mirov dikare tevna van hevokan bi vî awayî formule bike:

Hevokên Hevedudanî

Darazên alîkar an jî daraza alîkar + Daraza bingehîn

Nîşe: Li gorî cihê pêveberê, dibe ku ev rêz bê guhertin.

- ✓ Di damarên wê de xwîna ku nerijiyabû digeriya. (M. Dicle)
Daraza alîkar   Daraza bingehîn

Di vê hevokê de ji ber ku darazeke alîkar bi darazeke bingehîn ve hatiye girêdan ev hevok hevokeke hevedudanî ye.

Hevokên Rêzîn

Daraza bingehîn (pêveber) + Daraza bingehîn (pêveber)

Nîşe: Dema ku di van hevokan de darazên alîkar bîna bika-ranîn, ev darazana teqez wek hêmaneke hevokê bi pêveberê ve tê girêdan.

- ✓ Kirasekî paqij li xwe kir. melhefeke ku bi morîkên şîn hûrik hûrik
Pêveber   Ev daraza alîkar e û girêdayiyê pêvebera duyemîn e.

hatibû neqîşandin li serê xwe pêca. (M. Dicle)
Pêveber

Ji ber ku di hevoka jorîn de du pêveber (hevok) hene ev hevok, hevoka rêzîn e. Daraza alîkar jî wek hêmaneke (bireser) bi pêvebera hevoka duyem ve hatiye girêdan.

**LI GORÎ MIJARÊ HIN TEHLÎLÊN
HEVOKAN**

1- “Bavê min hostayê kevir û xaniyan bû wî bi destên xwe xaniyê me ava kiribû.” (Îsmail Dindar, Marî, r.34)

Hêmanên Hevokê û Komepeyvên Di Hevokê De:

- ✓ bavê min → kirde → *raveka navdêrî ye.*
- ✓ hostayê kevir û xaniyan bû → *pêveber* → *raveka navdêrî ye.*
- ✓ bi destên xwe → *têrkera hokerî* → *koma biwêjî ye.*
- ✓ xaniyên me → *bireser* → *raveka navdêrî ye.*
- ✓ ava kiribû → *pêveber* → *koma lêkera alîkar e.*

Li Gorî Hevoksaziyê:

- ✓ Li gorî cureyê pêveberê → Hevoka yekem hevoka navdêrî ye.
→ Hevoka duyem hevoka lêkerî ye.
- ✓ Li gorî cihê pêveberê → Her du hevok jî birist in.
- ✓ Li gorî avasaziyê → Hevoka rêzîn a hêman hevpar e.
- ✓ Li gorî wateyê → Hevoka erênî ye.

2 – “Agir ji canê min difûre, bêhna min teng dibe, gewriya min ziwa dibe.” (Îsmail Dindar, Marî, r.40)

Hêmanên Hevokê û Komepeyvên Di Hevokê De:

- ✓ agir → *kirde ye.*
- ✓ ji canê min → *têrkera nerasterast* → *raveka navdêrî ye.*
- ✓ difûre → *Pêveber e.*
- ✓ bêhna min → *kirde* → *raveka navdêrî ye.*
- ✓ teng dibe → *pêveber* → *koma lêkera alîkar e.*
- ✓ gewriya min → *kirde* → *raveka navdêrî ye.*
- ✓ ziwa dibe → *pêveber* → *koma lêkera alîkar e.*

Li Gorî Hevoksaziyê:

- ✓ Li gorî cureyê pêveberê → Her sê hevok jî hevokên lêkerî ne.
- ✓ Li gorî cihê pêveberê → Her sê hevok jî birist in.
- ✓ Li gorî avasaziyê → Hevoka rêzîn a serbixwe ye.
- ✓ Li gorî wateyê → Hevoka erênî ye.

3 – “Jineke reben û kelegirî gundekî meraqdar û devên virek pirsên bê bersîv li pey xwe hiştin.” (Mehmet Şarman, *Pirça Winda*, r.31)

Hêmanên Hevokê û Komepeyvên Di Hevokê De:

- ✓ wî /wê → *kirdeya veşartî ye.*
- ✓ jineke reben û kelegirî → *bireser* → *raveka hevalnavî ye.*
- ✓ gundekî meraqdar û devên virek → *bireser* → *raveka hevalnavî ye.*
- ✓ li pey xwe → *têrkera nerasterast e.*
- ✓ hiştin → *pêveber e.*

Li Gorî Hevoksaziyê:

- ✓ Li gorî cureyê pêveberê → Hevoka lêkerî ye.
- ✓ Li gorî cihê pêveberê → Hevoka birist e.
- ✓ Li gorî avasaziyê → Hevoka xwerû ye.
- ✓ Li gorî wateyê → Hevoka erênî ye.

4 – “Zarokên xwe yên kurîn, li pişta beranên çîl qerqaş, sergewez, qirase siwar dikirin, bi derî vekirina gomê re hêviyên xwe avis dikirin.” (Mehmet Şarman, *Pirça Winda*, r.69)

Hêmanên Hevokê û Komepeyvên Di Hevokê De:

- ✓ wan → *kirdeya veşartî a hevpar e.*

✓ zarokên xwe yên kurîn → *bireser* → *raveka navdêrî ye.*

✓ li piştta beranên çîl qerqaş, sergewez, qirase → *têrkera nerasterast*
→ *raveka hevalnavî ye.*

✓ *beranên çîl qerqaş,*

✓ *sergewez,*

✓ *qirase*

✓ *têrkera hokerî ye.*

✓ *beranên çîl qerqaş,*

✓ *sergewez,*

✓ *qirase*

✓ *têrkera hokerî ye.*

Li Gorî Hevoksaziyê:

✓ Li gorî cureyê pêveberê → *Hevoka lêkerî ye.*

✓ Li gorî cihê pêveberê → *Hevoka birist e.*

✓ Li gorî avasaziyê → *Hevoka rêzîn a hêman hevpar e.*

✓ Li gorî wateyê → *Hevoka erênî ye.*

5- “**Min Sala didît her berêvar, dema ku ji dibistanê vedigeriyam malê.**” (*M. Dicle, Asûs, r.11*)

Hêmanên Hevokê û Komepeyvên Di Hevokê De:

✓ *min* → *kirde ye.*

✓ *Sala* → *bireser e.*

✓ *her berêvar* → *têrkera hokerî* → *raveka hevalnavî ye.*

✓ *dema ku ji dibistanê vedigeriyam malê* → *hokera demê* → *weklêkera hokerî ye.*

Li Gorî Hevoksaziyê:

✓ Li gorî cureyê pêveberê → *Hevoka lêkerî ye.*

✓ Li gorî cihê pêveberê → *Hevoka bêrist e.*

✓ Li gorî avasaziyê → *Hevoka hevedudanî ye.*

✓ Li gorî wateyê → *Hevoka erênî ye.*

6- “Her jina ku riya wê bi navçeya me ketiye, çîrokeke li dû xwe hiştiye û çûye.” (M. Dicle, *Asûs*, r.11)

Hêmanên Hevokê û Komepeyvên Di Hevokê De:

✓ her jina ku riya wê bi navçeya me ketiye → *kirdeya hevpar* → *koma bikernavî ye*.

✓ çîrokeke → *bikernavî ye*.

✓ li du xwe hiştiye → *bi hev ve hiştî ye*.

✓ çûye → *pêveber e*.

Li Gorî Hevoksaziyê:

✓ Li gorî cureyê pêveberê → Hevoka lêkerî ye.

✓ Li gorî cihê pêveberê → Hevoka birist e.

✓ Li gorî avasaziyê → Hevoka rêzîn a hêman hevpar e.

✓ Li gorî wateyê → Hevoka erênî ye.

7- “Mêrekî navê wî hatibe binpêkirin ji gurekî birçî taluketir e.” (M. Dicle, *Asûs*, r.19)

Hêmanên Hevokê û Komepeyvên Di Hevokê De:

✓ mêrekî nevê wî hatibe binpêkirin → *kirde* → *koma bikernavî ye*.

✓ ji gurekî birçî → *têrkera nerasterast* → *raveka hevalnavî ye*.

✓ teluketir e → *pêveber e*.

Li Gorî Hevoksaziyê:

- ✓ Li gorî cureyê pêveberê → Hevoka navdêrî ye.
- ✓ Li gorî cihê pêveberê → Hevoka birist e.
- ✓ Li gorî avasaziyê → Hevoka hevedudanî ye.
- ✓ Li gorî wateyê → Hevoka erênî ye.

8- “Kevirên ku li canê wî yê tazî diketin ji ciyên diranên kişandî pirtir jan didan.” (M. Dicle, *Asûs*, r.44)

Hêmanên Hevokê û Komepeyvên Di Hevokê De:

- ✓ kevirên ku li canê wî yê tazî diketin → *kirde* → *koma biker-navî ye.*

..... *koma biker-*

..... *koma biker-*

Li Gorî Hevoksaziyê:

- ✓ Li gorî cureyê pêveberê → Hevoka lêkerî ye.
- ✓ Li gorî cihê pêveberê → Hevoka birist e.
- ✓ Li gorî avasaziyê → Hevoka hevedudanî ye.
- ✓ Li gorî wateyê → Hevoka erênî ye.

9- “Mala bêzarok, hêlîna kundê kor bû.” (M. Dicle, *Nara*, r.12)

Hêmanên Hevokê û Komepeyvên Di Hevokê De:

- ✓ mala bêzarok → *kirde* → *raveka hevalnavî ye.*
- ✓ hêlîna kundê kor bû → *pêveber* → *raveka navdêrî ye.*

Li Gorî Hevoksaziyê.

- ✓ Li gorî cureyê pêveberê → Hevoka navdêrî ye.
- ✓ Li gorî cihê pêveberê → Hevoka birist e.
- ✓ Li gorî avasaziyê → Hevoka xwerû ye.
- ✓ Li gorî wateyê → Hevoka erênî ye.

10- “Hîn hevde salî bû, dema ku cara pêşîn dengê Arîfê dengbêj bihîstibû.” (M. Dicle, Nara, r.19)

Hêmanên Hevokê û Komepeyvên Di Hevokê De:

- ✓ ew → *kirdeya veşartî ye.*
- ✓ hîn → *têrkera hokerî ye.*
- ✓ hivde salî bû → *pêveber* → *koma hêjmarî ye.*
- ✓ dema ku cara pêşîn dengê Arîfê dengbêj bihîstibû → *têrkera hokerî* → *koma weklêkera hokerî ye.*

Li Gorî Hevoksaziyê:

- ✓ Li gorî cureyê pêveberê → Hevoka navdêrî ye.
- ✓ Li gorî cihê pêveberê → Hevoka bêrist e.
- ✓ Li gorî avasaziyê → Hevoka hevedudanî ye.
- ✓ Li gorî wateyê → Hevoka erênî ye.

11- “Awirên wî, di tariyê de wekî cotek xencer diçûrisîn.”

(M. Dicle, Nara, r.19)

Hêmanên Hevokê û Komepeyvên Di Hevokê De:

- ✓ awirên wî → *kirde* → *raveka navdêrî ye.*

- ✓ di tariyê de → *têrkera nerasterast e.*
- ✓ wekî cotek xencer → *têrkera hokerî → komepeyva daçekî ye.*
- ✓ diçûrisîn → *pêveber e.*

Li Gorî Hevoksaziyê:

- ✓ Li gorî cureyê pêveberê → *Hevoka lêkerî ye.*
- ✓ Li gorî cihê pêveberê → *Hevoka birist e.*
- ✓ Li gorî avasaziyê → *Hevoka xwerû ye.*
- ✓ Li gorî wateyê → *Hevoka erênî ye.*

12- “Tifinga destê Kejo, şerm dikir ji Arîf nediteqiya.”

(M. Dicle, Nara, r.19)

Hêmanên Hevokê û Komepeyvên Di Hevokê De:

- ✓ tifinga destê Kejo → *kirdeya hevpar → raveka navdêrî ye.*
- ✓ şerm dikir → *pêveber → koma lêkera alîkar e.*
- ✓ ji Arîf → *têrkera nerasterast.e.*
- ✓ nediteqiya → *pêveber e.*

Li Gorî Hevoksaziyê

✓ Hevoksaziyê pêveberê → *Hevoka lêkerî ye.*

✓ Hevoksaziyê birist → *Hevoka birist e.*

✓ Hevoksaziyê xwerû → *Hevoka xwerû ye.*

✓ Li gorî wateyê → *Hevoka neyînî ye.*

13- “Guliyên daran, wekî mijangên çavekî girtî, di hev re derbas dibûn.” (M. Dicle, Nara, r.81)

Hêmanên Hevokê û Komepeyvên Di Hevokê De:

- ✓ guliyên daran → kirde → raveka navdêrî ye.
- ✓ wekî mijangên çavekî girtî → têrkera hokerî → koma daçekî ye.
- ✓ di hev re → têrkera nerasterast e.
- ✓ derbas dibûn → pêveber → koma lêkera alîkar e.

Li Gorî Hevoksaziyê:

- ✓ Li gorî cureyê pêveberê → Hevoka lêkerî ye.
- ✓ Li gorî cihê pêveberê → Hevoka birist e.
- ✓ Li gorî avasaziyê → Hevoka hevedudanî ye.
- ✓ Li gorî wateyê → Hevoka erênî ye.

14- “Wek miriyên ku ji gorên xwe rabin, li kuçeyê navçeyê belav bûn.” (M. Dicle, Ta, r.12)

Hêmanên Hevokê û Komepeyvên Di Hevokê De:

- ✓ ew → kirdeya veşartî ye.
- ✓ wek miriyên ku ji gorên xwe rabin → têrkera hokerî → koma bikernavî ye.
- ✓ li kuçeyê navçeyê → têrkera nerasterast → raveka navdêrî ye.
- ✓ belav bûn → pêveber → koma lêkera alîkar e.

Li Gorî Hevoksaziyê:

- ✓ Li gorî cureyê pêveberê → Hevoka lêkerî ye.
- ✓ Li gorî cihê pêveberê → Hevoka birist e.
- ✓ Li gorî avasaziyê → Hevoka hevedudanî ye.
- ✓ Li gorî wateyê → Hevoka erênî ye.

15- “Stêrk, hêsrên heyvê ne, bi porê tarî yê dinyayê ve diçirisin.” (*M. Dicle, Ta, r.15*)

Hêmanên Hevokê û Komepeyvên Di Hevokê De:

- ✓ stêrk → *kirdeya hevpar e.*
- ✓ hêsrên heyvê ne → pêveber → *raveka navdêrî ye.*
- ✓ bi pore tarî yê dinyayê ve → *têrker* → *raveka navdêrî ye.*
- ✓ diçirisin → *pêveber e.*

Li Gorî Hevoksaziyê:

- ✓ Li gorî cureyê pêveberê → Hevoka lêkerî ye.
- ✓ Li gorî cihê pêveberê → Hevoka birist e.
- ✓ Li gorî avasaziyê → Hevoka rêzîn a hêman hevpar e.
- ✓ Li gorî wateyê → Hevoka erênî ye.

16- “Li derve, bayê şeveke dijwar ê zivistanê, kilameke kevn digot.” (M. Dicle, Ta, r.15)

Hêmanên Hevokê û Komepeyvên Di Hevokê De:

- ✓ li derve → *têrker a nerasterast e.*
- ✓ bayê şeveke dijwar ê zivistanê → *kirde* → *raveka navdêrî ye.*
- ✓ kilameke kevn → *bireser* → *Raveka hevalnavî ye.*
- ✓ digot → *pêveber e.*

Li Gorî Hevoksaziyê:

- ✓ Li gorî cureyê pêveberê → *Hevoka lêkerî ye.*
- ✓ Li gorî cihê pêveberê → *Hevoka birist e.*
- ✓ Li gorî avasaziyê → *Hevoka xwerû ye.*
- ✓ Li gorî wateyê → *Hevoka erênî ye.*

17- “Biharan, berf û seqema wê bi hesreta rojê dihele, dibe çem û lehî, serê xwe li kevir û zinaran dide.” (M. Dicle, Ta, r.16)

Hêmanên Hevokê û Komepeyvên Di Hevokê De:

- ✓ biharan → *têrker a bihêrî ye.*
- ✓ berf û seqema wê → *kudî ya berfê* → *raveka navdêrî ye.*
- ✓ bi hesreta rojê → *têrker a bihêrî* → *raveka navdêrî ye.*
- ✓ dihele → *pêveber e.*
- ✓ dibe → *pêveber e.*
- ✓ çem û lehî → *bireser* → *koma gihanekî ye.*
- ✓ serê xwe li kevir û zinaran dide → *pêveber* → *koma biwêjî ye.*

Li Gorî Hevoksaziyê

✓ Li gorî cureyê pêveberê → Hevoka lêkerê ye.

✓ Li gorî cihê pêveberê → Hevoka bêrist e.

✓ Li gorî avasaziyê → Hevoka rêzîn a hêman hevpar e.

✓ Li gorî wateyê → Hevoka erênî ye.

18- “Havînan, kirasê wê yê heftreng zer dibe, vediguhere rengê hêviyê.” (M. Dicle, *Ta*, r.16)

Hêmanên Hevokê û Komepeyvên Di Hevokê De:

✓ havînan → *têkera hokerî yhe*.

✓ kirasê wê yê heftreng → *kirdeya hevpar* → *raveka hevalnavî ye*.

✓ zer dibe → *pêveber* → *koma lêkera alîkar e*.

✓ vediguhere → *pêveber e*

✓ rengê hêviyê → *têkera neresterast* → *raveka navdêrî ye*.

Li Gorî Hevoksaziyê:

✓ Li gorî cureyê pêveberê → Hevoka lêkerê ye.

✓ Li gorî cihê pêveberê → Hevoka bêrist e.

✓ Li gorî avasaziyê → Hevoka rêzîn a hêman hevpar e.

✓ Li gorî wateyê → Hevoka erênî ye.

19- “Ew, her êvar, bi pozbilindî dinyayê di nav tarîtiya tenêtîyê de dihêle diçe.” (M. Dicle, Ta, r.16)

Hêmanên Hevokê û Komepeyvên Di Hevokê De:

- ✓ ew → *kirdeya hevpar e.*
- ✓ her êvar → *têrkera hokerî a hevpar → raveka hevalnavî ye.*
- ✓ bi pozbilindî → *têrkera hokerî a hevpar koma biwêjî ye.*
- ✓ dinyayê → *bireser e.di nav tarîtiya tenêtîyê de → têrkera nerasterast → raveka navdêrî ye.*
- ✓ dihêle → *pêveber e.*
- ✓ diçe → *pêveber e.*

Li Gorî Hevoksaziyê

- ✓ Li gorî cureyê pêveberê → *Hevoka lêkerî ye.*
- ✓ Li gorî cihê pêveberê → *Hevoka birist e.*
- ✓ Li gorî avasaziyê → *Hevoka rêzîn a hêman hevpar e.*
- ✓ Li gorî wateyê → *Hevoka erênî ye.*

20- “Çek, di destê xayînan de, bi xayîntî diteqîn, di destên mêrxasan de bi mêrxasî.” (M. Dicle, Ta, r.18)

Hêmanên Hevokê û Komepeyvên Di Hevokê De:

- ✓ çek → *kirdeya hevpar e.*
- ✓ destê xayînan de → *têrkera nerasterast → raveka navdêrî ye.*
- ✓ bi xayîntî → *têrkera hokerî ye.*

✓ diteqin → *pêvebera hevpar e.*

✓ di destên mêrxasan de → *têrkera nerasterast → raveka navdêrî ye.*

✓ bi mêrxasî → *têrkera hokerî ye.*

Li Gorî Hevoksaziyê:

✓ Li gorî cureyê pêveberê → *Hevoka lêkerî ye.*

✓ Li gorî cihê pêveberê → *Hevoka bêrist e.*

✓ Li gorî avasaziyê → *Hevoka rêzîn a hêman hevpar e.*

✓ Li gorî wateyê → *Hevoka erênî ye.*

21- "Bavê te, kêma dipeyivî, lê her gotinek wî, têra emrekî bû."

(31- Dicle, 1997: 21)

Hemanên Hevokê u Komepeyven Di Hevokê De:

✓ bavê te → *kirde → raveka navdêrî ye.*

✓ dipeyivî → *pêveber e.*

✓ kêma → *têrker ye.*

✓ her gotinek wî → *kirde → raveka navdêrî ye.*

✓ têra emrekî bû → *pêveber → koma biwêjî ye.*

Li Gorî Hevoksaziyê:

✓ Li gorî cureyê pêveberê → *Hevoka xekem lêkerî, ya duyem navdêrî ye.*

✓ Li gorî cihê pêveberê → *Hevoka bêrist e.*

✓ Li gorî avasaziyê → *Hevoka rêzîn a serbixwe ye.*

✓ Li gorî wateyê → *Hevoka erênî ye.*

22- “Dema ku tu derketî ser rîya qaçaxê, bila hespê te bi nahl tûrikê te tije; tifinga te dagirtî be” (M. Dicle, Ta, r.20)

Hêmanên Hevokê û Komepeyvên Di Hevokê De:

- ✓ dema ku tu derketî ser rîya qaçaxê → *têkera hokerî* → *koma wek lêkera hokerî ye.*
- ✓ bila hespê te → *kirdeya yekemîn* → *raveka navdêrî ye.*
- ✓ bi nahl (be) → *pêvebera yekemîn* → *koma lêkera alîkar e.*
- ✓ tûrikê te → *kirdeya duyemîn* → *raveka navdêrî ye.*
- ✓ tije (be) → *pêvebera duyemîn* → *koma lêkera alîkar e.*
- ✓ tifinga te → *kirdeya sêyemîn* → *raveka navdêrî ye.*
- ✓ dagirtî be → *pêvebera sêyemîn* → *koma lêkera alîkar e.*

Li Gorî Hevoksaziyê:

- ✓ Li gorî cureyê pêveberê → *Hevoka navdêrî ye.*
- ✓ Li gorî cihê pêveberê → *Hevoka birist e.*
- ✓ Li gorî avasaziyê → *Hevoka rêzîn a hêman hevpar e.*
- ✓ Li gorî wateyê → *Hevoka erênî ye.*

23- “Wekî hemû kes bi hev re bikevin xewekî bêbinî, çitinî ji navçeyê nedihat.” (M. Dicle, Ta, r.49)

Hêmanên Hevokê û Komepeyvên Di Hevokê De:

- ✓ wekî hemû kes bi hev re bikevin xewekî bêbinî → *koma biker-navî ye.*
- ✓ çitinî → *kirde ye.*

- ✓ ji navçeyê → *têrkera nerasterast e.*
- ✓ nedihat → *pêveber e.*

Li Gorî Hevoksaziyê:

- ✓ Li gorî cureyê pêveberê → *Hevoka lêkerî ye.*
- ✓ Li gorî cihê pêveberê → *Hevoka birist e.*
- ✓ Li gorî avasaziyê → *Hevoka hevedudanî ye.*
- ✓ Li gorî wateyê → *Hevoka neyînî ye.*

24- “Ew zilamê ku rûyê wî di bin tavê de sincirîbû, nîv saet bû ku li aliyê dinê rê sekinîbû, bi awirên bêyom, li deriyê qereqolê dinêrî.” (*M. Dicle, Ta, r.69*)

Hêmanên Hevokê û Komepeyvên Di Hevokê De:

- ✓ ew zilamê ku rûyê wî di bin tavê de sincirîbû → *kirdeya hevpar*
→ *koma bikernavî ye.*
- ✓ nîv saet bû ku → *têrkera hokerî* → *komepeyva hejmarî ye.*
- ✓ li aliyê dinê rê → *têrkera nerasterast* → *raveka hevalnavî ye.*
- ✓ sekinîbû → *pêvebera yekemîn e.*
- ✓ bi awirên bêyom → *têrkera hokerî* → *raveka navdêrî ye.*
- ✓ li deriyê qereqolê → *têrkera nerasterast* → *raveka navdêrî ye.*
- ✓ dinêrî → *pêvebera duyemîn e.*

Li Gorî Hevoksaziyê

- ✓ Li gorî cureyê pêveberê → *Hevoka lêkerî ye.*
- ✓ Li gorî cihê pêveberê → *Hevoka birist e.*
- ✓ Li gorî avasaziyê → *Hevoka hêman hevpar e.*
- ✓ Li gorî wateyê → *Hevoka erênî ye.*

25- “Xencera min a jengîn, ji kalanê xwe, bi zorê wek dengekî nexweş derdiket.” (C. Bedirxan, *Gazinda Xencera Min*, r. 41)

Hêmanên Hevokê û Komepeyvên Di Hevokê De:

- ✓ xencera min a jengîn → *kirde* → *raveka hevalnavî ye.*
- ✓ ji kalanê xwe → *têrkera nerasterast* → *raveka navdêrî ye.*
- ✓ bi zorê → *hokera çawaniyê ye.*
- ✓ wek dengekî nexweş → *têrkera hokerî* → *koma daçekî ye.*
- ✓ derdiket → *pêveber e.*

Li Gor Hevoksaziyê:

- ✓ Li gorî cureyê pêveberê → *Hevoka lêkerî ye.*
- ✓ Li gorî cihê pêveberê → *Hevoka birist e.*
- ✓ Li gorî avasaziyê → *Hevoka xwerû ye.*
- ✓ Li gorî wateyê → *Hevoka erênî ye.*

26- “Heke ez nebiwama, ji zû ve te û milletê te, we yê zimanê xwe winda bikira.” (C. Bedirxan, *Gazinda Xencera Min*, r. 41)

Hêmanên Hevokê û Komepeyvên Di Hevokê De:

- ✓ heke ez nebiwama → *têrkera hokerî* → *koma daçekî ye*
- ✓ ji zû ve → *têrkera hokerî ye.*
- ✓ te û milletê te → *kirde* → *koma gihanekî ye.*
- ✓ we ê zimanê xwe → *bireser* → *raveka navdêrî ye.*
- ✓ winda bikira → *pêveber* → *koma lêkera alîkar e.*

Li Gorî Hevoksaziyê:

✓ Li gorî cureyê pêveberê → Hevoka lêkerî ye.

✓ Li gorî cihê pêveberê → Hevoka birist e.

✓ Li gorî avasaziyê → Hevoka hevedudanî ye.

✓ Li gorî wateyê → Hevoka erênî ye.

27- **“Kesên ku bixwazin bi Kurdî bihizirin, li ser nijada xwe bibin xwedî zanebûn, berê xwe didin Hawarê.”**

(K. A. Bedirxan, Eyloyê Pîr, r. 7)

Hêmanên Hevokê û Komepeyvên Di Hevokê De:

✓ kesên ku bixwazin bi kurdî bihizirin, li ser nijada xwe bibin xwedî zanebûn → *biker* → *koma bikernavî ye.*

✓ Berê xwe didin → *pêveber* → *koma biwêjî ye.*

✓ hawarê → *têrkera nerasterast e.*

Li Gorî Hevoksaziyê:

✓ Li gorî cureyê pêveberê → Hevoka lêkerî ye.

✓ Li gorî cihê pêveberê → Hevoka bêrist e.

✓ Li gorî avasaziyê → Hevoka hevedudanî ye.

✓ Li gorî wateyê → Hevoka erênî ye.

28- “Çîroka Eyloyê Pîr, rûmeta evîndariyê, bi dilsozî bilindtir dike.” (K. A. Bedirxan, *Eyloyê Pîr*, r.11)

Hêmanên Hevokê û Komepeyvên Di Hevokê De:

- ✓ çîroka Eyloyê Pîr → *kirde* → *raveka navdêrî ye.*
- ✓ rûmeta evîndariyê → *bireser* → *raveka navdêrî ye.*
- ✓ bi dilsozî → *têrkera hokerî*
- ✓ bilindtir dike → *pêveber* → *koma lêkera alîkar e.*

Li Gorî Hevoksaziyê:

- ✓ Li gorî cureyê pêveberê → Hevoka lêkerî ye.
- ✓ Li gorî cihê pêveberê → Hevoka birist e.
- ✓ Li gorî avasaziyê → Hevoka xwerû ye.
- ✓ Li gorî wateyê → Hevoka erênî ye.

29- “Bisk û guliyên te yên çîncînkirî, bêhna misk û emberê belav dikin û ser dilê xortan vedidin.” (K. A. Bedirxan, *Eyloyê Pîr*, r.18)

Hêmanên Hevokê û Komepeyvên Di Hevokê De:

- ✓ bisk û guliyên te yên çîncînkirî → *kirdeya hevpar* → *koma bikernavî ye.*
- ✓ bêhna misk û emberê → *bireser* → *raveka navdêrî ye.*
- ✓ belav dikin → *pêveber* → *koma lêkera alîkar e.*
- ✓ ser dilê xortan → *têrkera ne-isterast* → *raveka navdêrî ye.*
- ✓ vedidin → *pêveber e.*

Li Gorî Hevoksaziyê:

- ✓ Li gorî cureyê pêveberê → Hevoka lêkerî ye.
- ✓ Li gorî cihê pêveberê → Hevoka birist e.
- ✓ Li gorî avasaziyê → Hevoka rêzîn a hêman hevpar e.
- ✓ Li gorî wateyê → Hevoka erênî ye.

30- “**Gul, bi kenîna te dibişkive û bi gîrîna te, diwerihe.**”

(*K. A. Bedirxan, Eyloyê Pîr, r.19*)

Hêmanên Hevokê û Komepeyvên Di Hevokê De:

- ✓ gul → *kirde ye.*
- ✓ bi kenîna te → *têrkera hokerî → raveka navdêrî ye.*
- ✓ dibişkive → *pêveber e.*
- ✓ bi gîrîna te → *têrkera hokerî → raveka navdêrî ye.*
- ✓ diwerihe → *pêveber e.*

Li Gorî Hevoksaziyê:

- ✓ Li gorî cureyê pêveberê → Hevoka lêkerî ye.
- ✓ Li gorî cihê pêveberê → Hevoka birist e.
- ✓ Li gorî avasaziyê → Hevoka rêzîn a hêman hevpar e.
- ✓ Li gorî wateyê → Hevoka erênî ye.

31- “Navê te, bi herfên xwîndar û rûhn, li ser riya Pîran, Xarpet û Diyarbekirê nivîsandiye.” (K. A. Bedirxan, *Eyloyê Pîr*, r. 27)

Hêmanên Hevokê û Komepeyvên Di Hevokê De:

✓ navê te → *kirde* → *raveka navdêrî ye*.

✓ bi herfên xwîndar û rûhn → *têrkera hokerî* → *raveka hevalnavî ye*.

✓ li ser riya Pîran, Xarpet û Diyarbekirê → *têrkera nerasterast* → *raveka navdêrî ye*.

✓ nivîsandiye → *pêveber e*.

Li Gorî Hevoksaziyê:

✓ Li gorî cureyê pêveberê → Hevoka navdêrî ye

✓ Li gorî cihê pêveberê → Hevoka burst e

✓ Li gorî avasaziyê → Hevoka wêrî ye

✓ Li gorî wateyê → Hevoka erênî ye

32- “Rêç û şopa piyên te di deşt û çiyayên Kurdistanê de tên dîtîn.” (K. A. Bedirxan, *Eyloyê Pîr*, r. 27)

Hêmanên Hevokê û Komepeyvên Di Hevokê De:

✓ rêç û şopa piyên te → *kirdeya bireserî* → *raveka navdêrî ye*.

✓ di deşt û çiyayên Kurdistanê de → *têrkera nerasterast* → *raveka navdêrî ye*.

✓ tên dîtîn → *pêveber e*.

Li Gorî Hevoksaziyê:

✓ Li gorî cureyê pêveberê → Hevoka lêkerî ye.

✓ Li gorî cihê pêveberê → Hevoka birist e.

✓ Li gorî avasaziyê → Hevoka xwerû ye.

✓ Li gorî wateyê → Hevoka erênî ye.

33 “Roj, hêdi hêdi, di gencîneya ronahiya xwe de vedimirî.”

(K. A. Bedirxan, *Ezleya Pîr*, s. 5)

Hêmanên Hevokê û Komepeyvên Di Hevokê De:

✓ roj → *Kirde ye.*

✓ hêdi hêdi → *têrkera hokerî → koma cotepeyvî ye.*

✓ di gencîneya ronahiya xwe de → *têrkera nerasterast → raveka navdêrî ye.*

✓ vedimirî → *pêveber e.*

Li Gorî Hevoksaziyê:

✓ Li gorî cureyê pêveberê → Hevoka lêkerî ye.

✓ Li gorî cihê pêveberê → Hevoka birist e.

✓ Li gorî avasaziyê → Hevoka xwerû ye.

✓ Li gorî wateyê → Hevoka erênî ye.

34- “Heyv, di navbeyna ewran de, bi rûyê xwe yê zîvîn dikene.”
(K. A. Bedirxan, *Eyloyê Pîr*, r. 56)

Hêmanên Hevokê û Komepeyvên Di Hevokê De:

- ✓ heyv → *kirde ye.*
- ✓ di navbeyna ewran de → *têkera nerasterast* → *raveka navdêrî ye.*
- ✓ bi rûyê xwe yê zîvîn → *têkera hokerî* → *raveka hevalnavî ye.*
- ✓ dikene → *pêveber e.*

Li Gorî Hevoksaziyê:

- ✓ Li gorî cureyê pêveberê → *Hevoka lêkerî ye.*
- ✓ Li gorî cihê pêveberê → *Hevoka birist e.*
- ✓ Li gorî avasaziyê → *Hevoka xwerû ye.*
- ✓ Li gorî wateyê → *Hevoka erênî ye.*

35- “Ev roman, di tariya şevê de, di bin siya sê daran û baskên xeyaleke vêketî de qewimiye.” (Jan Dost, *Sê Gav û Sê Darik*, *Destpêk*)

Hêmanên Hevokê û Komepeyvên Di Hevokê De:

- ✓ ev roman → *kirde* → *raveka hevalnavî ye.*
- ✓ di tariya şevê de → *hokera demê* → *raveka navdêrî ye.*
- ✓ di bin siya sê daran û baskên xeyaleke vêketî de → *têkera nerasterast* → *raveka navdêrî ye.*
- ✓ qewimiye → *pêveber e.*

Li Gorî Hevoksaziyê:

- ✓ Li gorî cureyê pêveberê → Hevoka lêkerî ye.
- ✓ Li gorî cihê pêveberê → Hevoka birist e.
- ✓ Li gorî avasaziyê → Hevoka hevedudanî ye.
- ✓ Li gorî wateyê → Hevoka erênî ye.

36- “Tîbûn helbestek e; av qafîyeya wê yê. (Jan Dost, Sê Gav û Sê Darik, r.13)

Hêmanên Hevokê û Komepeyvên Di Hevokê De:

- ✓ tîbûn → *kirde ye.*
- ✓ helbestek e → *pêveber e.*
- ✓ av → *kirde ye*
- ✓ qafîyeya wê yê → *pêveber → hevoka navdêrî ye.*

Li Gorî Hevoksaziyê:

- ✓ Li gorî cureyê pêveberê → Hevoka navdêrî ye.
- ✓ Li gorî cihê pêveberê → Hevoka birist e.
- ✓ Li gorî avasaziyê → Hevoka rêzîn a serbixwe ye.
- ✓ Li gorî wateyê → Hevoka erênî ye.

37- “Stêrkan, ronahiyên xwe yên xemgîn, wek xewnên bi lez yên destê sibehê diavêtin ber wî.” (*Jan Dost, Sê Gav û Sê Darik, r.19*)

Hêmanên Hevokê û Komepeyvên Di Hevokê De:

- ✓ stêrkan → *kirde ye.*
- ✓ ronahiyên xwe yên xemgîn → *bireser → raveka hevalnavî ye.*
- ✓ wek xewnên bi lez yên destê sibehê → *têrker hokerî → koma daçekî ye.*
- ✓ diavêtin → *pêveber e.*
- ✓ ber wî → *têrker ye.*
- ✓

Li Gorî Hevoksaziyê:

- ✓ Li gorî cureyê pêveberê → *Hevoka lêkerî ye.*
- ✓ Li gorî cihê pêveberê → *Hevoka bêrist e.*
- ✓ Li gorî avasaziyê → *Hevoka xwerû ye.*
- ✓ Li gorî wateyê → *Hevoka erênî ye.*

38- “Mirin, weke rojê ye, stêrkên jiyânê di şewqa xwe de vedîşêre; lê stêrk namirin.” (*Jan Dost, Sê Gav û Sê Darik, r.20*)

Hêmanên Hevokê û Komepeyvên Di Hevokê De:

- ✓ mirin → *kirdeya hevpar e.*
- ✓ weke rojê ye → *pêveber → koma daçekî ye.*
- ✓ stêrkên jiyânê → *bireser → raveka navdêrî ye.*

- ✓ di şewqa xwe de → *têrkera nerasterast* → *raveka navdêrî ye.*
- ✓ vedişêre → *pêveber e.*
- ✓ stêrk → *kirde ye.*
- ✓ namirin → *pêveber e.*

Li Gorî Hevoksaziyê:

- ✓ Li gorî cureyê pêveberê → *Hevoka lêkerî ye.*
- ✓ Li gorî cihê pêveberê → *Hevoka birist e.*
- ✓ Li gorî avasaziyê → *Hevoka rêzîn a hêman hevpar e.*
- ✓ Li gorî wateyê → *Hevoka erênî ye.*

39- “Eger tu tî bûyî, avê di xeyalê xwe de sirgûn bike.”

(Jan Dost, Sê Gav û Sê Darik, r. 51)

Hêmanên Hevokê û Komepeyvên Di Hevokê De:

- ✓ tu → *kirde ye.*
- ✓ eger tu tî bûyî → *têrkera hokerî* → *koma lêkera alîkar e.*
- ✓ avê → *pireser e.*
- ✓ di xeyalê xwe de → *têrkera nerasterast* → *raveka navdêrî ye.*
- ✓ sirgûn bike → *pêveber* → *koma lêkera alîkar e.*

Li Gorî Hevoksaziyê:

- ✓ Li gorî cureyê pêveberê → *Hevoka lêkerî ye.*
- ✓ Li gorî cihê pêveberê → *Hevoka birist e.*
- ✓ Li gorî avasaziyê → *Hevoka hevedudanî ve.*
- ✓ Li gorî wateyê → *Hevoka erênî ye.*

40- “Dilê ku nebûbe tenûra sincirî, ne hêja ye di singa mirovan de bimîne.” (Jan Dost, *Sê Gav û Sê Darik*, r.103)

Hêmanên Hevokê û Komepeyvên Di Hevokê De:

- ✓ dilê ku nebûbe tenûra sincirî → *kirde* → *koma bikernavî ye.*
- ✓ ne hêjaye bimîne → *pêveber e.*
- ✓ di singa mirovan de → *têrkera nerasterast* → *raveka navdêrî-ye.*

Li Gorî Hevoksaziyê:

- ✓ Li gorî cureyê pêveberê → *Hevoka navdêrî ye.*
- ✓ Li gorî cihê pêveberê → *Hevoka birist e.*
- ✓ Li gorî avasaziyê → *Hevoka hevedudanî ye.*
- ✓ Li gorî wateyê → *Hevoka neyînî ye.*

41- “Êdî, dewleta Osmanî, bûbû gayekî pîr û qesaban li ser çermê wî şer dikirin û keftar li çar hêlên wî kom bûbûn.” (Jan Dost, *Sê Gav û Sê Darik*, r.106)

Hêmanên Hevokê û Komepeyvên Di Hevokê De:

- ✓ êdî → *têrkera hokerî ye.*
- ✓ dewleta Osmanî → *kirde* → *raveka navdêrî ye.*
- ✓ bûbû → *pêvebera yekemîn e.*
- ✓ gayekî pîr → *bireser* → *raveka hevalnavî ye.*

- ✓ qesaban → *kirde ye.*
- ✓ li ser çermê wî → *têrkera nerasterast → raveka navdêrî ye.*
- ✓ şer dikirin → *pêvebera duyemîn → koma lêkera alîkar e.*
- ✓ keftar → *kirde ye.*
- ✓ li çar hêlen wî → *têrkera nerasterast → raveka navdêrî ye.*
- ✓ kom bûbûn → *pêvebera sêyemîn → koma lêkera alîkar e.*

Li Gorî Hevoksaziyê:

- ✓ Li gorî cureyê pêveberê → *Hevoka lêkerî ye.*
- ✓ Li gorî cihê pêveberê → *Hevoka yekemîn bêrist e, ên din birist in.*
- ✓ Li gorî avasaziyê → *Hevoka rêzîn a serbixwe ye.*
- ✓ Li gorî wateyê → *Hevoka erênî ye.*

42- “Her yekî, kulav ji bin lingê yê dî dikişand û cihê xwe xweş dikir.” (*Jan Dost, Sê Gav û Sê Darik, r.106*)

Hêmanên Hevokê û Komepeyvên Di Hevokê De:

- ✓ her yekî → *kirdeya hevpar → raveka hevalnavî ye.*
- ✓ kulav ji bin lingê yê dî dikişand → *pêveber → koma biwêjî ye.*
- ✓ cihê xwe xweş dikir → *pêveber → koma biwêjî ye.*

Li Gorî Hevoksaziyê:

- ✓ Li gorî cureyê pêveberê → Hevoka lêkerî ye.
- ✓ Li gorî cihê pêveberê → Hevoka birist e.
- ✓ Li gorî avasaziyê → Hevoka rêzîn a hêman hevpar e.
- ✓ Li gorî wateyê → Hevoka erênî ye.

43- “Enqereyê roj be roj li ber tewnê cihê xwe xweş dikir.”

(Jan Dost, Sê Gav û Sê Darik, r.136)

Hêmanên Hevokê û Komepeyvên Di Hevokê De:

- ✓ Enqereyê → *kirde ye.*
- ✓ roj be roj → *têrkera hokerî* → *koma cotepeyvî ye.*
- ✓ cihê xwe xweş dikir → *pêveber* → *koma biwêjî ye.*

Li Gorî Hevoksaziyê:

- ✓ Li gorî cureyê pêveberê → Hevoka lêkerî ye.
- ✓ Li gorî cihê pêveberê → Hevoka birist e.
- ✓ Li gorî avasaziyê → Hevoka xwerû ye.
- ✓ Li gorî wateyê → Hevoka erênî ye.

44- “Dînek agirekî vêdixe, hezar hişmend nikarin vekûjin.”

(Jan Dost, Sê Gav û Sê Darik, r.182)

Hêmanên Hevokê û Komepeyvên Di Hevokê De:

✓ dînek → *kirde ye*

✓ agirekî → *bireser e*

✓ vêdixe → *pevber e*

✓ hezar hişmend → *kirde* → *raveka hevalnavî ye.*

✓ nikarin vekûjin → *pêveber e.*

Li Gorî Hevoksaziyê:

✓ Li gorî cureyê pêveberê → *Hevoka lêkerî ye.*

✓ Li gorî cihê pêveberê → *Hevoka birist e.*

✓ Li gorî avasaziyê → *Hevoka rêzîn a serbixwe ye.*

✓ Li gorî wateyê → *Hevoka neyînî ye.*

45- “Çavên wî, ji dîtina termên daliqandî diêşyan, her termek bûbû şûjinek û di bîbikên çavên wî re diçû.”

(Jan Dost, Sê Gav û Sê Darik, r.189)

Hêmanên Hevokê û Komepeyvên Di Hevokê De:

✓ çavên wî → *kirde ye*

✓ ji dîtina termên daliqandî → *têrkera hokerî* → *koma weklê-
kera hokerî ye.*

✓ diêşyan → *pêveber e.*

- ✓ her termek → *kirde* → *raveka hevalnavî ye.*
- ✓ bûbû → *pêveber e.*
- ✓ şûjinek → *bireser e.*
- ✓ di bîbikên çavên wî re → *têrkera nerasterast* → *raveka navdêrî ye.*
- ✓ diçû → *pêveber e.*

Li Gorî Hevoksaziyê:

- ✓ Li gorî cureyê pêveberê → *Hevoka lêkerî ye.*
- ✓ Li gorî cihê pêveberê → *Hevoka bîrîst e.*
- ✓ Li gorî avasaziyê → *Hevoka rêzîn a serbixwe ye.*
- ✓ Li gorî wateyê → *Hevoka erênî ye.*

46- “Pirsa wî ya şor, di devê wê yê ziwa de berê wî xeniqî, werîs teng bû.” (*Jan Dost, Sê Gav û Sê Darik, r.212*)

Hêmanên Hevokê û Komepeyvên Di Hevokê De:

- ✓ *pirsa wî ya şor* → *kirde* → *raveka navdêrî ye.*
- ✓ *di devê wê yê ziwa de* → *têrkera nerasterast* → *raveka navdêrî ye.*
- ✓ *berê wî* → *têrkera hokerî ye.*
- ✓ *xeniqî* → *pêveber e.*
- ✓ *werîs* → *kirde ye.*
- ✓ *teng bû* → *pêveber* → *koma lêkera alîkar e.*

Li Gorî Hevoksaziyê:

- ✓ Li gorî cureyê pêveberê → Hevoka lêkerî ye.
- ✓ Li gorî cihê pêveberê → Hevoka birist e.
- ✓ Li gorî avasaziyê → Hevoka rêzîn a serbixwe ye.
- ✓ Li gorî wateyê → Hevoka erênî ye.

47- “Peşkên hibrê, weke hêsrên jineke çavbikil bûn.”

(*Jan Dost, Mîrname, r.19*)

Hêmanên Hevokê û Komepcyvên Di Hevokê De:

- ✓ peşkên hibrê → *kırde* → *raweka navdêrî ye.*
- ✓ weke hêsrên jineke çavbikil bûn → *pêveber* → *koma daçekî ye.*

Li Gorî Hevoksaziyê:

- ✓ Li gorî cureyê pêveberê → Hevoka navdêrî ye.
- ✓ Li gorî cihê pêveberê → Hevoka birist e.
- ✓ Li gorî avasaziyê → Hevoka xwerû ye.
- ✓ Li gorî wateyê → Hevoka erênî ye.

48- "Ku ez meyê dinoşim, qapax ji ser agirê dilê min de radibe, perde diqetin û çî min dixwest bibêjim û nikaribû bêtirs dibêjim." (Jan Dost, *Mîrname*, r.24)

Hêmanên Hevokê û Komepeyvên Di Hevokê De:

- ✓ ku ez meyê dinoşim → *têrkera hokerî* → *koma weklêker a hokerî ye.*
- ✓ qapax → *kirde ye.*
- ✓ ji ser agirê dilê min de → *têrkera nerasterast* → *raveka navdêrî ye.*
- ✓ radibe → *pêveber e.*
- ✓ perde → *kirde ye.*
- ✓ diqetin → *pêveber e.*
- ✓ çî min dixwest bibêjim û nikaribû → *bireser* → *koma biker-navî ye.*
- ✓ bê tirs → *têrkera hokerî ye.*
- ✓ dibêjim → *pêveber e.*

Li Gorî Hevoksaziyê:

- ✓ Li gorî cureyê pêveberê → *Hevoka lêkerî ye.*
- ✓ Li gorî cihê pêveberê → *Hevoka birist e.*
- ✓ Li gorî avasaziyê → *Hevoka rêzîn a serbixwe ye.*
- ✓ Li gorî wateyê → *Hevoka erênî ye.*

49- “Ên ku kulîlkên xeyalê te dizîne, hibra ku te pê ew kulîlkên xwe av didan jî dizîne.” (*Jan Dost, Mîrname, r.41*)

Hêmanên Hevokê û Komepeyvên Di Hevokê De:

- ✓ ên ku kulîlkên xeyalê te dizîne → *kirde* → *koma bikernavî ye.*
- ✓ hibra ku te pê ew kulîlkên xwe av didan jî → *bireser* → *koma bikernavî ye.*
- ✓ dizîne → *pêveber e.*

Li Gorî Hevoksaziyê:

- ✓ Li gorî cureyê pêveberê → *Hevoka lêkerî ye.*
- ✓ Li gorî cihê pêveberê → *Hevoka birist e.*
- ✓ Li gorî avasaziyê → *Hevoka hevedudanî ye.*
- ✓ Li gorî wateyê → *Hevoka erênî ye.*

50- “Birîndar, bi heft zimanan dinaliyan.” (*Jan Dost, Mîrname, r.107*)

Hêmanên Hevokê û Komepeyvên Di Hevokê De:

- ✓ birîndar → *kirde ye*
- ✓ bi heft zimanan dinaliyan → *pêveber* → *koma biwêjî ye.*

Li Gorî Hevoksaziyê:

- ✓ Li gorî cureyê pêveberê → Hevoka lêkerî ye.
- ✓ Li gorî cihê pêveberê → Hevoka birist e.
- ✓ Li gorî avasaziyê → Hevoka xwerû ye.
- ✓ Li gorî wateyê → Hevoka erênî ye.

51- “Aşiqê heqîqî, perwane ye; yê mecazî bilbil e.” (*Jan Dost, Mîrname, r.127*)

Hêmanên Hevokê û Komepeyvên Di Hevokê De:

- ✓ aşiqê heqîqî → *kirde* → *raveka hevalnavî ye.*
- ✓ perwane ye → *pêveber e.*
- ✓ yê mecazî → *kirde* → *raveka hevalnavî ye.*
- ✓ bilbil e → *pêveber e.*

Li Gorî Hevoksaziyê:

- ✓ Li gorî cureyê pêveberê → Hevoka navdêrî ye.
- ✓ Li gorî cihê pêveberê → Hevoka birist e.
- ✓ Li gorî avasaziyê → Hevoka rêzîn a serbixwe ye.
- ✓ Li gorî wateyê → Hevoka erênî ye.

52- “Ax û efxan û bêsebriya bilbilan, derbulmesel e ji evîndarên xam re.” (*Jan Dost, Mîrname, r.127*)

Hêmanên Hevokê û Komepeyvên Di Hevokê De:

- ✓ ax û efxan û bêsebriya bilbilan → *kirde* → *raveka navdêrî ye.*
- ✓ derbulmesel e → *pêveber e.*
- ✓ ji evîndarên xam re → *têrkera nerasterast* → *raveka hevalnavî ye.*

Li Gorî Hevoksaziyê:

- ✓ Li gorî cureyê pêveberê → *Hevoka navdêrî ye.*
- ✓ Li gorî cihê pêveberê → *Hevoka bêrist e.*
- ✓ Li gorî avasaziyê → *Hevoka xwerû ye.*
- ✓ Li gorî wateyê → *Hevoka erênî ye.*

53- “Xelkino! Berî hûn cilê xwe bişon, dilên xwe bişon.”

(*Jan Dost, Mîrname, r.128*)

Hêmanên Hevokê û Komepeyvên Di Hevokê De:

- ✓ xelkino → *kirdeya bang lê kirî ye.*
- ✓ berî hûn cilê xwe bişon → *têrkera hokerî* → *koma weklêkera hokerî ye.*
- ✓ dilên xwe → *bireser* → *raveka navdêrî ye.*
- ✓ bişon → *pêveber e.*

Li Gorî Hevoksaziyê:

- ✓ Li gorî cureyê pêveberê → Hevoka lêkerî ye.
- ✓ Li gorî cihê pêveberê → Hevoka birist e.
- ✓ Li gorî avasaziyê → Hevoka hevedudanî ye.
- ✓ Li gorî wateyê → Hevoka erênî ye.

54- “Zimanê wî, hingiv û to, dilê wî, deşt û newsa wî, piçûk bû.” (*Jan Dost, Mîrname, r.145*)

Hêmanên Hevokê û Komepeyvên Di Hevokê De:

- ✓ zimanê wî → *kirde* → *raveka navdêrî ye.*
- ✓ hingiv û to → *pêveber* → *koma gihanekî ye.*
- ✓ dilê wî → *kirde* → *raveka navdêrî ye.*
- ✓ deşt → *pêveber e.*
- ✓ newsa wî → *kirde* → *raveka navdêrî ye.*
- ✓ piçûk bû → *pêveber e.*

Li Gorî Hevoksaziyê:

- ✓ Li gorî cureyê pêveberê → Hevoka navdêrî ye.
- ✓ Li gorî cihê pêveberê → Hevoka birist e.
- ✓ Li gorî avasaziyê → Hevoka rêzîn a serbixwe ye.
- ✓ Li gorî wateyê → Hevoka erênî ye.

55- “Ez, pîran di navbera xwe û Xwedayê xwe de, ava dikim û diçim hûzûra mîr.” (Jan Dost, *Mîrname*, r.155)

Hêmanên Hevokê û Komepeyvên Di Hevokê De:

✓ ez → *kirdeya hevpar e.*

✓ pîran → *bireser e.*

✓ di navbera xwe û Xwedayê xwe de → *têrkera nerasterast* → *raveka navdêrî ye.*

✓ ava dikim → *pêveber* → *koma lêkera alîkar e.*

✓ diçim → *pêveber e.*

✓ hûzûra mîr → *têrkera nerasterast* → *raveka navdêrî ye.*

Li Gorî Hevoksaziyê:

✓ Li gorî cureyê pêveberê → *Hevoka lêkerî ye.*

✓ Li gorî cihê pêveberê → *Hevoka bêrist e.*

✓ Li gorî avasaziyê → *Hevoka rêzîn a hêman hevpar e.*

✓ Li gorî wateyê → *Hevoka erênî ye.*

56- “Li vî welatî û di nav me kurmancan de, qîmeta îlm û nalê kerekî pişturmî, wek hev e.” (Jan Dost, *Mîrname*, r.165)

Hêmanên Hevokê û Komepeyvên Di Hevokê De:

✓ li vî welatî û di nav me kurmancan de → *têrkera nerasterast* → *koma raveka navdêrî ye.*

✓ qîmeta îlm û nalê kerekî pişturmî → *kirde* → *raveka navdêrî ye.*

✓ wek hev e → *pêveber e.*

Li Gorî Hevoksaziyê:

- ✓ Li gorî cureyê pêveberê → Hevoka navdêrî ye.
- ✓ Li gorî cihê pêveber → Hevoka birist e.
- ✓ Li gorî avasaziyê → Hevoka xwerû ye.
- ✓ Li gorî wateyê → Hevoka erênî ye.

57- “Şarên ku tê de nalên keran ji kitêban bêtir werin firotan,
şarekî xezeba Xwedê lê ye.” (*Jan Dost, Mîrname, r.166*)

Hêmanên Hevokê û Komepeyvên Di Hevokê De :

- ✓ şarên ku tê de nalên keran ji kitêban bêtir werin firotan → *kirde*
→ *koma bikernavî ye.*
- ✓ şarekî xezeba Xwedê lê ye → *pêveber* → *koma bikernavî ye.*

Li Gorî Hevoksaziyê:

- ✓ Li gorî cureyê pêveberê → Hevoka navdêrî ye.
- ✓ Li gorî cihê pêveberê → Hevoka birist e.
- ✓ Li gorî avasaziyê → Hevoka hevedudanî ye.
- ✓ Li gorî wateyê → Hevoka erênî ye.

58- “**Ji wê şevê de, êdî serê mêrekî û serê pîvazekê, li ba min wek hev bûn.**” (*Jan Dost, Mîrname, r.203*)

Hêmanên Hevokê û Komepeyvên Di Hevokê De:

- ✓ *ji wê şevê de* → *têrkera hokerî* → *raveka hevalnavî ye.*
- ✓ *êdî* → *têrkera hokerî ye.*
- ✓ *serê mêrekî û sere pîvazekê* → *kirde* → *raveka navdêrî ye.*
- ✓ *li ba min* → *têrkera nerasterast e.*
- ✓ *wek hev bûn* → *pêveber e.*

Li Gorî Hevoksaziyê:

- ✓ *Li gorî cureyê pêveberê* → *Hevoka navdêrî ye.*
- ✓ *Li gorî cihê pêveberê* → *Hevoka birist e.*
- ✓ *Li gorî avasaziyê* → *Hevoka xwerû ye.*
- ✓ *Li gorî wateyê* → *Hevoka erênî ye.*

59- “**Ba, gazinên çiyê ne, dema çiya giliyê tenêtiya xwe ji asoyan re dikin ba radibe.**” (*Jan Dost, Mîrname, r.28*)

Hêmanên Hevokê û Komepeyvên Di Hevokê De:

- ✓ *ba* → *kirdeya hevpar e.*
- ✓ *gazinên çiyê ne* → *pêveber* → *raveka navdêrî ye.*
- ✓ *dema çiya giliyê tenêtiya xwe ji asoyan re dikin* → *têrkera hokerî*
→ *koma weklêker a hokerî ye.*
- ✓ *ba radibe* → *pêveber* → *koma biwêjî ye.*

Li Gorî Hevoksaziyê:

- ✓ Li gorî cureyê pêveberê → Hevoka lêkerî ye.
- ✓ Li gorî cihê pêveberê → Hevoka birist e.
- ✓ Li gorî avasaziyê → Hevoka rêzîn a hêman hevpar e.
- ✓ Li gorî wateyê → Hevoka erênî ye.
- ✓

60- “Ermenî, bi zimanê hesin dizanin; lê Tirk, bi zimanê êgir bi wan re axivîn.” (*Jan Dost, Mîrname, r.79*)

Hêmanên Hevokê û Komepeyvên Di Hevokê De:

- ✓ Ermenî → *kirde ye.*
- ✓ bi zimanê hesin → *bireser → raveka navdêri ye.*
- ✓ dizanin → *pêveber e.*
- ✓ Tirk → *kirde ye.*
- ✓ bi zimanê êgir → *têrkera hokerî → raveka navdêri ye.*
- ✓ bi wan re → *têrkera nerasterast e.*
- ✓ axivîn → *pêveber e.*

Li Gorî Hevoksaziyê:

- ✓ Li gorî cureyê pêveberê → Hevoka lêkerî ye.
- ✓ Li gorî cihê pêveberê → Hevoka birist e.
- ✓ Li gorî avasaziyê → Hevoka rêzîn a serbixwe ye.
- ✓ Li gorî wateyê → Hevoka erênî ye.

61- “Ne ji xwîna hejaran bûya, Kremlîn sor nedibû.”

(Jan Dost, *Mîrname*, r.83)

Hêmanên Hevokê û Komepeyvên Di Hevokê De:

✓ ne ji xwîna hejaran bûya → *têrkera hokerî* → *koma lêkera alîkar e.*

✓ Kremlîn → *kirde ye.*

✓ sor nedibû → *Pêveber* → *koma lêkera alîkar e.*

Li Gorî Hevoksaziyê:

✓ Li gorî cureyê pêveberê → *Hevoka lêkerî ye.*

✓ Li gorî cihê pêveberê → *Hevoka birist e.*

✓ Li gorî avasaziyê → *Hevoka hevedudanî ye.*

✓ Li gorî wateyê → *Hevoka neyînî ye.*

62- “Pelên sipî, zeviyekî beyar in; ez hestên xwe mîna tovê genim li ser direşînim û bi hêsrên xwe av didim.”

(Jan Dost, *Mîrname*, r 99)

Hêmanên Hevokê û Komepeyvên Di Hevokê De:

✓ pelên sipî → *kirde* → *raveka hevalnavî ye*

✓ zeviyekî beyar in → *pêveber* → *raveka hevalnavî ye*

✓ ez → *kirdeya hevpar e.*

✓ hestên xwe → *bireser* → *raweka navdêrî ye.*

✓ mîna tovê genim → *têrkera hokerî* → *koma daçekî ye.*

- ✓ li ser → *têrkera nerasterast*
- ✓ direşînim → *pêveber e.*
- ✓ hêsrên xwe → *bireser → raveka navdêrî ye.*
- ✓ av didim → *pêveber → koma lêkera alîkar e.*

Li Gorî Hevoksaziyê:

- ✓ Li gorî cureyê pêveberê → *Hevoka lêkerî ye.*
- ✓ Li gorî cihê pêveberê → *Hevoka birist e.*
- ✓ Li gorî avasaziyê → *Hevoka rêzîn a hêman hevpar e.*
- ✓ Li gorî wateyê → *Hevoka erênî ye.*

63- “Em, ji derdê cixareyekê dîn dibin, we çû qelûna Sitalîn tijî tûtîn kir.” (*Jan Dost, Mîrname, r.150*)

Hêmanên Hevokê û Komepeyvên Di Hevokê De:

- ✓ em → *kirde ye*
- ✓ ji derdê cixareyeke → *têrkera hokerî → raveka navdêrî ye.*
- ✓ dîn dibin → *pêveber → koma lêkerê alîkar e.*
- ✓ we → *kirdeya hevpar e.*
- ✓ çû → *pêveber e.*
- ✓ qelûna Sitalîn → *bireser → raveka navdêrî ye.*
- ✓ tûtîn → *bireser e.*
- ✓ tijî kir → *pêveber → koma lêkerê alîkar e.*

Li Gorî Hevoksaziyê:

- ✓ Li gorî cureyê pêveberê → Hevoka lêkerî ye.
- ✓ Li gorî cihê pêveberê → Hevoka birist e.
- ✓ Li gorî avasaziyê → Hevoka rêzîn a hêman hevpar e.
- ✓ Li gorî wateyê → Hevoka erênî ye.

64- “Jiyan, zengilekî deng bilind e; lê nayê bihîstin, tenê yê ku jiyana wî bi dawî bûbe dibihîse.” (*Jan Dost, Mîrname, r.191*)

Hêmanên Hevokê û Komepeyvên Di Hevokê De:

- ✓ jiyân → *kirdeya hevpar e.*
- ✓ zengilekî deng bilind e → *pêveber → raveka hevalnavî ye.*
- ✓ nayê bihîstin → *pêveber e.*
- ✓ tenê yê ku jiyana wî bi dawî bûbe → *kirde → koma bikernavî ye.*
- ✓ dibîse → *pêveber e.*

Li Gorî Hevoksaziyê:

- ✓ Li gorî cureyê pêveberê → Hevoka lêkerî ye.
- ✓ Li gorî cihê pêveberê → Hevoka birist e.
- ✓ Li gorî avasaziyê → Hevoka rêzîn a hêman hevpar e.
- ✓ Li gorî wateyê → Hevoka erênî ye.

65- “Serhildana zarokên tirsê, dil dihejîne.” (Helîm Yûsif Tirsî
Bê Diran, r.75)

Hêmanên Hevokê û Komepeyvên Di Hevokê De:

- ✓ serhildana zarokên tirsê → *kirde* → *raveka nevdêrî ye.*
- ✓ dil → *bireser e.*
- ✓ dihejîn → *pêveber e.*

Li Gorî Hevoksaziyê:

- ✓ Li gorî cureyê pêveberê → *Hevoka lêkerî ye.*
- ✓ Li gorî cihê pêveberê → *Hevoka birist e.*
- ✓ Li gorî avasaziyê → *Hevoka hevedudanî ye.*
- ✓ Li gorî wateyê → *Hevoka erênî ye.*

66- “Xwedê, hinek ji axê, hinek ji rêxê çêkirinê.” (Hesenê Metê
Tofan, r.18)

Hêmanên Hevokê û Komepeyvên Di Hevokê De:

- ✓ Xwedê → *kirdeya hevpar e.*
- ✓ hinek → *bireser e.*
- ✓ ji axê → *têrkera nerasterast ew*
- ✓ hinek → *bireser e.*
- ✓ ji rêxê → *têrkera nerasterast e.*
- ✓ çê kirinê → *pêvebera hevpar → koma lêkera alîkar e.*

Li Gorî Hevoksaziyê:

- ✓ Li gorî cureyê pêveberê → Hevoka lêkerî ye.
- ✓ Li gorî cihê pêveberê → Hevoka birist e.
- ✓ Li gorî avasaziyê → Hevoka rêzîn a hêman hevpar e.
- ✓ Li gorî wateyê → Hevoka erênî ye.

67- “Her kiyê ku bêbextiyan li av û axa vî erdî bike, ax û ava reş di çavên wî de were û ew têr nexwe.” (*Hesenê Metê To-fan, r.73*)

Hêmanên Hevokê û Komepeyvên Di Hevokê De :

- ✓ her kiyê ku bêbextiyan li av û axa vî erdî bike → *kirde* → *koma bikernavî ye.*
- ✓ ax û ava reş → *bireser* → *koma hevalnavî ye.*
- ✓ di çavên wî de → *têrkera nerasterast* → *raveka navdêrî ye.*
- ✓ were → *pêveber e.*
- ✓ ew : → *kirde e.*
- ✓ têr nexwe → *pêveber* → *koma biwêjî ye.*

Li Gorî Hevoksaziyê:

- ✓ Li gorî cureyê pêveberê → Hevoka lêkerî ye.
- ✓ Li gorî cihê pêveberê → Hevoka birist e.
- ✓ Li gorî avasaziyê → Hevoka rêzîn a serbixwe ye.
- ✓ Li gorî wateyê → Hevoka neyînî ye.

68- “Çirûskek agirê zêde jî li dogehê nîne; her kes agirê xwe bi xwe re tine.” (*Hesenê Metê, Pêşîrên Dayê, r.22*)

Hêmanên Hevokê û Komepeyvên Di Hevokê De:

✓ çirûskek agirê zêde jî → *kirde* → *raveka hevalnavî ye.*

✓ li dogehê → *têrkera nersterast e.*

✓ nîne → *pêveber e.*

✓ her kes → *kirde e.*

✓ agirê xwe → *bireser* → *raveka navdêrî ye.*

✓ bi xwe re → *têrkera nerasterast e.*

✓ tine → *pêveber e.*

Li Gorî Hevoksaziyê:

✓ Li gorî cureyê pêveberê → *Hevoka lêkerî ye.*

✓ Li gorî cihê pêveberê → *Hevoka birist e.*

✓ Li gorî avasaziyê → *Hevoka rêzîn a serbixwe ye.*

✓ Li gorî wateyê → *Hevoka neyînî ye.*

69- “Wî, bi dengê xwe, birînên birîndaran dicebirand, dilê bêkes, bî û sêwîyan germ dikir; xewn û xeyalên kesên destgirtî û qelindayîyan dineqîşand.”

(Mehmet Uzun, *Rojek Ji Rojên Evdalê Zeynikê*, r.31)

Hêmanên Hevokê û Komepeyvên Di Hevokê De:

- ✓ wî → *kirdeya hevpar e.*
- ✓ bi dengê xwe → *têrkera daçekî → raveka navdêrî ye.*
- ✓ birînên birîndaran → *bireser → raveka navdêrî ye.*
- ✓ dicebirand → *pêveber e.*
- ✓ dilê bêkes, bî û sêwîyan → *bireser → raveka navdêrî ye.*
- ✓ germ dikir → *pêveber → koma lêkera alîkar e.*
- ✓ xewn û xeyalên kesên destgirtî û qelindayîyan → *bireser → koma bikernavî ye.*
- ✓ dineqîşand → *pêveber e.*

Li Gorî Hevoksaziyê:

- ✓ Li gorî cureyê pêveberê → *Hevoka lêkerî ye.*
- ✓ Li gorî cihê pêveberê → *Hevoka birist e.*
- ✓ Li gorî avasaziyê → *Hevoka rêzîn a hêman hevpar e.*
- ✓ Li gorî wateyê → *Hevoka erênî ye.*

70- “Dilopên sayiya sibê, li ser giya, kulîlk, pel û daran dibiriqîn.” (Mehmet Uzun, *Rojek Ji Rojên Evdalê Zeynikê*, r.190)

Hêmanên Hevokê û Komepeyvên Di Hevokê De:

✓ dilopên sayiya sibê → *kirde* → *raveka navdêrî ye.*

✓ li ser giya, kulîlk, pel û daran → *têrkera nerasterast* → *raveka navdêrî ye.*

✓ dibiriqîn → *pêveber e.*

Li Gorî Hevoksaziyê:

✓ Li gorî cureyê pêveberê → Hevoka lêkerî ye.

✓ Li gorî cihê pêveberê → Hevoka birist e.

✓ Li gorî avasaziyê → Hevoka xwerû ye.

✓ Li gorî wateyê → Hevoka erênî ye.

71- “Dengê hûn ê bibihîsin, dengê însanekî ji bîrbûyî ye ku di wextê xwe de dengê însanên ji bîrbûyî bû.”

(Mehmet Uzun, *Hawara Dîclê*, 1, r.15)

Hêmanên Hevokê û Komepeyvên Di Hevokê De:

✓ dengê hûn ê bibihîsin → *kirde* → *koma bikernavî ye.*

✓ dengê însanekî jibîrbûyî ye → *pêveber* → *koma bikernavî ye.*

✓ di wextê xwe de dengê însanên ji bîrbûyî bû → *pêveber* → *koma bikernavî ye.*

Li Gorî Hevoksaziyê:

- ✓ Li gorî cureyê pêveberê → Hevoka navdêrî ye.
- ✓ Li gorî cihê pêveberê → Hevoka birist e.
- ✓ Li gorî avasaziyê → Hevoka hevedudanî ye.
- ✓ Li gorî wateyê → Hevoka erênî ye.

72- “**Mirîşkên birçî, di xewnên xwe de garis didîtin.**”

(*Mehmet Uzun, Bîra Qederê, r.124*)

Hêmanên Hevokê û Komepeyvên Di Hevokê De:

- ✓ mirîşkên birçî → *kirde* → *raveka hevalnavî ye.*
- ✓ di xewnên xwe de → *têrkera nerasterast* → *raveka navdêrî ye.*
- ✓ garis → *bireser e.*
- ✓ didîtin → *pêveber e.*

Li Gorî Hevoksaziyê:

- ✓ Li gorî cureyê pêveberê → Hevoka lêkerî ye.
- ✓ Li gorî cihê pêveberê → Hevoka birist e.
- ✓ Li gorî avasaziyê → Hevoka xwerû ye.
- ✓ Li gorî wateyê → Hevoka erênî ye.

73- “Îngilistan û Franse mîna ku mesûlê şerê cîhanê em bûn welatê me parçe kirin.” (Mehmet Uzun, Bîra Qederê, r.207)

Hêmanên Hevokê û Komepeyvên Di Hevokê De:

- ✓ Îngilistan û Franse → *kirde* → *koma gihanekî ye.*
- ✓ mîna ku mesûlê şerê cîhanê em bûn → *têrkera hokerî* → *koma daçekî ye.*
- ✓ welatê me → *bireser* → *raveka navdêrî ye.*
- ✓ parçe kirin → *pêveber* → *koma lêkera alîkar e.*

Li Gorî Hevoksaziyê:

- ✓ Li gorî cureyê pêveberê → *Hevoka lêkerî ye.*
- ✓ Li gorî cihê pêveberê → *Hevoka birist e.*
- ✓ Li gorî avasaziyê → *Hevoka hevedudanî ye.*
- ✓ Li gorî wateyê → *Hevoka erênî ye.*

74- “Di tariyê de, zincîr û tewqên li derdora dilan, xelek bi xe-
lek vedibin.” (Şêrzad Hesên Jinekî Xinanî, r.17)

Hêmanên Hevokê û Komepeyvên di Hevokê De:

- ✓ di tariyê de → *têrkera nerasterast e.*
- ✓ zincîr û tewqên li derdora dilan → *kirde* → *raveka nevdêrî ye.*
- ✓ xelek bi xelek → *têrkera hokerî* → *koma cotepeyvî ye.*
- ✓ vedibin → *pêveber e.*

Li Gorî Hevoksaziyê:

- ✓ Li gorî cureyê pêveberê → Hevoka lêkerî ye.
- ✓ Li gorî cihê pêveberê → Hevoka birist e.
- ✓ Li gorî avasaziyê → Hevoka xwerû ye.
- ✓ Li gorî wateyê → Hevoka erênî ye.

75- “Tirsa ji mirinê, şerma ji pîrîtî û serhildana gunehên kevin, di çavên wî de, tev li hev dibûn.” (Şêrzad Hesên Jinekî Xînanî, r.48)

Hêmanên Hevokê û Komepeyvên Di Hevokê De:

- ✓ tirsa ji mirinê, şerma ji pîrîtî û serhildana gunehên kevin → *kirde* → *raveka navdêrî ye.*
- ✓ di çavên wî de → *têrkera nerasterast* → *raveka nevdêrî ye.*
- ✓ tev li hev dibûn → *pêveber* → *koma lêkera alîkar e.*

Li Gorî Hevoksaziyê:

- ✓ Li gorî cureyê pêveberê → Hevoka lêkerî ye.
- ✓ Li gorî cihê pêveberê → Hevoka birist e.
- ✓ Li gorî avasaziyê → Hevoka xwerû ye.
- ✓ Li gorî wateyê → Hevoka erênî ye.

76- “Car caran ji dûr ve, nûzenûz û giriyê zarokekî; ewte ewta segên beradayî lorîneke westiyayî, kuxîna nexweşekî ku dûman û bêhna mirinê bi xwe re tanî dihat bihîstin.”

(Şêrzad Hesên Jinekî Xînanî, r.48)

Hêmanên Hevokê û Komepeyvên Di Hevokê De:

- ✓ car caran → *têrkera hokerî ye*
- ✓ ji dûr ve → *têrkera nerasterast e.*
- ✓ nûzenûz û giriyê zarokekî → *kirdeya bireserî → raveka navdêrî ye.*
- ✓ ewte ewta segên beradayî → *kirdeya bireserî → raveka navdêrî ye.*
- ✓ lorîneke westiyayî → *kirdeya bireserî → raveka hevalnavî ye.*
- ✓ kuxîna nexweşekî ku dûman û behna mirinê bi xwe re tanî → *kirdeya bireserî → koma bikernavî ye.*
- ✓ dihat bihîstin → *pêveber e.*

Li Gorî Hevoksaziyê:

- ✓ Li gorî cureyê pêveberê → *Hevoka lêkerî ye.*
- ✓ Li gorî cihê pêveberê → *Hevoka birist e.*
- ✓ Li gorî avasaziyê → *Hevoka hevedudaniye.*
- ✓ Li gorî wateyê → *Hevoka erênî ye.*

77- “Di rûçikê wî kalemêrî de, xem û xweşî, tinaz û dilgermî, weke tav û sîbera rojên biharê, bi çavgirtinkê dileyîstin.”
(Şêrzad Hesên Jinekî Xînanî, r.75)

Hêmanên Hevokê û Komepeyvên Di Hevokê De:

- ✓ di rûçikê wî kalemêrî de → *têrkera nerasterast* → *raveka navdêrî ye.*
- ✓ xem û xweşî, tinaz û dilgermî → *kirde* → *koma gihanekî ye.*
- ✓ weke tav û sîbera rojên biharê → *têrkera hokerî* → *koma daçekî ye.*
- ✓ bi çavgirtinkê → *bireser e.*
- ✓ dileyîstin → *pêveber e.*

Li Gorî Hevoksaziyê:

- ✓ Li gorî cureyê pêveberê → *Hevoka lêkerî ye.*
- ✓ Li gorî cihê pêveberê → *Hevoka birist e.*
- ✓ Li gorî avasaziyê → *Hevoka xwerû ye.*
- ✓ Li gorî wateyê → *Hevoka erênî ye.*

78- “Şîrê şêran, di meşka şêran de û li ser piştê şêran de, şêr dibin û tînin.” (Îhsan Colemergî, *Cembelî Kurê Mîrê Hekaryan*, r.13)

Hêmanên Hevokê û Komepeyvên Di Hevokê De:

- ✓ şîrê şêran → *bireser* → *raveka navdêrî ye.*
- ✓ di meşka şêran de → *têrkera nerasterast* → *raveka navdêrî ye.*
- ✓ li ser piştê şêran de → *têrkera nerasterast* → *raveka navdêrî ye.*
- ✓ şêr → *kirde ye.*
- ✓ dibin û tînin → *pêveber* → *koma gihanekî ye.*

Li Gorî Hevoksaziyê:

- ✓ Li gorî cureyê pêveberê → Hevoka lêkerî ye.
- ✓ Li gorî cihê pêveberê → Hevoka birist e.
- ✓ Li gorî avasaziyê → Hevoka hevedudanû ye.
- ✓ Li gorî wateyê → Hevoka erênî ye.

79- “Hozanvanên nemir –Melayê Bateyî, Ehmedê Xanî, Şerefxanê Cûlemergî, Pertev Begê Hekarî û gelek kesên din– fêkiyên vê zozanî bûn.” (*Îhsan Colemergî, Cembelî Kurê Mîrê Hekaryan, r.22*)

Hêmanên Hevokê û Komepeyvên Di Hevokê De:

- ✓ hozanvanên nemir → *kirde* → *raveka hevalnavî ye.*
- ✓ Melayê Bateyî → *kirdeya tarîfkirî ye.*
- ✓ Ehmedê Xanî → *kirdeya tarîfkirî ye*
- ✓ Şerefxanê Cûlemergî → *kirdeya tarîfkirî ye.*
- ✓ Pertev Begê Hekarî û gelek kesên din → *kirdeya tarîfkirî ye.*
- ✓ fêkiyên vê zozanî bûn → *pêveber* → *raveka navderî ye.*

Li Gorî Hevoksaziyê:

- ✓ Li gorî cureyê pêveberê → Hevoka navdêrî ye.
- ✓ Li gorî cihê pêveberê → Hevoka birist e.
- ✓ Li gorî avasaziyê → Hevoka xwerû ye.
- ✓ Li gorî wateyê → Hevoka erênî ye.

80- “Zozanê Berçelan, ji bo gelê Hekaryan, eywana aşiq û şaî-
ran bû.” (İhsan Colemergî, *Cembelî Kurê Mîrê Hekaryan*, r.22)

Hêmanên Hevokê û Komepeyvên Di Hevokê De:

- ✓ Zozanê Berçelan → *kirde* → *raveka navderî ye.*
- ✓ ji bo gelê Hekaryan → *terkera hokerî* → *koma daçekî ye.*
- ✓ eywana aşiq û şaîran bû → *pêveber* → *raveka navderî ye.*

Li Gorî Hevoksaziyê:

- ✓ Li gorî cureyê pêveberê → Hevoka navdêrî ye.
- ✓ Li gorî cihê pêveberê → Hevoka birist e.
- ✓ Li gorî avasaziyê → Hevoka xwerû ye.
- ✓ Li gorî wateyê → Hevoka erênî ye.

81- “Koçer, wekî pezê kûvî ne, zû bi zû nahên kehîkirin.”

(İhsan Colemergî, *Cembelî Kurê Mîrê Hekaryan*, r.66)

Hêmanên Hevokê û Komepeyvên Di Hevokê De:

- ✓ koçer → *kirdeya hevpar ew.wekî pezê kûvî ne* → *pêveber* → *koma daçekî ye.*
- ✓ zû bi zû → *têrkera hokerî* → *koma dubareyî ye.*
- ✓ nahên kehî kirin → *pêveber* → *koma lêkera alîkar e.*

Li Gorî Hevoksaziyê:

- ✓ Li gorî cureyê pêveberê → Hevoka navdêrî ye.
- ✓ Li gorî cihê pêveberê → Hevoka birist e.
- ✓ Li gorî avasaziyê → Hevoka rêzîn a hêman hevpar e.
- ✓ Li gorî wateyê → Hevoka neyînî ye.

82- “Hîvê, dev û rûyê xwe, di zikê golê de şûşt û Gundikê Dono, carek din di nav zîvê de ma.” (*Mahmut Baksi, Gundikê Dono, r.61*)

Hêmanên Hevokê û Komepeyvên Di Hevokê De:

- ✓ hîvê → *kirde ye.*
- ✓ dev û rûyê xwe → *bireser → raveka navdêrî ye.*
- ✓ di zikê golê de → *têrkera nerasterast → raveka navdêrî ye.*
- ✓ şûşt → *pêveber e.*
- ✓ Gundikê Dono → *kirde → raveka navdêrî ye.*
- ✓ carek din → *têrkera hokerî ye.*
- ✓ di nav zîvê de → *têrkera nerasterast → raveka navdêrî ye.*
- ✓ ma → *pêveber e.*

Li Gorî Hevoksaziyê:

- ✓ Li gorî cureyê pêveberê → Hevoka navdêrî ye.
- ✓ Li gorî cihê pêveberê → Hevoka birist e.
- ✓ Li gorî avasaziyê → Hevoka rêzîn a serbixwe ye.
- ✓ Li gorî wateyê → Hevoka erênî ye.

83- "Zimanê qels, tune ye; lê kurdên qels pir in."

(*Mustafa Aydoğan, Berê Gotin Hebû, r.192*)

Hêmanên Hevokê û Komepeyvên Di Hevokê De:

- ✓ zimanê qels → *kirde* → *raveka hevalnavî ye.*
- ✓ tune ye → *pêveber e.*
- ✓ Kurdên qels → *kirde* → *raveka hevalnavî ye.*
- ✓ pir in → *pêveber e.*

Li Gorî Hevoksaziyê:

- ✓ Li gorî cureyê pêveberê → *Hevoka navdêrî ye.*
- ✓ Li gorî cihê pêveberê → *Hevoka birist e.*
- ✓ Li gorî avasaziyê → *Hevoka rêzîn a serbixwe ye.*
- ✓ Li gorî wateyê → *Hevoka crênî ye.*

84- "Piştî ku bihîstibû jî zîl dabû dengê wê di dilê Nara de û Arîf çil û çar caran hatibû xewa wê." (*M. Dicle, Nara, r.19*)

Hêmanên Hevokê û Komepeyvên Di Hevokê De:

- ✓ piştî ku bihîstibû jî → *têrkera hokerî* → *koma weklêkera hokerî ye.*
- ✓ zîl dabû → *pêveber* → *koma lêkera alîkar e.*
- ✓ dengê wê → *kirde* → *raveka navdêrî ye.*
- ✓ di dilê Nara de → *têrkera nerasterast* → *raveka navdêrî ye.*
- ✓ Arîf → *kirde ye.*
- ✓ çil û çar caran → *têrkera hokerî* → *raveka hevalnavî ye.*
- ✓ hatibû → *pêveber e.*
- ✓ xewa wê → *têrker* → *raveka navdêrî ye.*

Li Gorî Hevoksaziyê:

- ✓ Li gorî cureyê pêveberê → Hevoka lêkerî ye.
- ✓ Li gorî cihê pêveberê → Hevoka birist e.
- ✓ Li gorî avasaziyê → Hevoka rêzîn a serbixwe ye.
- ✓ Li gorî wateyê → Hevoka erênî ye.

85- “Mirov heta ku xwe nekuje, nagihêje rastiyê.”

(Helîm Yûsîf, Jinên Qatên Bilind, r.19)

Hêmanên Hevokê û Komepeyvên Di Hevokê De:

- ✓ mirov → *kirde ye.*
- ✓ heta ku xwe nekuje → *têrkera hokerî → koma weklêkera hokerî ye.*
- ✓ nagihêje → *pêveber e.*
- ✓ rastiyê → *têrker e.*

Li Gorî Hevoksaziyê:

- ✓ Li gorî cureyê pêveberê → Hevoka lêkerî ye.
- ✓ Li gorî cihê pêveberê → Hevoka birist e.
- ✓ Li gorî avasaziyê → Hevoka hevedudanî ye.
- ✓ Li gorî wateyê → Hevoka erênî ye.

86- “Gava deriyê kûçe dihate vekirin, dehlîzeke teng û tarî
û paşê hewşeke bêdar û rût xûya dikir.” (Qedrî Can, Hemu
Berhemên Wî, r.48)

Hêmanên Hevokê û Komepeyvên Di Hevokê De:

- ✓ gava deriyê kûçe dihate vekirin → *têrkera hokerî* → *koma weklêke-
ra hokerî ye.*
- ✓ dehlîzeke teng û tarî → *kirde* → *Raveka hevalnavî ye.*
- ✓ paşê → *têrkera hokerî ye.*
- ✓ hewşeke bêdar, rût → *kirde* → *Raveka hevalnavî ye.*
- ✓ xûya dikir → *pêveber* → *koma lêkera alîkar e.*

Li Gorî Hevoksaziyê:

- ✓ Li gorî cureyê pêveberê → *Hevoka lêkerî ye.*
- ✓ Li gorî cihê pêveberê → *Hevoka birist e.*
- ✓ Li gorî avasaziyê → *Hevoka hevedudanî ye.*
- ✓ Li gorî wateyê → *Hevoka erênî ye.*

87- “Dema meriv ji halê xwe ne razî û ji pêşiya xwe bigûman
be, dizivire li rojên xwe yên derbashûyî dinêre.”

(Qedrî Can, Hemu Berhemên Wî, r.48)

Hêmanên Hevokê û Komepeyvên Di Hevokê De:

- ✓ dema meriv ji halê xwe ne razî û pêşiya xwe bigûman be → *ho-
kera demê* → *koma weklêkera hokerî ye.*
- ✓ dizivire → *pêveber e.*
- ✓ li rojên xwe yên derbashûyî → *têrkera nerasterast* → *koma
bikernavî ye.*

✓ dinêre → *pêveber e.*

✓ meriv → *kirde ye.*

Li Gorî Hevoksaziyê:

✓ Li gorî cureyê pêveberê → Hevoka lêkerî ye.

✓ Li gorî cihê pêveberê → Hevoka birist e.

✓ Li gorî avasaziyê → Hevoka rêzîn a hêman hevpar e.

✓ Li gorî wateyê → Hevoka erênî ye.

88 - “Li ser çiyayên bilind, niv reş heyvekî sor, bi dilekî şikestî hêdî hêdî hildihat.” (*Nuredîn Zaza, Kurdên Nejbîrkinê, r.30*)

Hêmanên Hevokê û Komepeyvên Di Hevokê De:

✓ li ser çiyayên bilind → *têrkera nerasterast* → *raveka navdêrî ye.*

✓ nivreş heyvekî sor → *kirde* → *raveka hevalnavî ye.*

✓ bi dilekî şikestî → *têrkera hokerî* → *raveka hevalnavî ye.*

✓ hêdî hêdî → *têrkera hokerî* → *koma cotepeyvî ye.*

✓ hildihat → *pêveber e.*

Li Gorî Hevoksaziyê:

✓ Li gorî cureyê pêveberê → Hevoka lêkerî ye.

✓ Li gorî cihê pêveberê → Hevoka birist e.

✓ Li gorî avasaziyê → Hevoka xwerû ye.

✓ Li gorî wateyê → Hevoka erênî ye.

89- “Di vê demê de, deriyê holikê vebû û wek hîva çardeşevî keçika delal jê derket.” (Nuredîn Zaza, *Kurdên Nejbîrkinê*, r.59)

Hêmanên Hevokê û Komepeyvên Di Hevokê De:

- ✓ di vê demê de → *têkera hokerî* → *raveka hevalnavî ye.*
- ✓ deriyê holikê → *kirde* → *raveka navdêrî ye.*
- ✓ vebû → *pêveber e.*
- ✓ wek hîva çardeşevî → *têkera hokerî* → *koma daçekî ye.*
- ✓ keçika delal → *kirde* → *raveka hevalnavî ye.*
- ✓ jê → *têkera nerasterast e.*
- ✓ derket → *pêveber e.*

Li Gorî Hevoksaziyê:

- ✓ Li gorî cureyê pêveberê → *Hevoka lêkerî ye.*
- ✓ Li gorî cihê pêveberê → *Hevoka birist e.*
- ✓ Li gorî avasaziyê → *Hevoka rêzîn a serbixwe ye.*
- ✓ Li gorî wateyê → *Hevoka erênî ye.*

90- “Ji nişke ve zozanên Kurdistanê yên bilind, bi dar û avên cemidî tên bîra min.” (Nuredîn Zaza, *Kurdên Nejbîrkinê*, r.31)

Hêmanên Hevokê û Komepeyvên Di Hevokê De:

- ✓ ji nişke ve → *têkera hokerî ye.*
- ✓ zozanên Kurdistanê yên bilind, bi dar û avên cemidî → *kirde* → *raveka hevalnavî ye.*
- ✓ tên bîra min → *pêveber e.*

Li Gorî Hevoksaziyê:

- ✓ Li gorî cureyê pêveberê → Hevoka lêkerî ye.
- ✓ Li gorî cihê pêveberê → Hevoka birist e.
- ✓ Li gorî avasaziyê → Hevoka xwerû ye.
- ✓ Li gorî wateyê → Hevoka erênî ye.

91- **“Ziman, tiştêkî zindî ye, bi domana demê re digûhere bi pêş dikeve.”** (*Samî Berbang, Şer Giranî e Ne Karê Henekan e, r.13*)

Hêmanên Hevokê û Komepeyvên Di Hevokê De:

- ✓ ziman → *kirdeya hevpar e.*
- ✓ tiştêkî zindî ye → *pêveber → raveka hevalnavî ye.*
- ✓ bi domana demê re → *têrkera hokerî → raveka navdêrî ye.*
- ✓ digûhere → *pêveber e.*
- ✓ bi pêş dikeve → *pêveber → koma lêkera alîkar e.*

Li Gorî Hevoksaziyê:

- ✓ Li gorî cureyê pêveberê → Hevoka lêkerî ye.
- ✓ Li gorî cihê pêveberê → Hevoka birist e.
- ✓ Li gorî avasaziyê → Hevoka rêzîn a hêman hevpar e.
- ✓ Li gorî wateyê → Hevoka erênî ye.

92- “Bi lez û bê deng, ji herdu lêvên wê yên tenik, maçek dizî.”
(Helîm Yûsîf, Jinên Qatên Bilind, r.49)

Hêmanên Hevokê û Komepeyvên Di Hevokê De:

- ✓ bi lez û bê deng → *têrkera hokerî* → *koma gihanekî ye.*
- ✓ ji herdu lêvên wê yên tenik → *têrkera nerasterast* → *raveka hevalnavî ye.*
- ✓ maçek → *bireser e.*
- ✓ wî/ wê → *kirdeya veşartî ye.*
- ✓ dizî → *pêveber e.*

Li Gorî Hevoksaziyê:

- ✓ Li gorî cureyê pêveberê → *Hevoka lêkerî ye.*
- ✓ Li gorî cihê pêveberê → *Hevoka birist e.*
- ✓ Li gorî avasaziyê → *Hevoka xwerû ye.*
- ✓ Li gorî wateyê → *Hevoka erênî ye.*

93- “Biskên belabûyî, ji ser demên gulgulî dan alî.”

(Helîm Yûsîf, Jinên Qatên Bilind, r.54)

Hêmanên Hevokê û Komepeyvên Di Hevokê De :

- ✓ biskên belabûyî → *bireser* → *koma bikernavî ye.*
- ✓ ji ser demên gulgulî → *têrkera nerasterast* → *raveka navdêrî ye.*
- ✓ dan alî → *pêveber e.*

Li Gorî Hevoksaziyê:

- ✓ Li gorî cureyê pêveberê → Hevoka lêkerî ye.
- ✓ Li gorî cihê pêveberê → Hevoka birist e.
- ✓ Li gorî avasaziyê → Hevoka hevedudanî ye.
- ✓ Li gorî wateyê → Hevoka erênî ye.

94- “Gava cama xwe vedikim li ber xwe du jendermeyê rûmî dibînim.” (Nuredîn Zaza, *Kurdên Nejbîrkinê*, r. 31)

Hêmanên Hevokê û Komepeyvên Di Hevokê De:

- ✓ gava cama xwe vedikim → *têrkera hokerî* → *koma weklêkera hokerî* ye.
- ✓ li ber xwe → *têrker* e.
- ✓ du jendermeyê rûmî → *bireser* → *Raveka navdêrî* ye.
- ✓ dibînim → *pêveber* e.
- ✓ (ez) → *kirdeya veşartî* ye.

Li Gorî Hevoksaziyê:

- ✓ Li gorî cureyê pêveberê → Hevoka lêkerî ye.
- ✓ Li gorî cihê pêveberê → Hevoka birist e.
- ✓ Li gorî avasaziyê → Hevoka hevedudanî ye.
- ✓ Li gorî wateyê → Hevoka erênî ye.

95- “Xanzad, bi awayekî eşkere, xwe ji mêzandina rûyê wî vedizî.”
(*Eta Nehayî, GulêŞoran, r.57*)

Hêmanên Hevokê û Komepeyvên di Hevokê De:

- ✓ Xanzad → *kirde ye.*
- ✓ bi awayekî eşkere → *têrkera hokerî → raveka hevalnavî ye.*
- ✓ xwe ji mêzandina rûyê wî → *têrkera nerasterast → koma lêkernavî ye.*
- ✓ vedizî → *pêveber e.*

Li Gorî Hevoksaziyê:

- ✓ Li gorî cureyê pêveberê → *Hevoka lêkerî ye.*
- ✓ Li gorî cihê pêveberê → *Hevoka birist e.*
- ✓ Li gorî avasaziyê → *Hevoka hevedudanî ye.*
- ✓ Li gorî wateyê → *Hevoka erênî ye.*

96- “Zarok, hatibûn hundir û hemû mezin û piçûk, li dora sifreyê kom bûbûn.” (*Eta Nehayî, Balindeyên Li Ber Bê, r.144*)

Hêmanên Hevokê û Komepeyvên Di Hevokê De:

- ✓ zarok → *kirde ye.*
- ✓ hatibûn → *pêveber e.*
- ✓ hundir → *têrkera nerasterast e.*
- ✓ hemû mezin û piçûk → *kirde → raveka hevalnavî ye.*
- ✓ li dora sifreyê → *têrkera nerasterast → raveka navdêrî ye.*
- ✓ kom bûbûn → *pêveber → koma lêkera alîkar e.*

Li Gorî Hevoksaziyê:

- ✓ Li gorî cureyê pêveberê → Hevoka lêkerî ye.
- ✓ Li gorî cihê pêveberê → Hevoka birist e.
- ✓ Li gorî avasaziyê → Hevoka rêzîn a serbixwe ye.
- ✓ Li gorî wateyê → Hevoka erênî ye.

97- “Bi sedan çûk, teyr û tilûr, di zikê ezmên de difiriya.”

(Helîm Yûsif Mirî Ranazin, r.25)

Hêmanên Hevokê û Komepeyvên Di Hevokê De:

- ✓ bi sedan çûk, teyr û tilûr → *kirde* → *raveka hevalnavî ye.*
- ✓ di zikê ezmên de → *têrkera nerasterast* → *raveka navdêrî ye.*
- ✓ difiriya → *pêveber e.*

Li Gorî Hevoksaziyê:

- ✓ Li gorî cureyê pêveberê → Hevoka lêkerî ye.
- ✓ Li gorî cihê pêveberê → Hevoka birist e.
- ✓ Li gorî avasaziyê → Hevoka xwerû ye.
- ✓ Li gorî wateyê → Hevoka erênî ye.

98- “Dengên baskên wan, li ber guhê Fesîh dibû wek dengê tembûrê.” (Helîm Yûsif, Mirî Ranazin, r.25)

Hêmanên Hevokê û Komepeyvên Di Hevokê De:

- ✓ dengên baskên wan → *kirde* → *raveka navdêrî ye.*
- ✓ li ber guhê Fesîh → *têrkera nerasterast* → *raveka navdêrî ye.*
- ✓ dibû → *pêveber e.*
- ✓ wek dengê tembûrê → *bireser* → *koma daçekî ye.*

Li Gorî Hevoksaziyê:

- ✓ Li gorî cureyê pêveberê → *Hevoka lêkerî ye.*
- ✓ Li gorî cihê pêveberê → *Hevoka bêrist e.*
- ✓ Li gorî avasaziyê → *Hevoka xwerû ye.*
- ✓ Li gorî wateyê → *Hevoka erênî ye.*

99- “Bi vê diltenikiyê, tekiliya wî bi tifingê re dest pê kir.”

(Helîm Yûsif, Mirî Ranazin, r.25)

Hêmanên Hevokê û Komepeyvên Di Hevokê De:

- ✓ bi vê diltenikiyê → *têrkera hokerî* → *raveka hevalnavî ye.*
- ✓ tekiliya wî → *kirde* → *raveka navdêrî ye.*
- ✓ bi tifingê re → *têrkera nerasterast e.*
- ✓ dest pê kir → *pêveber* → *koma lêkera alîkar e.*

Li Gorî Hevoksaziyê:

- ✓ Li gorî cureyê pêveberê → Hevoka lêkerî ye.
- ✓ Li gorî cihê pêveberê → Hevoka birist e.
- ✓ Li gorî avasaziyê → Hevoka xwerû ye.
- ✓ Li gorî wateyê → Hevoka erênî ye.

100- “Fesîh, li kêleka Ava Şîn rûnişt û ramanên wî ew birin û anîn.” (*Helîm Yûsif Mirî Ranazî, r.25*)

Hêmanên Hevokê û Komepeyvên Di Hevokê De:

- ✓ Fesîh → *kirde ye.*
- ✓ li kêleka Ava Şîn → *têrkera nerasterast → raveka navdêrî ye.*
- ✓ rûnişt → *pêveber e.*
- ✓ ramanên wî → *kirde → raveka navdêrî ye.*
- ✓ ew → *bireser e.*
- ✓ birin û anîn → *pêveber → koma gihanekî ye.*

Li Gorî Hevoksaziyê:

- ✓ Li gorî cureyê pêveberê → Hevoka lêkerî ye.
- ✓ Li gorî cihê pêveberê → Hevoka birist e.
- ✓ Li gorî avasaziyê → Hevoka rêzîn a hêman serbixwe ye.
- ✓ Li gorî wateyê → Hevoka erênî ye.

FERHENGOKA TÊGEHAN

KURDÎ KURMANCÎ	ENGLISH	TÜRKÇE
Avaniya Lebatî	Active Voice	Etken Çatı
Avaniya Tebatî	Passive Voice	Edilgen Çatı
Avasazî	Structure	Yapı
Baneşan	Exclamation	Ünlem
Bêje/Peyv	Word	Sözcük
Bikernav	Participles	Sıfatfiil
Bikernavên Navdêrî	Nominalization	Adlaşmış Sıfatfiil
Binyatî	Structuralism	Yapısalcılık
Bireser	Object	Nesne
Biresera Hevpar	Common Object	Ortak Nesne
Biwêj	Idioms	Deyim
Cotepeyv	Reduplications	İkileme
Cureyên Hevokê	Types Of Sentence	Cümle Türleri
Daçek	Preposition	Edat
Dariştin	Derivation	Türetme
Gerguhêz	Transitive	Geçişli
Gihanek	Conjunction	Bağlaç
Hêmanên Hevokê Ên Alîkar	Auxiliary Elements in Sentence	Cümlelerin Temel Öğeleri
Hêmanên Hevokê Ên Bingehîn	Main elements of a sentence	Cümlelerin Yardımcı Öğeleri
Hevalnav	Adjective	Sıfat
Hevok	Sentence	Cümle
Hevoka Divêtî	Necessitative Clause	Gereklik Cümlesi
Hevoka Fermanî	Imparative Sentence	Emir Cümlesi
Hevoka Mercî	Conditional Clause	Şartlı Cümle
Hevoka Xwestekî	Wish Clause	İstek Cümlesi
Hevokên Baneşanî	Exclamatory sentences	Ünlem Cümleleri
Hevokên Bêrist	Irregular Sentences	Devrik Cümleler
Hevokên Birist	Regular Sentences	Kurallı Cümleler
Hevokên Daxwaziyê	Wish Clauses	İstek Cümleleri
Hevokên Erênî	Positive Sentences	Olumlu Cümleler
Hevokên Hevedudanî	Complex/compound sentences	Bileşik Cümleler
Hevokên Lêkerî	Verbal Clause	Fiil Cümleleri
Hevokên Navdêrî	Noun Clause	İsim Cümleleri
Hevokên Netemambûyî	Elliptical Sentences	Eksiltili Cümle

Hevokên Neyînî	Negative Sentences	Olumsuz Cümleler
Hevokên Pirsyarî	Interrogative Sentences	Soru Cümleleri
Hevokên Rêzîn	Coordinate Clauses	Sıralı Cümleler
Hevokên rêzîn ên hêman hevpar	Dependent Coordinate Clauses	Bağımlı Sıralı Cümle
Hevokên rêzîn ên serbixwe	Independent Coordinate Clauses	Bağımsız Sıralı Cümle
Hevokên Xwerû	Simple sentence	Basit Cümleler
Hevoksazî	Syntax	Sözdizimi
Hilberînî	Productional	Üretimsel
Hoker	Zarf	Adverb
Kirde	Özne	Subject
Kirdeya Bireserî	So-called Subject	Sözde Özne
Kirdeya Hevpar	Common Subject	Ortak Özne
Kirdeya Rastîn	True Subject	Gerçek Özne
Kirdeya Tarîfkirî	Expositional Subject	Açıklamalı Özne
Kirdeya Veşartî	Null subject	Gizli Özne
Kirpandin	Stress/Emphasis	Vurgu
Kîte	Syllable	Hece
Koma Baneşanî	Exclamation	Ünlem Grupları
Koma Biwêjan	Idioms	Deyim Grupları
Koma Daçekî	Prepositions	Edat Grupları
Koma Gihanekî	Conjunctions	Bağlaç Grupları
Koma Hejmarî	Number Denominations	Sayı Grubu
Koma Lêkerên Alîkar	Auxiliary Verb	Yardımcı Fiil Grubu
Koma Weklêkeran	Verbals/Gerunds	Fiilimsi Grubu
Komepeyv	Phrases	Söz Grubu
Lêkernav	Verbal Noun/Gerund	İsimfiil
Li Gorî Avasaziyê Hevok	Sentences According to Their Structure	Yapısına Göre Cümler
Li Gorî Cihê Pêveberê Hevok	Sentences According To-location of the Predicate	Yüklemine Yerine Göre Cümleler
Li gorî Cureyên Pêveberê Hevok	Sentences according to Predicate Type	Yüklemine Türüne Göre Cümleler
Li Gorî Wateyê Hevok	Semantically Classified Sentence	Anlamına Göre Cümleler
Malbata Navdêrî	Noun Origin	İsim Soylu

Navdêr	Noun	İsim
Navdêra Mayînde	Permanet Name	Kalıcı İsim
Negerguhêz	Intransitive	Geçişsiz
Nîvdaraz/Kêmdaraz/ Darazok	Subclause	Yan Yargı
Pêveber	Predicate	Yüklem
Qertaf	Affix	Ek
Qertafa Lêker	Predicative Verb	Ekfiil
Rader	Infinitive	Master
Raveber	Modified	Tamlanan
Raveka Hevalnavî	Adjective Phrase	Sıfat Tamlaması
Ravekar- -	Modifier	Tamlayan
Ravekên Navdêrî	Noun Phrase	İsim Tamlamaları
Rayek	Origin/Root	Kök
Têgîn	Term	Kavram
Têrkera Hokerî	Adverbial Complement	Zarf Tümleci
Têrkera Nerasterast	Indirect Complement	Dolaylı Tümleç
Weklêker	Gerund	Fiilimsi
Weklêkera Hokerî	Gerundium	Zarffiil

ÇAVKANÎ

Ji Bo Mijarê:

- **Aksan**, Doğan, *Her Yönüyle Dil 1*, TDK, Enqere, 1987.
- **Aktuğ**, Halîl, *Gramera Kurdî*, Avesta, Stenbol, 2013.
- **Atabay**, Neşe- **Özel**, Sevgi- **Çam**, Ayfer, *Türkiye Türkçesinin Sözdizimi*, TDK, Enqere, 1981.
- **Aydoğan**, İbrahim Seydo, *Guman-1*, Lîs, Stanbol, 2013.
- **Aysu**, Aldemir, *Dilbilim ve Dilbilgisi Konuşmaları*, 1, TDK, Enqere, 1980.
- **Baran**, Bahoz, *Rêzimana Kurmancî*, Belki, Diyarbekir, 2012.
- **Celadet Bedirxan - Roger Lescot**, *Kürtçe Dilbilgisi*, Doz, İst. 1997.
- **Dede**, Müşerref, *Dil Genelceleri, Dilbilim ve Dilbilgisi Konuşmaları*, 1, TDK, Enqere, 1980.
- **Gencan**, Tahir Nejat, *Dilbilgisi*, TDK, Enqere, 1979.
- **Qanatê Kurdo**, *Rêzimana Kurmancî-Soranî*, Nûbihar, Stenbol, 2013.
- **Tan**, Sami, *Rêzimana Kurmancî*, Enstituya Kurdî, Stenbol, 2011.
- **Taş**, Çetîn, *Waneyên Rêziman û Rastnivîsa Kurmancî*, Dîwan, Stenbol, 2013.
- **Yıldırım**, Kadri, *Kürtçe Dilbilgisi*, Zanîngeha Artukluyê, Mêrdîn, 2012.
- **Zal**, Azad, *Zimanê Kurdî*, Enstituya Kurdî ya Amedê, 2009.

B- Ji Bo Mînanan

- Bextiyar Elî, Apê Min Cemşîd Xan Ku Hertim Bê Ew Li Ber Xwe Dibir, Avesta, 2012.
- C. Bedirxan, Gazînda Xencera Min, Lîs, 2007.
- Cegerxwîn, Agir û Pêt, Avesta, 2011.
- Eta Nehayî, Balindeyên Li Ber Bê , Avesta, 2013.
- Eta Nehayî, Gulê Şoran, Avesta, 2012.
- Firat Cevherî, Ez ê Yekî Bikujim, Avesta, 2008.
- Firat Cevherî, Girtî, Avesta, 2015.
- Firat Cevherî, Payîza Dereng, Nûdem, 2005.
- Helîm Yûsif, Jinên Qatên Bilind, Avesta, 1998.
- Helîm Yûsif, Mirî Ranazên, Avesta, 2000.
- Helîm Yûsif, Tîrsa Bê Diran, Avesta, 2006.
- Hesenê Metê, Gotinên Gunchkar, Pêwend, 2013.
- Hesenê Metê, Pêsirên Dayê, Pêwend, 2013.
- Hesenê Metê, Tofan, Avesta, 2006.
- Îhsan Colemergî, Cembelî Kurê Mirê Hekaryan, Avesta, 2001.
- Îsmail Dindar, Marî , Avesta, 2002.
- Jan Dost, Kela Dimdimê, Avesta, 2011.
- Jan Dost, Mijabad, Belkî, 2004.
- Jan Dost, Mîrname, Avesta, 2008.
- Jan Dost, Sê Gav û Sê Darik, Avesta, 2007.
- K. A. Bedirxan, Eyloyê Pîr, Lîs, 2007.
- Mahmut Baksî, Gûndikê Dono, Göküzü Sanat Ürünleri, 1992.
- Mehmet Dicle, Asûs, Tevn, 2005.
- Mehmet Dicle, Nara, Avesta, 2010.
- Mehmet Dicle, Ta, Avesta, 2013.
- Mehmet Şarman, Pirça Winda, Avesta, 2010.
- Mehmet Uzun, Bîra Qederê, Avesta, 2002.
- Mehmet Uzun, Hawara Diclê, 1, Avesta, 2002.
- Mehmet Uzun, Rojek Ji Rojên Evdalê Zeynikê, Doz, 1992.
- Melayê Bateyî, Mewlûd, Weşanên Nûbihar, 2014.
- Mustafa Aydoğan, Berê Gotin Hebû, Doz, 2001.
- Nuredîn Zaza, Kurdên Nejbîrkinê, Belkî, 2011.
- Osman Sebrî, Li Goristaneke Amedê, Lîs, 2007.
- Qedrî Can, Hemû Berhemên Wî, Belkî, 2009.
- Samî Berbang, Şer Giran e Ne Karê Henekan e, Aram, 2003.
- Şêrzad Hesen, Jinekî Xînanî, Avesta, 2011.

.....

Lêkolerên bi vê mijarê ve mijûl bûne û dibin li pey bersivên van pirsan in: Di çêkirina hevokê de peywira qertafan û yên komepeyvan çi ne? Hêmanên hevokê çawa pêk tên û di pergala hevokê de li gor kîjan qaîdeyan tên rêzkirin û çawa tên bikaranîn? Ji ber ku zelalkirina vê mijarê di bersiva van pirsan de ye, lazim e ku zimanzan bi awayekî berfireh li ser van pirsan rawestin û van pirsan bibersivînin.

.....

Wek ku hûn jî dizanin zanistî bi nêrînên cuda û bi rexneyan pêş ve diçe. Agahdariya vê ramanê wêrekiyeke bêbempa da min. Lê ev nayê wê maneyê ku ev xebat, xebateke bêqusûr e. Ez hêvîdar im ku ev xebat bi awayekî zanyarî bibe sedema gengeşiyên û di encamê de ev mijara rêzimanî a Kurmancî di pêşerojê de zelal bibe û bibe sedema xebatên hêja. Bi kurtasî ez dikarim bibêjim ku ev xebat, di warê nivisîna rêzimana Kurmancî de nuxuriyê min e; lê nuxuriyekî virnî ye û tiştên virnî jî bi domana demê re geş û balkêş dibin.

.....

